

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД

Бүгэдэ арадай сонин

ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

2003
январин
16
Четверг
№ 7
(20669)

Үбэлэй һүүл
харагшан
үхэр
харын
13
гарагай
5

Буряад
Унэн

БОРИС ГОВОРИН УЛААН – ҮДЭ ЕРЭВЭ

Губернатор Борис Говорин түрүүтэй Эрхүүтэй областиин делегаци үсгэлдэр Буряад ороной ниислэл хотодо ерэбэ. 2003-2007 онуудта социальнo-экономическа харилсаа холбоо тогтоохо тухай Буряадай Правительствын болон Эрхүүтэй областиин Захиргаанай хоорондох хэлсээндэ гараа табилга энэ уулзалгын гол зорилго болоно.

Байгал нуурта хабаатай хоёр хэлсээндэ, тусхайлбал, Байгал нуурай уһанай нөөсөнүүдые ашаглаһанай түлөө түлбэрийн хэмжээнүүдые хубааха тухай, Байгал нуурые ашаглаһанай түлөө Эрхүүтэй областиин бюджеттэ оруулагдадаг мүнгэ зөөриие хубаарилха тухай хэлсээнүүдтэ хоёр тала гараа табиха байна.

Буряадай Президент Леонид Потапов Борис Говоринтой уулзажа хөөрэлдэхэ. Хүршэнэрэймнай делегациин бусад гэшүүд республикын Правительствын Түрүүлэгшын Нэгдэхэ орлогшо Владимир Гейдебрехтэй, вице-премьернүүдтэй болон министрнүүдтэй, мүн республикын олзын хэрэг эрхилэлгын түлөөлэгшэдтэй уулзаха юм.

Хэлсээнүүдтэ гараа табилгын ёһолол үдэ багта болохо. Тэрэнэй дүүрэнэй һүүлээр хоёр тала олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй журналистнуудтай пресс-конференци үнгэргэхэ.

Буряадай Президент айлшадангаа хүндэлдэ сайлалга хэхэ. һүүлээрнэ Эрхүүтэй областиин делегаци Улаан-Удын музейнүүдтэ орожо хараха, ниислэлэй үзэсхэлэн газарнуудаар ябаха. Үдэшлэн айлшаданай нютагаа бусаха байна.

Буряад Республикын Президентын болон
Правительствын хэблэлэй албан.
Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

БАЙКАЛКУРОРТ

Ждем Вас с 20 по 31 января по адресу:
г. Улаан-Удэ, ул. Коммунистическая, 49, офис 4,
тел. 21-61-69, 21-59-68.

Россин хэблэлэй 300 жэлэй ойн хүндэлэлдэ

УРМА ЗОРИГ БАДАРУУЛАА

Россин хэблэлэй 300 жэлэй ойн республикын олонийтэ, тэрэ тоодо журналистнууд январин 13-да үргэнээр тэмдэглэбэ. Тийн Буряад ороной олон тоото газетнүүд, радио болон телевидениин журналистнууд оперо болон баледэй академическэ театрай ордон соо сугларжа, баярта ойнэ һайндэрлэбэ.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын Мэдээсэлэй ба хэблэлэй хэлтэсэй дарга А.П.Капустин баярай суглаае нээгээд, богонихон үгэ хэлээ.

Мүнөө Буряад орон дотор 147 газетэ, 22 электронно хэрэгсэлнүүд хүдэлнэ. Эндэ хүдэлдэг гайхамшагта хүнүүд, элдэб сонинууд болон сэтүүлнүүдые хэблэжэ гаргадаг, телевизионно болон радио-дамжуулгануудые хэдэг.

Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүд гүрэнэй засагай зургаануудтай нягта харилсаа холбоотойгоор хүдэлнэ. Эндэ хэдэн зуугаад журналистнууд амжалтатайгаар ажаллажа, республикынгаа социальнo-экономическа хүгжэлтэдэ горитой хубитгаяа

сопиной олонийтэтэй уулзалга эмхидхэдэг таһагые даагша И.И.Ильиндэ Россин хэблэлэй 300 жэлэй ойн баярта зориулагдаһан Хүндэлэлэй тэмдэг барюулагдаа. Манай журналистнууд Валентина Гомбоева, Павел Натаев, Цыренбутид Наддалова, Татьяна Первалова, Ечигма Цыбеннова, Надежда Гончигова, Бэлига Орбодоева гэгшэд министр-ствэнүүд болон албан зургаануудай Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагдаба. Медицинын темэ үргэнээр, тобоймо хурсаар харуулаһанай түлөө республикын Элүүрые хамгаалгын министерство «Буряад үнэн» хэблэлэй байшанай «Бурятия» сопиной коллективые, бага хэмжээнэй олзын хэрэг эрхилэлгын асуудалнуудые һайнаар харуулаһанай түлөө республикын Экономикын министерство «Бизнес Олзо» сонинийе шагнаһан байгаа.

Оперно театрай тайзандээрэнэ журналистнуудта, полиграфистнуудта зориулагдаһан олон тоото амаршалганууд, үнэн зүрхэнэй үгэнүүд соносто. Тийгэжэ энэ һайндэр саашадаа зохёохы ёһоор хүдэлхэ урма зориг журналистнуудай зүрхэ сэдхэхэдэ түрүүлээ.

Россин хэблэлэй 300 жэлэй ойн хүндэлэлдэ Буряадай журналистикын ветерануудые ёһолон хүндэлэлгын баяр январин 13-да Буряад Республикын Арадай Хуралай Бага танхим соо болобо.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ А.Г.Лубсанов, Республикын Президентын болон Правительствын Мэдээсэлэй болон хэблэлэй хэлтэсэй дарга А.П.Капустин сугларашадай урда үгэ хэлэбэ. Буряад Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ Л.В.Потаповай эльгээн амаршалгы тэдэнэр дамжуулаад, республикын зохёон байгуулагда, социальнo-экономическа хүгжэлтэдэ олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүд ехэ үүргэ дүүргэнэ гэжэ тэмдэглэбэ.

Буряадай Президент-Правительствын Түрүүлэгшын болон Арадай Хуралай үмэнсөө баярай бэшгүүд уулзалгада хабаадагшадта барюулагдаа.

Б-М.ЖИГЖИТОВ,
Д. ЭРДЫНИЕВА.
Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.

ЭНЭ ДУГААРТАМНАЙ:

Россин Федерациин физическэ культурын габьяата хүдэлмэрилэгшэ Л.А. Гармаевагай 75 наһанай ойдо.

«Заяан үндэр Захааминһаа эхитэйл, дуумни». «Уран Дүшэ» нэгдэлэй гэшүүн Василий Аюшеевэй зохёохы ажал ябуулга тухай. Аймагай хүгжэлтэ тухай - Галина Дашеева.

Сагаан харые угтуулан «Уе сагаймнай үнэн шэнжэнүүд» - С.Д.Бадмаев.

«Наян Наваа» болон «Монголой нюуса тобшо» - Ц.-Ж. Жимбиев.

Монголой болон Ород гүрэнэй түүхэнэ Намжил Хазуевай оршуулга.

Буряадай уран зохёолшод Дамба Жалсараевай, Борис Сыреновэй, Буряадай арадай артист Чимит Ринчиновэй зохёохы ажал ябуулга тухай.

«Сагаан нара» гэдэн телевизионно фестиваль, эстрадна шадабарин хургуули тухай - Гунсыма Тудупова, Соёлма Байминова.

Зүүн зүтэй зүнтэйхэн Зугы. Үхибүүдтэ зориулагдаһан хуудалһан.

Үүрэй солбон.

оруулжа байнхай. Тийхэдэ тэдэнэр юрын хүнүүд тухай халуун дулаанаар бэшэдэг байха юм. Юрэдөөл энэ мэргэжэлэй хүнүүд манай хүгжэлтэ дэбжэлтэдэ горитой хубитаяа оруудаг байһанай түлөө гүнзгы сэдхэлхэ талархалаа мэдүүлнэб гэжэ Буряадай Президент Леонид Васильевич Потапов хэлээд, Россин хэблэлэй 300 жэлэй ойгоор тэдэниие халуунаар амаршалба.

Удаань республикын олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй ехэ бүлэг хүдэлмэрилэгшэдтэ хүндэтэ нэрэ зэргэнүүд

республикын Мэдээсэлэй болон хэблэлэй хэлтэсэй даргын орлогшо Б.Т.Жимыгов болон бусад «Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэдэн хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдтэ хүртөө.

«Буряад үнэн» хэблэлэй байшанай хүдэлмэрилэгшэд - корректор Марина Шабанова, оператор-корректор Домна Зурбанова, рекламн агент Алла Дашиева болон оператор-верстальщик Елена Дылькова гэгшэд Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагдаба. «Бурятия»

Россин хэблэлэй 300 жэлэй ойдо

Андрей КАПУСТИН: «Эсэгэ орондоо дурлалые хүнүүдтэ түхөөхэ»

«Московско гүрэндэ болон ойро тойронхи ондоо оронудта ухаан бодол ба дурасхаалда хадуугдама сэрэгэй ба бэшэшые хэрэгүүд тухай мэдээнүүд» гэнэн Россин түрүүшын газетэ байгуулха тухай Зарлигта I Пётр 1702 оной декабрь нарада гараа табяа нэн. «Ведомость-нүүд» гэжэ газетын түрүүшын дугаар 2003 оной январин 2-то гэхэ гү, али шэнэ литээр январин 13-да барлагдажа гарахан байгаа.

Энэ нара үдэр бүхыдөө Росси хэблэлэй, тодорхойлон хэлэбэл, Россин журналистикын түүхын эхин болоо бэлэй.

Энэ ойн баярай урда тээхэнэ Буряад Республикын Президентын зүбшэлэгшэ (хэблэлэй секретарь) - РБ-гэй Президентын болон Правительствын Мэдээсэлэй болон хэблэлэй хэлтэсэй дарга Андрей Павлович КАПУСТИНТАЙ хөөрэлдэбди.

- Түбхын түрүүлэн Буряад ороной бүхы сурбалжалагшадые, полиграфистнуудые, олонийтые, олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй бүхы ханинарые энэ гайхамшагта үдэрөөр амаршалнаб. Россин журналистикын үндэһэ нуури, олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй ерээдүйн хэдэн зуун жэлэй хүгжэлтэдэ 300 жэлэй урда тээ үндэһэ нуури табигдахан байгаа. Али бүхы агууехэ шэнэдхэн хубилгагшадал адли, I Пётр газетэ хадаа политическэ тэмсэлэй хүсэтэ зэбсэг, шэнэ үзэл бодол, бүхы общество болон гүрэнэй шэнэ байгуулалта, хүнүүдэй хоорондохы шэнэ харилсаа тогтоохо, Эхэ орондоо дурлал болон бээ үгэнги байлгые хүмүүжүүлхэ эгээл ашаг үрэ ехэтэй хэрэгсэл болоно гэжэ тоолодог байхан юм.

Агууехэ Петрой энэ үүсхэл саашадаа Россин үргэн дэлгэр дэбисхэр дээрэ туйлай ехэ амжалта туйлаа нэн. Үнгэрхэн 300 жэл энээнине тодо хурсаар элрхэйлэн гэршэлнэ.

- Андрей Павлович, 300 жэлэй урда тээ энэл үедэ хори буряадууд хазаар морёор сагаан хаан агууехэ Пётрто ошожо, өөһэднине асуудал-нуудые табихан байгаа бэшэ гү?

- Тиигээ. Энэ ушар заха хизаар нотагуудта Россин гүрэн түрые бэхижүүлхын тула асари ехэ политическэ удха шанартай байхан юм. Арадуудай хоорондохы хани барисаанай, аха нүхэсэлэй хайн хайхан ёһо заншалнууд, үзэл сурталдаа этигэл, соёл болбосоролоо баяжуулга тийхэдэ манай Буряад орондоо бүридүүлэгдэжэ эхилээ нэн.

- Тиихэ үедэ ухаатай сэсэн политикын ашаар Росси хүгжөөгдөжэ, бэхижүүлэгдэжэ захалхан байгаа. Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдые хүгжөөлгэ мүн лэ эхилхэн байгаа бээ.

- Жэшээн, декабристуудай ашаар лэ «Современник», «Поллярная звезда», «Колокол» гэхэ мэтэ хэблэлнүүд Байгалай саанахи нотагуудта нэбтэрүүлэгдэжэ эхилхэн байгаа. Тэдэ ород болон буряад сэхээтэнэй түлөөлэгшэдэй дунда ниитын болон эрдэмэй ухаан бодолые хүгжөөлгэдэ ехэ нүлөө үзүүлээ нэн.

Хяагтын приходской училищин багша Пётр Андруцкий «Хяагтын хуудахан» гэжэ долоон хоногтоо нэгэ удаа гарадаг хубин газетэ 1862 оной майн 3-да гаргажа эхилээ бэлэй. 1897 оной июнин 1-нээ аралжаа наймаанай Хяагта хотодо «Байгал» гэжэ газетэ барлагдан гаргагдажа эхилбэ. XIX зуун жэлэй мэдээжэ буряад эмшэн, ниитын ажал ябуулагша Пётр Бадмаев Шэтэ хотодо «Жизнь на восточной окраине» гэжэ газетэ гаргажа захалаа нэн. Энэ хадаа «Олонийтэдэ зориулагдахан хүдөө ажахын, худалдаа наймаанай-промышленна, уран зохёолой ба улас түрын-экономическа газетэ» болоно гэжэ тус хониной нуур талада бэшэгдэнхэй байгаа. Энэ газетэ ород болон буряад-монгол хэлэн дээрэ барлагдажа гарадаг нэн. Энэмнай буряад хэлэн дээрэ барлагдажа гарахан түрүүшын газетэ байгаа.

- XIX зуун жэл бүхы дэлхэй дээрэ, тэрэ тоодо Буряад

орондо олондо мэдээсэл тараадаг бүхы хэрэгсэлнүүдэй хурдан түргэн хүгжэлтын үе саг болоо бэлэй. Буряадай журналистикын энэ шата тухай тобшохоноор хөөрөжэ үгыт.

- Энэмнай Буряадай журналистикын бүхэли үе саг болоно. Тэрэниие бодомжотойгоор, гүнзэгыгөөр али бүхы талаһаань шэнжэлхэ шухала. Энэ замай гол шатанууд тухай тобшохоноор хэлэхэдэ, иимэ: «Бурят-Монгольская правда» газетэ 1923 оной сентябриин 4-дэ барлагдан хэблэгдээ нэн. Григорий Мулаков тэрэнэй түрүүшын редактор байхан юм. Нарын үнгэрхэдэ, «Буряад-Монголой үнэн» газетэ буряад хэлэн дээрэ хэблэгдэжэ гараба. Эдэ газетэнүүдэй түүхэ бүхы манай республикын угай бэшэгэй түүхэ болоно. Буряад ороной олон бэлигтэй бэрхэ журналистнуудай, уран зохёолшодой, поэдүүдэй ажабайдалай, зохёохы ажал ябуулгын түүхэ болоно. Буряад Республикын ажабайдалда болоһон бүхы үйлэ хэрэгүүдтэй тэдэнэй шарлаһахан хуудаһанууд дээрэ ушарха аргатайбди. Жэшээн, «Правда Бурятии» газетэ үдэр бүри 160 мянган хэһэгээр гарадагые үе байгаа. Тэрэнэй политическэ нэрэ хүндэ айхабтар ехэ байхан юм.

- Андрей Павлович, республикын хэблэлэй түүхын нэгэ үедэ аймагай газетэнүүд ехэ нэрэ хүндэтэй болоһон байгаа бээ...

- XX зуун жэлэй гушадахы оной хабар республика доторнай түрүүшын аймагай газетэнүүд бии болоо нэн. «Баргажанай үнэн» тэдэнэй дундаһаа түрүүлэн

гаража эхилхэн түүхэтэй. Хойшодоо томо ехэ МТС-үүд, совхозууд, ород болон буряад хэлэнүүд дээрэ олон хэһэгээр гарадаг болоһон байгаа.

1990 ондо республиканска, аймагуудай болон олон хэһэгээр гарадаг газетэнүүд нэгэн доро 300 мянган хэһэгээр барлагдадаг байгаа.

- XX зуун жэл олондо мэдээсэл тараадаг электронно хэрэгсэлнүүдэй хурдан, түргэн хүгжэлтын үе саг болоо.

- Буряад орондо гүрэнэй радио болон телевидениин хүгжэлтын түүхэ хонирхолтой юм. 1929 ондо Дээдэ-Үдэ хотодо үүсхэл эдэбхитэй хүнүүд Буряад орондо түрүүшын радиоүзэл байгуулаа нэн. Тиигэжэ хотын зон Москваһаа дамжуулгануудые шагнажа эхилхэн юм. Хоёр жэлэй үнгэрхэдэ, «Дээдэ-Үдэ хэлэнэ» гэнэн үгэнүүд түрүүшынхые соностоо бэлэй. 1960 оной декабриин 31-дэ Улаан-Үдэ хотодо 162 метр үндэртэй телевизионно аранга бодхоогдожо, ашаглалгада тушаагдаа нэн. 1962 оной июлин 16-да Буряад ороной ниислэл хотодо телевидениин студи нээгдэн байгаа. Харин мүнөө Буряадай гүрэнэй телерадиокомпани Росси дотор 20 эрхим түрүү телекомпанинуудай тоодо ороно.

Мүнөө 1 миллион хүн зоной ажаһуудаг Буряад орондо 147 элдэб газетэнүүд, 22 электронно хэрэгсэлнүүд бүридхэлдэ абтаад, амжалтатайгаар хүдэлжэ байдаг. Байдалай хэды хүшэр хүндэ байгааһые һаань, Буряадай журналистнууд мэргэжэлтэ уялгадаа үнэн сэхэ байһанаа харуулдаг. Манай журналистнууд хариин оронудай репортёрнуудые һажаадаггүй байна. Ушарын гэбэл, Буряадай журналистика гайхамшаг ёһо заншалнуудтай. Жэлһээ жэлдэ эдэнэ батажажа, бэхижэжэ байдаг лэ.

Журналистика хадаа бүгэдэндэ хүндэтэй, шухала хэрэгтэй мэргэжэл болоно. Тиимэһээ тэдэнэр ажал хэрэгтэ үнэн сэхээр хандажа, нэрэ хүндээ дээрэ үргэжэ ябахы уялгатай.

Түгэсхэлдөө Андрей Павлович Капустин Буряад Республикын Президентын зүгһөө республикын хэблэлэй ветерануудые, бүхы журналистнуудые, полиграфистнуудые, олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй ханинарые Россин хэблэлэй болон журналистикын 300 жэлэй ойгоор халуунаар амаршалаад, элүүр энхэ, аза жаргалтай, зохёохы ажалдаа амжалтатай ябахыень хүсэбэ.

**Баяр БАТОВЕВ
хөөрэлдөө хэбэ.**

Буряад ороной экономика хүгжөөлгэдэ, улад зоной нуудал байдалые һайжаруулгада хабаатай элдэб асуудалнуудаар үнгэрхэн эсэлэй турша соо хэдэн конкурсууд сонсохогодоо нэн. Тиин республикын Президентын болон Правительствын Мэдээсэлэй болон хэблэлэй хэлтэс эдэ конкурсуудай дүнгүүдые Россин хэблэлэй 300 жэлэй ойн баярай үдэр согсолһонинь һайшаалтай байба. Дүрбэн номинацияр онсо шалгархан сурбалжалагшадта дипломуудые, бэлэгүүдые, баглаа сэсэгүүдые барюулалгын ёһолол январин 13-да республикын Правительствын байшангай танхим соо болобо. Буряад ороной аймагуудай, республикын сонинуудай, радио болон телевидениин сурбалжалагшад эндэ суглархан байгаа.

Социална политикын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Е.М.Егоров сугларагшадта хандажа үгэ хэлэхэдээ, энэ гайхамшагта һайндэрөөр тэдэниие халуунаар амаршалаад, элүүр энхэ ябахыень, ажалдаа амжалта туйлахыень хүсэбэ.

«Миини тоонто нотаг» гэнэн конкурсо «Бурятия» сониндой штатнабшээ корреспондент Павел Фомич

«Дүхэрнэ» сониндо хэблэгдэнхэй удаа

ШАГНАЛНУУДАТ ХҮРТЭБЭ

Калашников лауреат боложо, дипломоор, үнэтэ бэлэгээр шагнагдаа. «Буряад үнэн» сониндой сурбалжалагша, Буряадай журналистикын ветеран Бата-Мүнхэ Жигжитович Жигжитов хоёрдохы нуури эзэлжэ, II шатын дипломдо, дурасхаалай бэлэгтэ хүртэбэ.

Россин хүн зоной тоо бүридхэл абалгын түүхэтэ хэмжээ ябуулга 2002 оной октябрь нарада үнгэрэгдөө нэн. Тиигэжэ

бүридхэл абалгын ажал ябуулгые үндэһэн хэлэн дээрэ эрхимээр мэдээсэлнэй түлөө «Буряад үнэн» сониндой залуу бэшээшэ Цыренбутид Надцалова шанда хүртэһэн байгаа.

СПИД үбшэнтэй тэмсэлэй Бүхэдэлхэйн үдэр декабриин 1-дэ үнгэрэгдэдэг заншалтай. Жэлэй туршада манай залуу корреспондент Дыжид Мархадаева СПИД үбшэн тухай тон дэлгэрэнгээр бэшээ нэн. Энэ ажалын үндэрөөр сэгнэгдэжэ, үнэтэ бэлэгээр, дипломоор шагнагдаба.

Республика дотор олзын хэрэг эрхилэлгые хүгжөөхын түлөө ехэ ажал ябуулагдадаг гээшэ. Эдэнэй ажалые гүнзэгыгөөр харуулжа, олзын хэрэг эрхилэлгые урагшань дабишуулхын тула мүн лэ конкурс сонсохогодон байгаа. «Буряад үнэн» хэблэлэй байшангай» юристконсульт Станислав Павлович Эрдынеев эндэ шалгаржа, II шатын дипломдо, дурасхаалай бэлэгтэ хүртэһэн байха юм.

Гадна манай журналистнууд Бэлигма Орбодоева соёлой министрствын, Ечигма Цыбенова БИПКРО-гой шагналнуудта хүртөө гээд мэдээсэгдээ нэн.

«Дүхэрнэ» сониндо хэблэгдэнхэн материалнуудаараа һайшаагдажа, дээрэ дурсагдахан конкурс-мүрьсөөнүүдтэ шалгарагшадые халуунаар амаршалан, зохёохы ажалдаа амжалта хүсэе.

Галина ДАШЕЕВА.

ДОМОГ СУУДА ГАРАХАН ХҮН

Л.А.Гармаевагай намтарай хуугаханууг

Буряад Республикын болон России Федерациин физическэ культурын габьяата хүдэлмэрилэгшэ, хүдөөгэй шатаршад дунда командаараа СССР-эй чемпиной иэрэ солодо хүртэгшэ, Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй 5 дахин, Буряад ороной 14 удаа чемпионка Лубсама Аранзаевна ГАРМАЕВАГАЙ 75 жэлэй ойе республикымнай олонитэ эдэ үдэрнүүдтэ үргэнөөр тэмдэглэжэ байна. Тэрэ түрэл Баргажанайнгаа аймагһаа гадуур бүхы республика дотороо шатар наада дэлгэрүүлхэ хэрэгтэ бүхы хүсэ шадалаа, бэлиг шадбарияа сүм элсүүлдэг байһаараа алдаршанхай.

Лубсама Гармаева Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадай туйлаһан Агууехэ Илалтын түрүүшын жэлэй ойе найндэрлэлгын хүндэлэлдэ үнгэргэгдэн спортын наадануудта түрүүшын гээ амжалта туйлажа, физическэ культура болон спорт хүгжөөлгэдэ домог сууда гаража эхилээ хэн.

Тэрэ гансал спорт дэрлэжэ баа бэшэ, харин эрдэм ухаае хүгжөөхэ талаар ехэ амжалта туйлаһан намтартай. Буряад эхэнэрнүүдэй дундаһаа Лубсама Аранзаевна түрүүлэн, ветеринарна эрдэмэй кандидадай иэрэ зэргэдэ хүртөө хэн. Тэрэ 37 эрдэмэй хүдэлмэрийн автор, шатар тухай олон номуудые хэблүүлжэ гаргуулан хүн юм. Республика дотороо «Сагаан тэргэ» гэжэ клуб байгуулгада эхи табиһан алдартай. Спортын

эдэбхитэн өөрынгөө мүнгөөр үхибүүдые мурьсөөнүүдтэ абаашадаг байгаа...

Юрэдөөл, аяар холын 1946 онһоо эхилэе. И.Новолодскиин «Аймагай түбэй физкультур-нигуудта» гэжэ статья «Хурамхаанай колхозник» газетын 1946 оной майн 16-най 23-дахи дугаарта толилогдоо хэн. Залуушуулай дунда үнгэргэгдэн мурьсөөн майн 9-дэ Хурамхаанай дунда хургуулин физкультурын талмай дээрэ болоһон тухай эндэ хөөрээдөө бэлэй. Басагадай дундаһаа Гармаева Лубсама онсо шалгарба гэжэ хэлэгдэ хэн. 40 гаран хүбүүд, басагад спортын хэдэн зүйлөөр мурьсэхэн - урилдаһан, утые болон үндэрые харайһан байгаа.

1947 ондо аймагай энэл газетын февралин 27-ной 11-дэхи дугаарта З.Сажиновой «Эдир санаша басагад» гэнэн статья толилогдоо хэн. Совет Армиин 29 жэлэй ойдо зорюулагдаһан мурьсөөндэ 17 хурдан сүлхэ санашад хабаадаба. 6-дахи классай хурагша Лубсама Гармаева 3 модоной зайе 16 минута соо гаталжа, эрхим сэгнэлтэдэ хүртэһэн юм. 1949 ондо санаар Улаан-Үдэ хотын түрүү хуури эзэлхын түлөө мурьсөөндэ Л.Гармаева илалта туйлаһан байгаа. Хоёр жэлэй үнгэрхэдэ, тэрэ Зүүн Сибириин

зоньн мурьсөөндэ хабаадажа, 8 модоной зайе бултаһаа түргөөр гаталаад, түрүү хуури эзэлбэ. Лубсама Гармаевагай хүнгэн атлетикэдэ туйлаһан амжалтанууд угаа ехэ.

Лубсама Аранзаевна Гармаева бүхы ном соогоо элүүр энхэ байдалай түлөө хайшан гэжэ тэмсэхэ, ямараар ажаһууха ёһотойб гэжэ харуулдаг байна. «Ягаашье наа, шатар наадан дурьем татадаг» гэжэ ном соогоо Лубсама Аранзаевна иигэжэ бэшэнэ: «Саг үргэлжэ эсэхэ сусахые мэдэнгүй ажал хэлгэхэ элүүр энхэ ябадални дулдыдана. Тэрэ үтэлхэ сүлөө забда үгэнгүй...».

Үнэхөөрөөшье, 70 наһанайнгаа дабаан дээрэ гарабашье, Лубсама Аранзаевна 1997 ондо түрэл нюотагтаа эртэ урдын энэ сэсэн мэргэн наада хүгжөөхэ зорилготойгоор ерээ хэн. Тэрэ гэнэнһээ хойшо аймаг дотороо шатарай хүдэлөө эдэбхижүүлжэ байнхай. хурагшадай дунда мурьсөөнүүдые эмхидхэжэ, бэлигтэй бүрхэ үхибүүдые шэлэжэ олохын тула Л.А.Гармаева буурашагүй оролдолго хэшээл гаргадаг юм.

1998 оной зун «Шахтер» гэжэ ажалай ба амаралтын зунай лагерь түрүүшынхией эмхидхэжэ, хурагшад шатаршадые суглуулаа хэн. Наринаар шэлэнэйнгээ хүүлээр Лубсама Аранзаевна үхибүүдые ондоо тээшэн абаашахын тула мүнгэ зөөри олохые оролдодог.

Тэрэнэй хүтэлбэри доро эдир шатаршад хурагшадай дунда үнгэргэгдэнэн республикын мурьсөөнүүдтэ эдэбхитэйгээр хабаададаг байгаа. Наһатай боложо ябаашье наа, Лубсама Аранзаевна мурьсөөндэ хабаадагша бүхэниие харууһандаа абадаг. Тэрэнэй эршэтэ ажал ашага харуулдаг байна. Тиигэжэ аймагай хурагшад республикы мурьсөөнүүдтэ оло дахин шангай хууринуудые эзэлхэн байха юм. Олохон эдир шатаршад спортивна разрядуудые дүүргэнхэй. Саша Санжижапова,

Денис Гармаев болон Чимита Раднаева гэгшэд нэгдэхэ разряд дүүргэхые оролдоно. 2001 ондо Ч.Раднаева «Сагаан тэргэ» гэжэ клубай чемпионка болоо хэн. А.М.Игумновой дурасхаалда зорюулагдаһан, БГТРК-гай шангуудта хүртэхын түлөө, «Сагаан тэргэ» гэжэ мурьсөөнүүдтэ манай эдир шатаршад шангай хууринуудые эзэлдэг байна.

Мүнөө үедэ шатарай тренер Эльвира Дашиевна Олзобоева Лубсама Аранзаевнатай хамта хүдэлхэдөө, баяндүй дүршэлыен халажа абахые оролдоно.

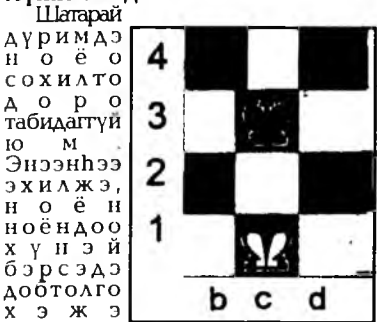
Муниципальна байгуулалтын толгойлогшо Б.К.Бородин аймаг дотороо шатарай хүдэлөө дэмжэжэ, Лубсама Аранзаевна Гармаевагай түрэнөөр 75 жэлэй ойн хүндэлэлдэ шатараар аймагууд хоорондын мурьсөө үнгэргэхэ тухай захиралта гаргаа хэн. Аргатын дунда хургуулида шатарай класс нээгдэе. Энэ талаар Л.А.Гармаевагай аша габьяа айхабтар ехэ. Аймагай бүхы хургуулинуудта шатарай кружогуудай хүдэлмэриэ эдэбхижүүлжэ байһан ушарта Л.А.Гармаева ехэ габьяатай.

Мүнөө үедэ Хурамхаанай аймагай захиргаанай толгойлогшо Б.К.Бородиннаа дэмжэлгэ абахадаа, Л.А.Гармаева хүүлгэдэй-эдишүүлэй спортын хургуулин дэргэдэ шатарай отделени нээхэ талаар сметэ бэлдэжэ байна. Тийн 2003 оной нюотагай бюджет бүридүүлэн баталхадаа, тэрээнэ мүнгэ номолхые хараалха юм.

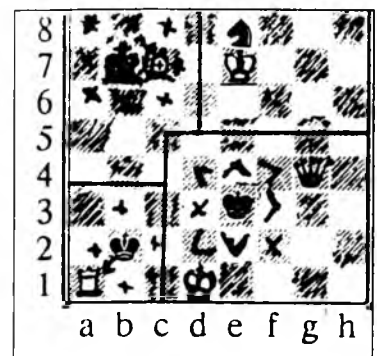
А.ЯРБУЕВ,
шатаршан.

Арбан долоодохи хэшээл

Һэлгүүлгэ (рокировка) болон мүнхэ ябадал.

Шатарай дүримдэ н о ё о сохилто д о р о табидатгүй ю м. Энээнһээ эхилжэ, н о ё н ноёндоо хүнэй бэрсэдэ довтолго х э ж э болохогүй (диагр. 1). Ондоо бодонуудта мэхэтэй аңгууша үнэгэн шэнги абяагүйхэн һалхинай доогуур нэмээхэн ерээд, хажуу талаһаань довтолго хэдэг юм (диагр. 2). Энэ диаграмма дээрэ хара ноёной

ябадал хэрээһээр тэмдэглээтэй байна, нүгөө ябадалын хаалгатай, гансал хоёр сүлөө тэбхэртэ ябажа болоно. Хара ноёд сагаан тэмээндэ болон тэргэдэ довтолонхой, сагаан

ноён хара мориндо довтолно. Э н э диаграмма (№ 3)

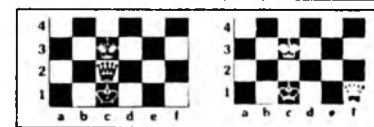

Дээрэ ноён хүнэй морин тэргэ хоёр довтолоод байна, али нэгыень абажа болоно, мори абажа болохогүй, тэргэ мориёо хамгаалаад байна. Шатарай нааданай түлэгтэ бүхы бодонууд, хүбүүд шуһа үгы дайнда хабаадаһаа урагшаа гүйлдэдэг юм. Тиихэдэ ноён аймхай хүн шэнги "тэнгэрийн дуунһаа айжа, тэргэтэй түлээндэ хоргодоо" гэнэн шэнги саашаа арилдаг. Энээндэ ямаршые бодонууд хэрээгы хатуу гомдол үгэжэ болоно. Шатарай хүлгын хоһорхын үеэр ноён нэмэри сооһоо гаража ерээд, эрэлхэг зоригтойгоор һүүлшын тулалдаанда хүсэтэй бодын нэгэниинь гээшэб гэжэ шуһагүй дайнда хабаадалсадаг юм. Энэ өөрынгөө бодонуудые хамгаалхаа гадна, мат табихын байтуулгада хамта оролсодог.

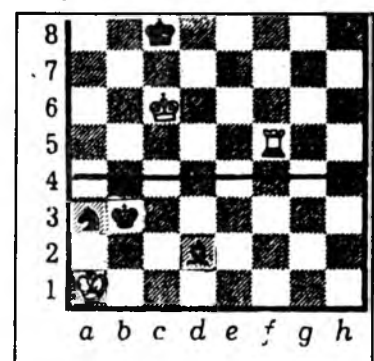
Шатарай нааданай түгэхсэл юуб гэхэдэ, ноёнойнгоо амья аршалжа шадаһаа болоходоо, бэеэ тушаадаг. Энэ мат болоно. Ноён хайшаашье ошохо аргагүй, тэрэниие абарха бодошье, харгышые үгы. Энэ диаграмма дээрэ харагдана, тэргэ ноён хоёр хара ноёндо мат табяатай

ШАТАРАЙ ДҮРИМТЭЙ ТАНИЛСАЯ

(диаг. 4), бэрсэ ноён хоёрор хара ноёндо баһа мат табяатай (диаг. 5).

Мэргэжүүлгэ: энэ диаграммануудта нэгэ ябадал хээд, ноёндо мат табигты. Диаграмма 5-6.

Сагаанай ябадал, харын ябадал: бэрсэ хэды дахин мат табихаб? - Харюу: диаграмма 5 - Тd2 - С3, диаграмма 6 - Trf5 - f8 X, сагаанай ябадал: диаграмма 8 - Bg4-g7(-h5, -h4, h3)X.

Арбан наймадахи хэшээл

Диагр.11

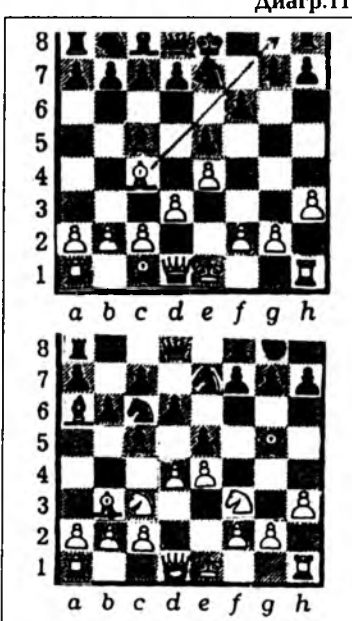
Зай, бидэнэр бүхы бодонуудтай танилсаад, ябадалнуудын үзөөбди. Ноёд болон бодонуудай хоорондо харилсаае ойлгожо абаабди. Тиигээд бидэнэр ноён тэргэ хоёрой түсхай хэрэгсэлэй тодорхой ябадалтай танилсаа. Энэ хоёр дундаа һэлгээ хээд.

Һэлгээ хээдээ, ноён тэргэ хоёр байраһаа хүдэлөөгүй байха ёһотой. Тэдэнэрэй али нэгэниинь хүдэлөө үгы наань, хууриһаань һэлгээ табидат. Эдэнэй дунда бодо байхагүй гэжэ мэдэнбди. Энэмнай рокировка (һэлгүүлгэ) гэжэ нэртэй.

Энэмнай өөрын хэмжээтэй ябадалтай. Һэлгүүлгэ хээжэ болохогүй: 1) ноён һэлгээний үедэ шаа дээрэ байгаа наа; 2) һэлгүүлгын хойно ноён шаатай дэбхэр дээрэ тудаха болоо наань; 3) һэлгүүлгэ хээ зуурань али нэгэ тэбхэрын довтолодо ороһон байба. Энэ диаграмманууд дээрэ жэшээнүүдые харая: 1) энэниие һэлгээжэ болохогүй, хара ноён шаа дээрэ байна (диагр. 10); 2) хара ноё

Диагр.10

Диагр.12

Һэлгээжэ болохогүй, һэлгээһэнэй һүүлээр энэ тэмээний довтолгодо тудаха (диагр. 11); 3) сагаан ноё һэлгээжэ болохогүй, ябаха харгын хаалгатай; харын сагаан тэмээний ябадал 11 тэбхэртэ тудана (диагр. 12).

Урда хэшээлһээ рокировка ута, богони гэжэ ойлгообди, яагаад ябадаг гэжэ хараабди.

А.ГАРМАЕВА,
Буряадай Республикын,
России бэеын тамирай
габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

Буряад Республикын байгуулагданаар 80 жэлэй ойдо

«ЗАЯАН ҮНДЭР ЗАХААМИННАА ЭХИТЭЙЛ, ДУУМНИ...»

БУХЫ АЖАБАЙДАЛААРАА, ЗОХЁОХЫ АЖАЛ ЯБУУЛГААРАА ТҮРЭЛ РЕСПУБЛИКЫНГАА ХҮГЖЭЛТЭДЭ ХУБИТАЯА ОРУУЛҮАН, ОРУУЛЖАШЬЕ ЯБАНАН ХҮНҮҮД БУРЯАДТАМНАЙ ОЛОН. ЭДЭНЭЙ ТООДО ЮРЫН ЖИИРЭЙ НАМТАРТАЙШЬЕ, ҮНДЭР ТУШААЛДАШЬЕ ХҮДЭЛХЭН ЗОН

ОРОЛСОНО ААБ ДАА. ЭСЭГЭ ХҮБҮҮН ВАСИЛИЙ АРСАЛАНОВИЧ БОЛОН ВИКТОР ВАСИЛЬЕВИЧ АЮШЕЕВҮҮДЭЙ ОРУУЛҮАН ЭГЭЭЛ ИИМЭ ХУБИТА ТУХАЙ МАНАЙ ХӨӨРӨӨН.

РЕДАКЦИДА ОРОНОН БЭШЭГХЭЭ

ҮЕЫМ НҮХЭР ТУХАЙ ДУРСАЛГА

Минии эдир наһанһаа нүхэсэһэн үнэн сэхэ хани нүхэр Б.А.Аюшеев амиды мэндэ ябаа һаа, түрээһөөр 70 наһанайнгаа ойе 2003 ондо тэмдэглэхэ байгаа. Басилий Арсаланович «Уран Дүшэ» нэгдэлэй гэшүүн, поэт, прозаик, драматург, олон поэмэнүүдэй автор, «Ажалай туг» сонинной штатнабэшэ корреспондент ябаһан намтартай. Һайн һанаатай, һайхан сэдхэлтэй, бэлигтэй зохёолшо нүхэрни 1955 ондо Ехэ-Сахир тосхондо малша айлайда түрээһэн юм. 1955 ондо Ехэ-Сахирай дунда һургуули дүүргээд, гурбан жэлэй туршада сэрэгэй албанда яожа ерээ. 1961-1964 онуудта соёл-гэгээрэлэй училищуда һуража, театральна коллективэй режиссёр гэхэн мэргэжэлтэй болоод, тоонто нотагаа бусажа, соёлой байшангыё даагшаар үни угаан саг соо хүдэлөө һэн.

Басилий Арсаланович ганса мэргэ-жэлээрээ хүдэлөөд ябаа бэшэ, нотаг соогоо уран, модошо үзүүр дархашуулай нэгэн бэлэй. Техникэ һайн мэдэхэ механизатор, жолоошоноор үни сагта хүдэлөө. Алишье үедэ аргын лэ байгаа һаа, нотагаархингаа, түрэл гаралдаа,

нүхэдтөө туһалхал гэжэ оролдог, үбгэд, хүгшээдөө хүндэлхэ, залуушуултай мэдэсэ шадабарияа хубаалдаха, нюуха, нөөхэ юумэгүй, би, үгыгөө хөөрхэ - иимэл һайн зантай хүн бэлэй.

Буряад хэлэндэ бэрхэ һэн хадаа ходоодоо найр нааганай удамарша, хурим түрын түрүү ябадаг байгаа. Хүнэй зүрхэ сэдхэл хүлгүүлмээр, хонгёо һайхан хоолойгоор буряад арадай, мүнөө үеын дуунуудыё хангюурдаг һэн. Соёлойнгоо байшангай өндөрһээ гү, али түрэ найрай үедэ өөрынгөө юрөөл дуунуудыё, шог ёгто сценкэнүүдыё шадамар бэрхээр гүйсэдхэхэдэнь, улад зоһинь гээдын сэгнэлтэ болгон, ёһотой үндэр магтаал-шагналда хүртөөдэг бэлэй. Б.А.Аюшеев бүри бага наһанһаа шүлэг, дуунуудыё зохёодог, газетэ, журналнууд соогуур зохёолнуудаа хэды олоор хэблүүлээшье һаа, «биб» гэжэ бэрхээгүй, соморхон даруу зантай хүн байгаа.

Басилий Арсаланович наһанайнгаа инаг нүхэр Матрена Нимбуевнатай суг табан үхиүүдгээ буряад һайхан заншалаараа хүмүүжүүлэн үндылгөө.

Иимэл ушарһаа хүүгэдын эрдэмтэй номтой, ажалша бэрхэ хүнүүд боложо, нотаг нугадаашье, республика соогоошье олоной түлөө аша үрэтэйгөөр хүдэлжэ ябана.

Илангаяа Захааминай аймагай захиргааныё мүнөө үедэ толгойложо ябаһан Биктор Васильевич хүбүүниинь шударгы шууд ажалаараа мэдээжэ болонхой. Энэ хүбүүнэйнь ажал хэрэгүүд хадаа эхэ, эсэдын нүлөөнэй, түрэлхидэнь бүрин түгэс үүргын ехэ байһыё гэршэлнэ бшуу.

Мүнөө «Дүхэрнэ» хандахадаа, 1998 ондо «Буряад үнэн» хэблэлээр гаргагдан «Сэнхирхэн Сахирни» гэхэн Басилий Аюшеевэй номой угхаар өөрынгөө һанамжа, богомжо элрхэйлхыетнай гуйха байнаб. Нүхэрэймнай түрээһөөр 70 жэлэй ойдо дурсалга болог, мүн харьулсалгата тушаалда хүдэлжэ ябаһан хүбүүндэнь сэдхэлэй тулга болог лэ!

Владимир ДАНЖАЛОВ,
«Уран Дүшэ» нэгдэлэй гэшүүн.

Василий Арсаланович
АЮШЕЕВ

«НАНАЙМ ҮРГЭЛЖЭЛЭЛ НАРАНАЙ ЭРЬЕСЭДЭЛ – ҮРИ ХҮҮГЭДТЭМ»

«Сэнхирхэн Сахирни» гэхэн ном гартаа абахада, урихан гэшэнь, сэнхир номин оршондо сэлгээтэн урдаһан Зэдэ гол зэрэлгээтэ аас руу һанаа сэдхэл хүтэлэн, долгинуудаа домогтойхоноор мухарюул-һандал... Инаг дураа, тоонто нотагаа эльгэлэн магтаһан, уг изагуур, эхэ эсэдын үүргэ, үри хүүгэдэй уялга тухай поэдэй шүлэгүүд ажабайдалһаал амияа абаһан гээд абаһан тобшоломоор. Гадна богони зүжэгүүд, шог расказуудынь номой нэгэ бүлэг болон оронхой, онсо шэмэглэлынь мүн. Энэ номой залаа манлай хадаа «Саг тухай сонедүүд», «Далай тухай поэмэ» хоёр болоно. Удха найруулгаараашье юрын үзэгдэлнүүдыё зураглаһан бэшэ, харин оршон дэлхэйтэй холбоогоо сэдхэл бодоолоороо, һэшхэл зоригороо сэгнэн харуулан шэнжэтэй. Анхан саһаа тогтонжоһон гуримуудһаа мүнөө сагай дэншээтэй, дэбхэрээтэй үе хүрэтэр хараае даган ябаһанаа сэгнэн-бодон, өөрсэ тобшололнуудыё хэнэ.

Уг изагуурай һүр һүлдэ шанга гээд, буряад зомнай хэлсэдэг.

Угым залгажа урһан
үрһэрни,
Урмын заһажа ябадаг
ахайми,
Гэгээн сагаан гэрэлтэ
нарамни,
Эгээл нангин эгээл – минии
бурхадни.

Эсэгэ хүн иигэжэл энхэ этигэлээ нэн түрүүн үринэртөө зорюулаа бшуу. Энэ урмандань ехэ хүбүүнэйнь - мүнөө аймагай

захиргаанай толгойлогшоор хүдэлжэ ябаһан Виктор Васильевичай ямар хараа бодолтойгоор гүрэнэй ажадаа хүдэлжэ ябаһан тухайнь хөөрэлтэй.

Виктор Аюшеев 1978 ондо Ехэ-Сахирай һургуули дүүргэһэн юм. Тэрэ үедэ хүдөө ажахыда заншаһан ёһоор, «Бухы классараа - малай фермэдэ» гэхэн уряа сахин, нэгэ жэл үетэнтэйгөө суг малшанаар хүдэлөө бэлэй. 1979 ондо Буряадай хүдөө ажахын институтдай агрономическа факультетдэ һурахаар ороо. 1984 онһоо 1990 он болотор Сахирай совхозой ахамад агроном, 1990 онһоо табан жэлэй туршада тус совхозой директор, удаань дүрбэн жэлэй хугасаада аймагай хүдөө ажахын управлениин начальник - иигэжэ шата шатаар өөдөө урган, урагшатай шууд ябаха, олон соһоо одо заяа-гаараа илгарха хабатайгаа харуулаа бэлэй. 1990 ондо Буряад Республикын хүдөө ажахын министрэй орлогшоор томилогдон юм. Эндэшье эрдэм мэдэсын хэмжээгээр үндэр шатын хүтэлбэрлэгшэ байһанаа батадхажа, эрын зоригтойгоор эгэршгүй ажаллахаар бэээ эһэнхэй һэн. Тээд нотагайнгаа зоной гуйлтыё анхаран, аймагайнгаа захиргааныё толгойлогшын тушаалда кандидатураа табижа, энэ шанга һунгалтада илажа гараа бэлэй.

Наһанайм үргэлжэлэл
Наранай эрьесэдэл – үри
хүүгэдтэм,

Залиршагүй нэрэ
Заяа хубитайдаа хосорол
үгыб...—

гээд, Василий Аюшеев үнэн зүб найдалтайгаар баталан түрээһэн байгаа. Шүлэгүүдын шэнжэлэн үзэхэдэ, тематическа талаараа хоорондоо яһаа илгаралтай, хүп түрээһэн табисуур, анханай жама ёһо тухай бодолнуудтай мүнүүд олон. Жэшээлбэл, «Найдал», «Угал-зануудай удха», «Хуһан модон», «Хэрбээ», «Дуулгын суурья дууланаб» гэхэн шүлэгүүд соонь хүн зоной харилсаанай удха, байгааһин хоморой үзэгдэлнүүд тухай адагламжаны һонирхоомоор, нотаг ороной түшэг тулгуури, түүхэ домогто ороһон бэрхэшүүл, бүхэшүүлэй хуби заяан тухай домоглон бэшээтэй. Жэшэнь, дуулга гэхэн ойлгосын тайлбари эдэл мүнүүдһээ би анха түрүүшынхээ мэдэжэ абааб.

Нюгэнэй харсаар
хизаарлаггажа,
Нютагай хүбшэргэйн хилэ
табьяг,
Огторгойн үнгөөр
хазарлаггажа,
Оршон тойроной агаарта
тарааг,
Дуунай аялгаар эгдэлһэн
хизаар
Дуулга гэгдэгэ байгаа юм
гаа.

Нигүүлэсхы урин, хамагыё хайлуулаа эди шадабаринаа гадна, хэрээгы хатуугай үзэгдэлэй хойшолон хэды жэгшүүритэйб. Автор сэдхэл доһолгомоор, яһа ябтаймаар иигэжэ бэшэнэ:

Хүн, намайе бү сохиш,
Хүлэгтөө хүрэхэ шадал
орхиш,
Зэмэгүй хадаа би шамайе
гуйнаб,
Зэрлиг бэшэдэш ойлгуулаха
һананаб...

Тээд хара харша шэнжэтэй үзэгдэлнүүдыё сэдхэлэй нара гиигүүдһэн, найдал түрүүдһэн, наһанай үргэлжэлэл заяаһан мэдэрэл хээээдэшье иладаг бшуу. Тиймэһээл поэт «Түрээһэн үдэр» гэхэн шүлэг соогоо иигэжэ уянгална:

Түрээһэн үдэрэйнгөө үглөөнэй
нарые
Түлиһнэ галайнгаа утаагаар
угтаарай.
Эжы, абынгаа энхэ нэрые
Энэл үдэрэй эхингэ һанаарай.
Гамнаха, найдаха хүнүүдэй
нэрэнүүд
Гансахан наһанда гайхамаар
үсөөхэн.
Энхэргэн сэдхэлдээ, эльгэн
соогоо
Энэл нэрээс гамнажа
ябаарай.

ЭРЭ ХҮН ЗОРИНОНДОО

- Угаа уудалан үзэхэдэ һонирхолтой. Абаһан бидэ-нэртээ урдынгаа элинсэг хулинсагууд тухай, тэдэнэй жэгтэй һонин ябадалнууд тухай хөөрэдэг байһан юм. Энэ хөөрөөн соһоонь заатагүй нэгэ һургаалтай юмэн гараад ерэхэ. Мүнөө һанаад үзэхэдэ, тиймэ байдаг. Жэшээлбэл, «Горхо хараагүй аад, гуталаа бү тайла», «Эрэ хүн зориндоо», «Үрээлэй

үзүүртэ - тоһон» гэхэ мэтэ онһон үгэнүүдһээ уламжалан, заабарияа хэлэдэг байһан юм, - гэжэ Виктор Васильевич хөөрэнэ.

Энэ ороо сагта аймагыё хүтэлхэ зиндаада хүрэтэрөө ургахадаа, Виктор Васильевич политическэ, ажахын талаар эрдэм мэдэсээ, ударидахы бэлиг шадабарияа ходел дээшлүүлжэ, өөртөө эрилтэ ехэтэйгээр хүдэлжэ ябаһаар.

Ехэ-Сахирай совхозой директорээр хүдэлхэ үедөө һургуули, хүтэдэй саад, гараж барюулаа, малай бухы байрануудта гэрэл оруулаа. Гэхэхээ эхилээд, эмхидхэлэй ехэ хүдэлмэри хээээ-дэшье дууһаха аал? Хүдөө ажахын управлениин начальнигай тушаалда хүдэлхэдөө, үдэрэй һанаан, һүнийн зүүдэн болохо юмэниинь бүришье олоһороо. Ганса ажахы гү, али бүхэли аймаг гү - илгаань ехэ ааб даа. Ажахын, социально-ажалуудалай бааза бэхижүүлхын, зарим шэнэ юумэ байгуулхын тула шармайн оролдоо. Жэшээлбэл, эдэе хоолой корпорациһаа товарна урьһа-ламжа абажа, тэрэнээ аша үрэтэйгөөр хэрэглэн ашаглаха талаар горитой дүн туйлаһан юм. Энээнэй ашаар ехэ юмэн хэгдээ.

- «Залуу гэр бүлэ» гэхэн программа зохёон табьяд, төөбии, таабайнарайнгаа анхан һуужа байһан буусануудта залуушуулыё түбхинүүлхэ талаар үүсхэл гаргаа һэмди. Энэмнай дэлгүүрэй үедэ илангаяа таарамжатай, сэгнэшгүй гээд мүнөө элирээ. Михайловкада, Мэлэдэ, Далахайда үүлтэртэ фермэнүүдыё байгуулаабди.

Хүдөө нотагуудтаа телефон тодхохо хүдэлмэри үргэн хэмжээндэ ябуулаабди. Энээнэй ашаар хэды олон зондой ажабайдал хүнгэдхэгдөө гэшэб. Хуртагада, Үлэгшэндэ, Бүргэдэ, Михайловкада, Ехэ Сахирта зернотогуудай байранууд капиталнаар заһабарилагдаа һэн. Аймаг дотор түрүүшын тээрмэ тодхоо бэлэйбди. Теэд мүнөө үнгэрһэнөө дурдаад лэ, сэдхэхэлээ ханаад нууха саг бэшэ. Үлүү үгэ хэрэггүй, үшөөл дам саашаа дабшаа ёһотойбди гээд ойлгоноб.

Абынгаа уран үгэдэ ульһатайе дэмжэн, уянгата шүлэгүүд соогоо урданай, мүнөө үеын ажабайдалые холбон харуулынь ехэл сэгнэдэг хүм. Жэшээлбэл, «Эсэгийн гуламта», «Угай бэшэг», «Минии абга эзы», «Эхын зүргэ» гэхэн томошогаад, угай түүхэ харуулан шүлэгүүдынь намда ехэл найшаагадаг, удха үзүүрээ зүрхбөрөө мэдэрэн ойлгоһондоо болодогби.

**«Минаахайһаа угтай
Ондоогоонтоной хадаһан
һабаагха, саашань
Эргэни —
Аюуша, тиигээд абамни
Байгаа юм даа».**

Минаахай гэшэе Хангид зааринай юрөөлдэ хүртэһэн домогтой. «Минаахайе мянга хүргэхэб» гэхэн Хангид зааринай юрөөлэй бодото хүсье мэдэрһэндэл, абамни ехэл шуналтайгаар бэшэ юм. «Эхын зүргэ» гэхэн шүлэг соогоо эжынгээ уг изагуур тухай дэлгэрэнгыгээр бэшэһэн. Юрэхидөө, олон үеын үри хадаһадайнь хадагалжа, дурсажа ябахаар сэнтэй гэшэ, - гээд, Виктор Васильевич абынгаа зохёохы ажал ябуулга тухай һанамжаа хэлэб.

«Саг тухай сонедүүд» энэ ном соо онсо нууриа эзэлнэ. Нютагай хэлэнһээ, түүхэ домогһоо һабагшатай мүнүүдые тус сонедүүдһээ илгаруулан дурдаха.

**«Заа» гэдэг ёһоор
Захаамнида байһан
хойноо,
Захаамниаар хэлэхэмни бэшэ
аа бии даа.
Замбаа, мэхээр, аяга саймнай
байна,**

**Захаaminaар дуулаха
дууныше бии даа.
«Наагандаа ерэхэдэ,
набтар үндэр таарагчоо,
Нааганһаа бусахада, Наагин
бээн даарагчоо», —
Наһан залуу, нааган хүжюу
саг һэн даа,
Залуу наһанай һайхан
шарайн мүнхэдэ,
Замби түбшингөө
хубиршагүй үнгэдэ
Зосоо сэнгүү, досоо дүүрэн
ябагдана даа.
Түрэл дайда, түлүжэ хууһан
гал гуламта,
Түрэл орон гэжэ хүндэ байдаг
ха юм даа.
Түүхэ, заншал уггарбалаараа
бүрин хамта
Түрэл нэгэ хуунабди ая
намхан аяндаа.**

**Түрэл нэгэ хуунабди ая
намхан аяндаа,
Түмэн зоной түбэгтэй
сагыше гаталагдаа.
Түнхэнһөө эхитэй түүхэ
табиһан зон даа,
Түбхэн хуудалын мүнхэ
дуугаар зэдлэг даа.
Аяар холоһоо гарбал нэгэтэй
Алайр, Боохон,
Аха, Түнхэн, Захаамин —
ами сүмөөхэн
Ажаһууһан Байгалай баруун
талаархин.
Гүрэн түрынгөө загаржа
унахы мэдэрһэн,
Гарбал угайнгаа залгаа,
холбоо бэдэрһэн
Гайхалтай бэрхэ хубүүдтэй
манай уулаархин.
Элинсэг нэгэ «Уулын уладай
уулзалга»
Эрын гурбан наагатай,
зэлын торгон хязгатай
Элдин нютагайнгаа
хоймортто айлашадаа золгон,
Эрьсэтэйхэнээр
эхилһэниинь азатай.**

**ЗАЛАН ШУУД АЖАЛЛАХА -
САГАЙ ЭРИЛТЭ**
- Виктор Васильевич, үнгэрһэн
жэлдэ Ахын аймагта болоһон
«Уулын уладай уулзалга» дээрэ
хонгоодорнуудай энэ эблэлые
толгойлогшоор һунгадаа
бэлэйт. Ниитын шэнэ энэ уялгая
ямараар сэгнэнэт?
- Олоной үргэхэдэ, найдалын
харюулаха - энэл даа, уялгамни.
Бурядаймнай мэдээжэ ажал
ябуулагшад, уран зохёолшод

Ардан Ангархаевай, Лопсон Табхаевай, Баир Дугаровай үүсхэлээр эхилээд, угай галые дэбжэн бадараһан энэ хэмжээ ябуулга саг ошохо тума хүсэ орожо, улам дэбжэсэтэй боложо байна. Эдэ уулзалгануудай дүнгөөр түүхэ шэнжэлхэ хүдэлмэри үргэдхэгдэнэ, бүхы буряад зомнай амьарлана бэшэ, харин хоорондоо бүри дүтэ болоно. Хажуугаарнь ажахын, соёлой харилсаанууд бэхижэнэ. Ехэл аша үрэтэй. Минии һанахада, энэ хэрэгтэ дам саашань дамжуулаха, угай тугые хиисхүүлэн, угсаатан зонойнгоо һүр һүлдые үргэхэ ёһотойбди.

- Залуушуулые хүмүүжүүлгэдэ нимэ һайндэрнүүд онсо удха шанартай гэшээл.

- Яаха аргагүй. Түрэл нотагтаа, түүхэдэнь дуратайгаар хүмүүжүүлэхэдэ, залуушуулаа эцдээ үлөөжэ хүдэлгэхэдэмнай нүлөөтэй байха ха юм. Хараад үзыт даа, бэлиг түгэс зомнай һүрэг һүрэгөөрөө аймагһаа, республикаһаа гаража, ондоо тээгүүр аза талаангаа бэдэрхээ ябашана ха юм. Ганса Росси гүрэн соогуур бэшэ, али олон тээгүүр. Тиймэһээ ехэл һоримжэлхээр болоод байна. Шадалтай зоноо алдажархи хагүй, нотагайнгаа аша туһада хүдэлгэхые оролдохо ёһотойбди. Тийн эдэ ёһотойл патриот зоноо дэмжэжэ байха зэргэтэйбди. Иймэ зон - манай баялиг. Мүнөө үедэ урагшатай, урматайгаар хүдэлжэ байһан хүнүүдые онсолон нэрлээ һаа, «Зэдын вольфрам» бүлгэмэй директор А.И.Жарков, «Закаменск» ООО-гой директор О.Д.Жигжитов, Закаменскын АТП-гэй директор В.Э.Балданов, Михайловкын СПК-гай директор В.Д.Ардаев, Хамнин СПК-гай түрүүлэгшэ Л.Д.Хандуев, Үлэгшэн нотагай захиргаанай толгойлогшо В.Ц.Раднаева, «Каскад» ООО-гай директор В.И.Морозов, Сахирай эд хэрэглэгшэдэй бүлгэмэй түрүүлэгшэ В.Ц.Гомбоева, Далахайн нотагай захиргаанай гулваа О.С.Гонжитова, бусад олон болоно. «Хадата хизаараа һалбаруулан хүгжөөе» гэхэн ниитэ уряа доро хүдэлжэ байһан манай Захаамин нотагай зон Буряад Республикын байгуулагдаһаар 80 жэлэй оёе нэрэтэй түрэтэйгөөр угтахын тула ехэ хүсэлээ оролдологоёо гаргана. Энэ

тодорхой хүдэлмэри тухаймнай «Буряад үнэн»-«Дүхэрнэ» сониндо январин эхээр яһала дэлгэрэнгыгээр бэшэгдээ һэн. Ганса мүнөөнэй бэшэ, урда үеымнай зоной республикынаа хүгжэлгэдэ оруулан хубитань хэды ехэ гэшээб. Тиймэһээ энэ хөөрэдөөгөө «үбгэ эсэгнэр - үри хүүгэд» гэхэн холбоогоор харуулаха гэжэ оролдоһонтой тон үнэн үндэһэтэй гэхэ байна.

**Би өөрөө
буряад
түрэлэйб,
буряад
хүнби,**

**Буряад түрэл
оронтой, түрэл
хэлэтэй хүнби,
- гээд, эсэгымни
бэшэһэн юрын
буряад хүнэй
омогорхолье хэн
хэмнайше ойлго-
хол гээд һананаб.**

... Иигэжэ тус очерк соо угай залгаа харуулые һэдэхэдэ, эсэгын уян сагаан сэдхэлые уянгата шүлэгүүдһэнь тобшоолон, хубүүнэй урагшаа тэргүүлэн эрмэлзэлые улад зоной түлөө оролдосото ажалаарнь эршэлхые оролдообди. Мүнөө үедэ аймагай захиргааные толгойлогшын үүргэ урданайхиһаа һураггүй орёо болоо гээбэл, алдуугүй. Имангал политическэ, ажахын талаар зүб хараа шугам баримталхаһаа гадна дэлгүүрэй экономикын эрилтээр гүнзэгүүгөөр бодомжолон, бата шүүбэритэ арга хургынь олоогүй һаа, дээрээ ортомоор бэшэ гү? Эгээл иимээр, ульһатайгаар ажалаа эрхилжэ, олзо шүүбэритэйгөөр хүдэлжэ байһанай ашаар хадата нотагай ажалшад ханамжатай мэдэрэлтэйгээр республикынаа түүхэтэ оёе угтахань гэшээ. Энэ ехэ республикын һайндэрые

Виктор Васильевич АЮШЕЕВ

захалан, найр нааданайнь программые эхилэн табиха эрхэ захиамнайхидта олгодоо ха юм. Иймэ этигэл найдал баяр түрүүлхэ, хүсэл зориг далижуулаха зэргэтэй. Буряад Республикын хүдөө ажахын габьяата хүдэлмэри-лэгшэ, Россин арадай эрдэм һуралсалай отличник, түрэл аймагһаа нэрэтэй түрэтэйгөөр түлөөлжэ, толгойложо ябаһан В.В.Аюшеев-тэй хөөрэдөөгөө иигээд түгэсэбди.

**Дууша, дархаша угсаатанай
гуламта
Дуулгата һайхан Захаамин
тоонтто,
Эндэр тэнюун үндэр дайда
Ерһэн айлшадаа уггажа
байдаг,
- гэхэн Василий Аюшеевэй
шүлэг ёһотойл уряал мэтэ
соностонол.**

Галина ДАШЕЕВА.

Захаамин-Улаан-Үдэ.

МЭНДЭЛ ҺАЛИРХАБ

Түбшэн хангайгаа
Түшэжэ унахаяа
нэгэшые сухаригшагүйб.
Түрэл угаймни
Түгэсхэлэй хаяа
гэжэшые һанагшагүйб.
Наһанайм үргэжэлэл
Наранай эрьсэдэл -
үри хүүгэдтэм
Хабарай сэсэглэл,
Намарай үржэл
шэнги холбоотой.
Залиршагүй нэрэ,
Заяа хубитайдаа
хосорол үгыб.
Зааханһаань сахиха
Замайнгаа һахюултайдаа
мэндэл һалирхаб.

Василий АЮШЕЕВ

**САГ
ТУХАЙ СОНЕДУУД**

...Ум маани багми хум!
Ута замда гараһан мэтэ мүргэнэм.
Унаагаа бэлдэжэ, зуун найман дуугаа эхилэнэм.
Уран зугаа дэлгэжэ шадаагүй хүм,
Мүргэл, хүзэгөө дуун болгожо ябаагүйб,
Мүнөө болотор тайлбари хэндэшые үгөөгүйб,
Мүшэдэй толон аялга бэлэглээ юм гэнэб.
Золтой, хубитай үнгэрһэн наһанай харгые
Зосоогоо томонгүй, магтан дуулаха аргые
Зорюулга болгон, хойто үетэндэ орхиноб.
Түүхэ домогой гүнзэгэ руу шургажа,
Түүрээлгэ хэхэ һэдэлгэ энэмни бэшэ юм.
Түнхэнэй нюусые шадахагүйлби гаргажа,
Түрэнһэн нютагайм шүүдэрээр мүрлэһэн бэшэг юм.

Түрэнһэн нютагайм шүүдэрээр мүрлэһэн бэшэг юм,
Түрүүлэн удхын тайлбарилжашые яахамниб?
Түүхэ гэхэдэ, түрэл хэлэмни түшэг юм,
Түшэгни гээ һаа, Зүүн Зэдэ, Жаран Ханни
Буртаг соогуурхи Захаамин нютагайнгаа үгүүлэл
Буряад хэлэнтээ холисолдуулаар тэгүүлэн,
Баримталжа, зорилго табихамни энэл даа.
Урай холоһоо уһанай урасхал шэнги,
Удааржа ерһэн, уняар соогуур бүрхэнги,
Угаймнай харгы, уула, мүргэһэнэй нэгэл даа.
Жэнхэни буряад хэлэһэнгээ ханхинаан соогуур
Жэншэдгүй суурятай байһай даа, нютагайм хэлэн.
Жэнгирэн татадаг хүгжэмэйн зэдлээн соогуур
Жэгдэхэн, адлихан соностоһой даа сэнгэлэн.

«ДИРЕКТОР БОЛООБ»

Шог

«Директор болооб, - гээд, гэртээ ерһээр, һамгандаа хэлэбэб.

О-ё-ёо, тэрэмни хүхиһэн гэшээ! Зай, забһаргүй дуугаржа эхилыш:

- Болоош, хая саашань. Ажал хэнэгүйш гүүлэжэл байхатайш адли бэшэ. Совхоз үргэһөө, дараһаашые хүдэлөөд лэ үзэлши. Булта зоной зараса байхаш, үдэр һүнигүй пастух шэнги харюулаха, хараха юумэдынь дүүрэн. Алишые сагта манайхин клубтаа ерэхэдэ, хана хаяа түшөөд лэ пасхайджа һуугшад бэшэ гү? Хүгшэн, залуугүй адли болошоһон. Залуушуул гэжэ нойтон сусалын гал шэнги, носохо юумэгүй миил ууяжа һуухад. Али уптажа һуугша юумэд гү? Хэды-ядыхан лэ оролдосотой үхибүүд бии ха юм даа.

Нэн түрүүн малшадай байра байдал һайжаруул. Тийгээд требовадлэхэдэ, һайн байха. Шангалхал хэрэгтэй. Журам таһа барибал, хаана ошохо юм, хэхэ ажалаа хэхэ. Ямар юм байха юм, бухгалтертай шүдхэртэйн бултын таһа барибал, куда денутса.

- Угы, байзыш... - гэн, хоорондуурнь үгэ хабшуулаха һанаатай байтарни:

- Иигэжэ үг-маг гэжэ байгаа һаа, юун директор гэшээбши, - гээд, хоолойгоо бүри хурсадахаба.

- Шангаар, шангаар «няд» гээд байха юм ха юм. Байз, шамдаа сагаан самса, тааруу галстук абажа үгэхэб. Мүнөөгөөр үмдэ, костюмшин болохол даа. Вот, гутал, туфли үгыш, байгаарай, биш Феняһээ һурахаб. Үшөө хэнһээ юу һураха болодоноб даа?

Энэ һамбаанда түргэхэн дуугарба:

- Клубай директор болообди. Завклуб гэжэ болёо, - гээбэб.

Һамгамни бүглэршэбэ гү гэжэ һанахаар һалд һуушаба. Дууниинь холоһоо гараһан шэнги:

- Бүришые үдэр, һүни гэр гэшые мэдэхээ болибо ха юмши даа, - гэжэ һулахаһаар дуугарба.

Нэгэнэйнгээ иигэжэ байхада, юун гэжэ хэлэлтэй юм даа?

Сагаалганиее угтуулан

**ҮЕ САГАЙМНАЙ
 ҮНЭН ШЭНЖЭНҮҮД**

2002 он, Ухан хара морин жэл түүхэ болдо. Уханай аюул Европодо хэээ хэээнэйхнээ элбэг байжа, гасалан зоболон олон миллион хүнүүдтэ асараа. Монгол зурхайн байгаали тушаа хэлээн абарал тудад.

Ороноудай хоорондын харилсаанууд үлэмжэ эхээр хурсадаггүй. США Ирак гүрэндэ дайгаар орохо гэхэн хэдэн нэдэлгэ хээд лэ, Нэгэдэмэл Үндэһэтэнэй эмхнин Аюулгүйн Советэй гэшүүд - Росси, Хитад, Франци гурбанай нэгэ нагалтай байһанһаа боложо, хоблог хомхой, шунахай эрмэлзэлээ бэсүүлжэ шадаагүй, амаа нилээд татуулаа. Эб нэгэдэл, хэлсээ хэжэ, үгсээ ойлголсожо, уласууд хоорондын орёо хурса асуудалнуудыг шийдхэлгэ XXI зуунай онсо илгаан болохо гэхэн хараа бодол бэсүү замдаа орожо байһан шэнжэ түхэлтэй.

Үнгэрһэн XX зуун жэлдэ гол түлэб Атлантин далайе тойроод хууһан гүрэнүүдээр улас түрын ба экономикын асуудалнууд шийдхэгдэдэг байһан гээшэ. Харин гараад байгша XXI зуун жэлдэ Номгон далайн шадархи гүрэнүүд, Зүүн зүг бүхэдэлхэйн улас түрын байдалда, экономика хүгжэлтэдэ шийдхэхы үүргэнүүдыг бэсүүлдэг болохо юм гэхэн сээшүүлэй, мэргэшүүлэй хэлээн абаралай прогноз үнгэрһэн гурбан жэл соо бэсүүгэ захалһанай гэмдэгүүд манай Президент В.В.Путинай Бээжэн, Дели хотонуудаар декабрь соо хэһэн хэлсээнүүдтэ, Наран уласай правительствын түрүүлэгшэтэй уулзалгада харагдажа захалба бэшэ гү?

Ангарск хотоһоо Хитад гүрэн тээшээ ошохо нефть дамжуулаг соргонуудыг Буряад Республикын хэдэн районуудай газар дээрүү 2005 он болотор табигдахаар түсблэгдэнэ. Пайн талан гэхэдэ, олон хүн хэхэ ажалтай болохо, үнэгүй түлһшэ бин боложо, ой молон алмагдаха...

Буряад Республикнай алташад нёдондо урда жэлэйхнээ эхээр алта малтаа. Малай тоо толгой хороогүй, үүлтэрыень найжаруула хүдэлмэри дахинаа нэргээгдэжэ захалаа. Эрдэм нуралсалай ажал хэрэгүүд урда мэтэ урагшатай ябана.

Захаанида, Эдэдэ тамнирай шэнэ байшангууд баригдажа ашаглагдаа. Эхэ байгаалия алибаа бузарлалһаа абарха дэмбэрэл эхэтэй үйлэ ябалданууд үгэ хүүр байһанаа болижо, бодото байдалда эндэ-эндэ хэрэг боложо захалаа янзатай. Буян хэшэгтэй энэ хэрэгэй найн талан гэхэдэ, байгаалие хамгаалха үүсхэл дорхоо гарана: мүнгэ үгэхыень хүлээгээд, гараа харбайлдаад, юушы хэнгүй шашалдаад хуудаг саг үнгэржэ байһаншуу...

Өөдөн шэдэһэн шулуун өөрын толгой дээрэ буужа магад, тэжээһэн буруун тэргэ эбдэжэ магад гээд, сээшүүл уридшалан нэргылдэг байһан гээшэ. Айл бүлэ бүхэнэй гэрэй нэгэ буланда табигданхай эртэ үглөөнөө үдэшэ орой болотор элдэб мэдээсэлнүүдыг, хүгжэм гэхэ мэтэнүүдыг таража байдаг тэбхэр хайрсаг сэнхир экранине өөдөн шэдэһэн шулуунтай сасуулжа боломоор гү? Зарим ушарта боломоор.

Үгын, хэблэлэй, сэдхэлэй, экономика сүлөөнүүдыг бэсүүллэбди гэлдээд, илангаяа түбэй теле-дамжуулганууд соо заримандаа ой гутамаар, жэрхэмээр юмэнүүдыг: алалсаа, наншалдаа, элдэб эсын хүсэ хэрэглэлгэ бага үхибүүд, эдиршүүл ходо харажал байна. Тэдэнэртэ амар нүлөө үзүүлгэб?

Зүблэлтэ засагай жэлнүүдтэ найшаажа, жэшээ абамаар, даган ябамаар, зүрхэ сэдхэлдэ сог жабхалан бадаруулаад, олоной хэрэгүүдэй түлөө үнэнхэ зүрхэнөө оролдоошод, хүйтэн сэдлэг Сибирьтэ Байгал-Амарай түмэр зам баригшад, али шэнэ газарыг хахалан элдүүрилжэ, эдэе хоол элбэг болгоошод, захагүй замбуулинине шэнжэлдэг космонавтууд тэрэ сагай геройнууд байһан гээшэ.

Харин XXI дугаар зуун жэлэй түрүүшын онуудай геройнууд сэнхир экранһаа абажа харабал, хэд болооб? Криминальна теле-дамжуулгануудта ходо гаража байгаашад боложо байһан янзатай. Хүсэд болоо гэнэгүйб. Үхибүүдыг зүбөөр хүмүүжүүлдэг байһан эмхнинүүд үгы хэглээд, орондонь ямаршыг эмхи бин болгодоногүй - хүмүүжүүлгын ажал хаягдашанхай. Эдэ бүгэдын муу муухай хойшолонгуудын мэдээжэ, хэмжээ абамаар саг одоошыг орожо ерээл даа. Гэмын урда болоһоор үнинэй, Россин Федерацин Гүрэнэй Дүүмын депутат Геннадий Райковай «Российская газетын» 2002 оной декабрин 4-нэй дугаарта бэшэһээр: Россидэ жэл бүхэндэ зуун мянган хүн алуулна. Тэлээн сооһоо гуша шахуу мянганнинь бандидуудай хутагаһаа, бууһаа,

гуша холо гара мянган хүн автомашины усалда орожо үхэнэ; үйлэдбэри дээрэ ажалай аюулгүй байлгын түлөө хиналтын бага болоһоо боложо, баһал олон хүдэлмэрин наһанай шинираг залуу хүнүүд наһа баража, үсөөн бэшэ хүнүүд мууса сэбэрлэгдэһэн архи залгаад, хосоржо талиһа...

Мянган хүндэ тоолоод гаргахата, гэм хэһэн хүнүүдэй тоогоор дэлхэйн гүрэнүүдэй дунда США - нэгэдэхи хуури, Россин Федераци хоёрдох хуури эзэлнэ. Гэмтэ ябалдануудай олошоролгын шалтагануудын олон. Социальна байдалай муудалһаа, эм домой үнэ сэнгүүдэй ургаһанһаа үтлэн зоной наһа баралга хараа байса хүүлэй арбан жэл соо олошороо. Россин хүн зоной тон түргэнөөр үсөөрнэ. Энэ сошордомо байдал засагай газарнуудта, дээдын зургаанда үнинэй мэдээжэ. Тээд ямаршыг хэмжээн абтанагүй гээд хэлэхэ болоо һаа, буруу. Гансахан 2001 ондо пенсионернүүдэй абадаг тэдхэмжэ гурба удаа нэмээгдэ хэн. Бюджетэйхндэй, багшанарай, врачнуудай абадаг салин эхэ болоо. «Россин Федерацида 2015 он хүртээр бэсүүлдэг демографическа хүгжэлтын концепци» гэхэн захиралтада Россин Федерацин Правительствын Түрүүлэгшэ М.Касьянов 2001 оной сентябрин 24-дэ гартаба. Эдэ бүгэдэ манай гүрэнэй хүн зоной тоогой жэл бүхэндэ хүрөөтэйгөөр, эхээр хорожо байһан гашуудалта ябалдыг зогсоожо шадаха гү? Бэрхэтэйл хаш даа.

Яахадааб гэбэл, ажалаар хангаданхай, материльна талаараа яһала ядалгүй ажаһуудаг залуу айлнууд хото горолтошыг, хүдөө нютагуудташыг хоёрһоо дээшэ үхибүүдтэй болоногүй. Үтэлөөшд олошорно, ажал хэхэ хүнүүд эхэ түргэнөөр үсөөрнэ. Олон үхибүүдтэй айлнууд үсөөрнэ.

Дэлгүүрэй харилсаануудта орообди, хэдэ үхибүүдтэй боложо, тэжээхэ хэрэг өөһэдөөл шийдхэхэбди, энэ асуудал шийдхэлгэдэ бусалай гү, али гүрэнэй талаһаа оролсолго хүнэй хубнин эрхэ сүлөөе хизаарлалга болоно, демократини хүгжэлтэдэ харша зүйл болоно гээд хэлэхэ хүнүүд олон байха. Зүгөөр бүхы юмэн хэм соохоноо, хэмжүүртэйл байхалаа, таарасатай, урагшатай ябадаг, бүтэдэг гээшэл даа. Буряад-монголнууд үсөөхөн хүн зоной арад байһанаа огто мартажа боломоор бэшэ. Тэрэ мүртөө зарим бурядууд түрэл хэлсэе, ёһо заншалаа мэдэхгүй байһанин гэмшэмээр.

Глобализаци гэжэ ямаршыг юмээр торгохо, тогтоохо аргагүй юмэн бин болонхой. Интернет гэдэгэй эдэбхижэһэнхээ хойшо глобализаци гэдэгэй нүлөөн бүри эхэ болоно. Ямаршыг митингүүд, хүн зоной али болохо жагсаалнууд тэрэнэй ябасада хаалта табиха аргагүй юм. Эрхим найн шанартай эд бараануудта хилэ байдаггүй. Нэгэ үедэ бултанһаа найн самолёдуудыг, ракетануудыг хэлдэг, бүтээдэг байгаабди. Захагүй уужам замбуулинине шэнжэлхэ талаар урилдажа ябаабди.

Урилдаанда урилдаха, мурьсөөндэ түрүүлжэ гээшэ нэгэ жэл соо бүтэшэдэг бэлэн хэрэг бэшэ бшуу. Арбанай адаг, хоринной хойно ябахатаа, эхэ ухаан хэрэгтэй бэшэ. Хэһэн, бүтээһэн бүхы продукция конкуренцидэ иламаар эрхим найн шанартай, шэнжэлмээр гоё найхан болгохо гээшэ манай бүхы хүнүүдэй эхинэй эхин хэрэг, гол зорилго мүнөө болоод байна. Байгаалиннай баялигууд түрбэлгүй эхэ. Хүн зонойнай олонхин эрдэмтэй болонхой. Ургажа ябаа залуу үетэн эрхим баян эрдэм бэлгэ гэжэ ойлгонхой. Дээдэ хургуулида нурахаяа ороошодой тоо жэл бүри олошорно. Энэманай маша найн тэмдэг.

Түгсэхэлдэ ниггэжэ хэлэнэм: 2003 ондо нэн түрүүн лэ ажалгүй хүнүүдэ хүдэлмэритэй болгоёл даа. Нилээд орёо хэрэг, зүгөөр шийдхэгдэмээр хэрэг. Энэманай олон найн юмэнүүдтэ эхин болохол.

Мандан гараад байгша 2003 он түэрэн-түэрэн хатардаг түрын хүлэг Морин жэлыг нэлгэхэ дун сагаан бэтэй, даржаганатар маарадаг дурасхаал эхэтэй Хонин жэлнай найн жэл болохонь болтогой! Сагаалганай урда ниггэжэл хүсэжэ даа.

Содном-Доржо БАДМАЕВ,
 философини эрдэмэй кандидат,
 Буряад Республикын габыата юрист.

ШЭНЭ НОМТОЙ ТАНИЛСАЛГА

Түнхэнэй аймагай түб библиотекэдэ Буряадай арадай поэт, Хүндэллэй орденной кавалер Шагдар БАЙМИНОВАЙ «АМИСХАЛ» гэхэн шэнэ номтой танилсалга үнгэргэгдэб.

Энэ хэмжээ ябуулга, аймагай библиотекарьнүүдэй семинартай нэгэдүүлһэн ушарһаа, библиотекэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэд хабаадалсаа. Эдэнэр нэн түрүүн уран зохёолшодой бүтээлнүүдыг уншагшад дунда нэбтэрүүлдэг мэргэжэлтэд ха юм.

Шэнэ номой презентаци нээхэдэ, аймагай түб номой сангай директор, Буряад Республикын соёлой габыата хүдэлмэрилэгшэ Л.Д.Бильдуева үзэхэлэнтэ найхан Түнхэн нютагаа, харьдаг үндэр Саяан уулаа түүрээһэн, хэр угһаа арад зонойнгоо дунда үлгэр домогтол хэлсэгдэдэг Лэвээнтэй баатар, бар хүсэтэ Дугарай Намсарай, болохо юмые уридшалан хэлэдэг найхан Хастаан мэдэлшэ, Советскэ Союзай герой Жамбал Тулаев тухай уран үгын аргаар поэмэнүүдыг, шүтэ үүдыг бэшэһыень тодорхойгоор тэмдэглэ хэн.

Түб номой сангай хизаар ороноо шэнжэлгын секторыг даагша Е.Х.Б.Сотникова Хужарай хүдөөгэй библиотекыг даагша С.Ж.Таряшинова хоёр Шагдар Байминовай ажабайдалайн намтар буряад, ород хэлэн дээрэ аятай гоёор хөөрөжэ, мүн тиихэдэ тус библиотекын уншагшадые номоор хангалгын таһагыг даагша Ч.С.Шагдулова, библиотекарь И.Б.Сотникова гэгшэд поэдэй шэнэ суглуулбарн соо ороһон шүлэгүүдыг уншажа, уригдаһан айлһадай һонирхол татаа.

Номой презентацида хабаадалсаһан СССР-эй, РФ-гэй Уран зохёолшодой холбооной гэшүүд - аймагай «Саяан» газетын редактор Владимир Тулаев, Түнхэнэй үндэһэтэнэй эхэ хүрээлэнгэй директор Владимир Сыренов, хүрээлэнгэй хүдэлмэрилэгшэ Баатар Романов. Хэрэнэй дунда хургуулин буряад хэлэнэй багша Сэрэмжэд Агунова гэгшэд мэдээжэ поэдэй номой мүнделһэн тухай үрээлэй найхан үгэнүүдыг хэлэхэ зуураа номой презентаци үнгэргэһэн аймагай түб библиотекэ болон Хужарай хүдөөгэй захиргаанай ударидагшадта баяр хүргэһэн байха юм.

Василий БИЛЬТАГУРОВ,
 журналист.

ТҮНХЭН НЮТАГНИ ҺАНАГДААД...

Наһанай ошохо бүри бага наһан, түрэл нютаг нуга, хүн зон, айл аймаг эхэ тодоор, зүрхэ сэдхэлээ хүдэлгэмөөр эрьежэ байдаг лэ.

Минни багымни нютаг Түнхэн аймагай Нура нютаг юм. Хаанаһаашы тинмэ нэрэ тодороо юм. бү мэдэе. Ойлгоходом, Монгол оронһоо гү, али Саяан, Алтайн хада уулаар махажа, зөөжэ ябаһан зон өөрынгөө түрэл нютагай нэрэ асарһан гэжэ хөөрөлдэгшэ. Минни эжын гэртэхи хоёл аймагай, ой соо байртай байһан гэлсэхэ.

Тээд мүнөө тэрэ нютаг хаанаб? Ямаршыг эхэ хубилалта боложо, хайран найхан нютаг хосороо гээшэб?

Урагшаа харахада, Хамар Дабаан, тэрэниге дабажа, малаа таргалуулхаяа абаашадаг бэлэй. Хонгор уулын хабшал соогуур нилээн удаан хэдэн гол гаталаад ябахаташн, аршаан булаг дэлгэржэ байхал. Бурханай, зүрхэнэй, эльгэнэй, нюдэнэй, хотын аршаан г.м. Ямаршыг зүрхэ хүдэлгэмэ найхан дайда, хүрдэмэ орёл хабсагай, шэхэ дүлнүрмэ хадын голой абяан, мүнгэн дуһалтай аршаан... Хайшааб даа, ойн оёор руу шэглэһэн зүргэ харгы руу ошохо дуран ямараар хүрэдэг гээшэб. Тээд бээе барихаш... Тээ ябатаршн хонгёо шэнгэн абяан газар дорһоо дуудлаһандал байха. Гайхаад ошон гэхэдэш, нялха нарайн нёлбоһон шэнги дуһалтай аршаан булаг сорёлжо байха.

Үхэр нюдэншыг, мойһоншыг, долоогоно, улаагана - янза бүрини ойн эдээн. Нэгэшыг хомхойрхогүйш, бүхы юмэн тэнсүүритэй ха юм. Хойто зүгтэ асарн эхэ Саяан хада.

Зүүн зүгтэ шугы горхон, Харза, Танха, Мойһото, Пайрам гэхэн майланууд. Тойроод тала нуга, сээсэрлиг, дуугаа дуулан мангир түүхэш даа. Үнгын гоё сээсүүд, нарин, шэнгэн хоолойтой шубуудай абяан, нугаар дүүрэн зумбараанай нэххэрээн. Диваажанай орон эгээл нимэ үнгэ зүһэтэй, абяа дуутай, эльгэ зүрхэ доһолон хүдэлгэдэг нютаг гээбэ даа.

Шэнэ жэлээр, Сагаалганаар, илангаяа гоёор наагдадаг нютагини.

Н.ЦЫДЕНОВА,
 Зүдхэллин дунда хургуулин
 ород хэлэнэй багша.

«НАЯН-НАВАА» БОЛОН «МОНГОЛОЙ НЮУСА ТОБШО»

ГУРБАН ТУБИИН УУЛЗУУР ДЭЭРЭ

Анхан урдын сагһаа хойшо Ази, Африка, Европа гурбан түбинүүдэй уулзуур дайдаа хүн түрэлтэнэй хуушанай гүрэнүүд: Шумер, Ассирия, Урарту, Мидия, Персия гэхэ мэтэшэлэн түбхинэн хубариһан түүхэтэй. Тэрэ үеын түби дэлхэйн долоон үзэсхэлэн гайхалнуудай хоёрын тэндэмнай байһан гэдэг: нэгэнийнь агаарт халбаран һанжаһан Семирамидын сээрлигүүд, пүгөөдэнь тэнгэри тулаһан үндэр Вавилоной багана-ордон сүндэрлөө. Эгээл эндэхэ худалдаа наймаашад тэмээн хэмбыгаар Агууехэ торгон замаар хубарилдаха, гадна амгалан тайваншые сагта, али сэрэг суурайшые үеын тохёолдоходо, энээгүүр харашые, шарашые, сагааншые шэг шарайтай зон олон түмөөрөө сугларан хүлгэхэ. Иймэл хадан энээхэн түбидэ агуу гурбан бурхашуулай: Будда, Христос, Магомедэй мүргэл шажан мүндэлэн, дэлхэйп аласаар дэлгэрээ бшуу. Будда бурханай асари томо шулуун хүшөөнүүд Пурис уласай зарим хадануудай хабсагайнуудые шэмэнэ, Римэй папын урjalaар баруунын сэрэгшэд хэдэн дахин довтолго үүдхэн, Палестинын нангин дайдые сүлөөлхын тулада байлдаа, харин мусульман шажанай мүргэлэй сүмэнүүд оршон тойроһон орон нютагуудые бүрхөөжэл байгаа һэн.

Эндэхэ хизаараар нэгтэ бэшэ дайн байлдаан болоһон бээ даа. Урдын сагта грек жанжан Александар Македонскиин олон мянган сэрэгшэд улад зоние үймүүлэн, урагша-хойшоо хүндэлһэн юм. Персиин шахиншах Даринуудай угсаатанай засаг түрэ үни удаан үедэ үргэлжлөө, удаан Чингис-хаан, тэрэнэй угайнь хаашуу болон ильхаанууд эндэхэ хизаарые эзэлһэн юм. Чингис-хаанай энэ дэлхэйн түүхэдэ эгээл түрүүн бүхы Евразийн түбие эзэмдэжэ, агууехэ импери тогтооһон габьяатай. Одоо заха хизааргүй орон түрээс бүтэн бүрин байлгахын тулада монгол гарбалайнгаа аймаг зоние үмэнэ (урда) зүгэй газар тээшэ зөөлгэдэг һэн. Тэрэл ёһоор манай хори-түмэд зомнай баггүй холын баруун урдахи зүгтэ нүүдэлээр ержэ түбхинэнээн байгаа ёһотой.

Хүн түрэлтэнэй хуушанай арад түмэнүүдэй нэгэнийнь хориин зон болоно ёһотой. Хориинхидэй энэ дэлхэйн эгээ ехэ нүүдэлшэд байһыень гэршэлэн, дүрбэн зүг, найман зүбхисаар тэдэнэй нэрыень мүнхэлһэн газар уһанууд тохёолдоно бшуу. Жэшээлхэдэ, хойто зүгтэ Мүлһэн далайн шадарай гушаад гаран нютагуудаар «хори нуур», «хори ой», «хори дабаан» гэхэ мэтын нэрэнүүд дайралдадаг. Зүүн зүгтэ шааяһан Шара далайн эрыеые туласа манай элинсэгүүд зөөдөлөөр ошоһон байха, урда зүгтэй элһэн далай - Губийн аласые гороолһон тухайдань

бураг бии. (Эгээл эндэ Америкын индейцүүдэй хэлэндэ монгол үгэнүүдэй ушардаг байһаниинь эжлүүдгүй һанаанда ороно). Барга хуушан сагһаа хойшо Баруун Персиин хизаарта тогтоһон фараон, цезарь, король, султан, шахнуудай гүрэнүүдэй тухайда яһалал олохон номуудта домоглодоһон бээ даа. Зүгөөр эндэхэ юртэмсые эзэмдэһэн Чингис-хаанай, тэдэнэй угсаата хаашуулай болон иль-хаануудай түрэ засагай түүхэ домогууд түби дэлхэйгээр суурханхай. Эхин түрүүшын үеэр Эсэгэ Чингисэй дүтын түрэлхид болохо хориин арад түмэн зарлиг захяа заабаряар заха холын газарта залагдажа ерһэн байгаа ёһотой.

Тэдэнэй XIII зуунай эхиндэ үлгэр домогто Месопотами орондо Тиге Евфрат хоёр мүрэнэй хоорондо оршодог «Наян-Наваа» дайдаа түбхинэн нютагжаа. Хори зомнай жэлэй дүрбэн уларил гээшые мэдэхээ болижо, тухэрэн жэлдээ зун байдаг дайдаа һуурижаа бэлэй. Тиихэдэ тэдэнэй табан хушуу малынь зуд зоболон, гуринха шононууд, хулгай дээрмэшэдтэ нэрбүүлжэ, үргүүлхэ үхэхээ болиходоо, олон мянган хүрэгүүдынь үбдэг тулаан ногоон соо үнжэн хонон бэлшэхэдэ, өөдэлэн үдэнгүй яаха юм? Хаа-яахан хүрэг малнуудынь сээсэлиг саадууд соогуур бэлшэхэ, халуун үдэр хони ямаадын жэмэстэ модоной һүүдэрээр хургаха, адуунайнь туруунда үзэм жэмсээр туюу аһалдан хаташаха. Удангүй хориингоо аймаг айнуудые, татабари хурдаг албатаниие, монголой түмэн сэрэгшэдые сүмөөрнь һү, мяха, арһа, нооһоор (хонид хоёр дахин хайшалагдадаг) элбэг дэлбэгээр хангадаг болоһон юм.

ХУЛАГУУ ХААШУУЛАЙ УГСААТАН ХОРИИНХИДАЙ ХУДА УРАГУУД

Хори зомнай энгин тэмээнэй айрагые, сагаан эдээнэй дээжые, хонин, адуун төөлэйе, үүсэ зоосые монгол хаашуулай орондо бэлэглэхэһэ гадна үндэр түрэлтэ түшэмэлнүүдые хүндэлһэн, гадаадын алдарта аяншан Марко Полодошые хүртөөһэн байжа болохо. Агуу ехэ Чингис-хаан өөһэдынгөө уда гарбал-Боржоготын алтан угсаа мүнхэлхын тулада иимэ заабари тальбаһан юм: «Баргажан-Түхүм, Онон, Хэрлэн нютагуудта түрэнэн хубүүн бүхэн ёһотой эрын һүдэ, зүрхэ зоригтой, уда гарбалһаа ухамай сэсэн байдаг, тэдэндэ хургаал заабаришые хэрэггүй. Мүн тэндэ түрэнэн басаган бүхэн харгама һайханууд, шэг шарайгаа шэрдээгүй, үһээе гоёжо һамнаагүй, зүүдхэл заһааар шэмэглээшыегүй һаа, сэбэрхэн зандаа ябадаг, гадна уран гартай, бүгдэндэ энэрхы, буянтай байхань лабтай».

Ушар нимэһэе Хулагуу хаашуулай угсаатан хориин зонтой оло дахин худа урагууд болоһон байгаа ёһотой. Юундэб гэхэдэ, бусад угай буряад

зонуудта орходоо, хориин зоной хурим түрээ өөрсэ ондоохоноор найрладаг болоһон юм. Нүүдэлээр ерһэн зомнай тэндэхэ һуурин арадуудтай эбтэй ээтэй хүршэнэр болон, амгалан тубшэнэ ажаһууһан гээшэ ха.

Зарим малша зомнай сээсэлиг садовуудай мэргэжэлтэй боложо, арык, канавы, хубагуудые малтажа һураһан, хожомоо Байгал шадарайнгаа нютагуудтаа бусахадаа, ган гасуурай үедэ тала дайдаараа хубагуудые татаһан байгаа бээ.

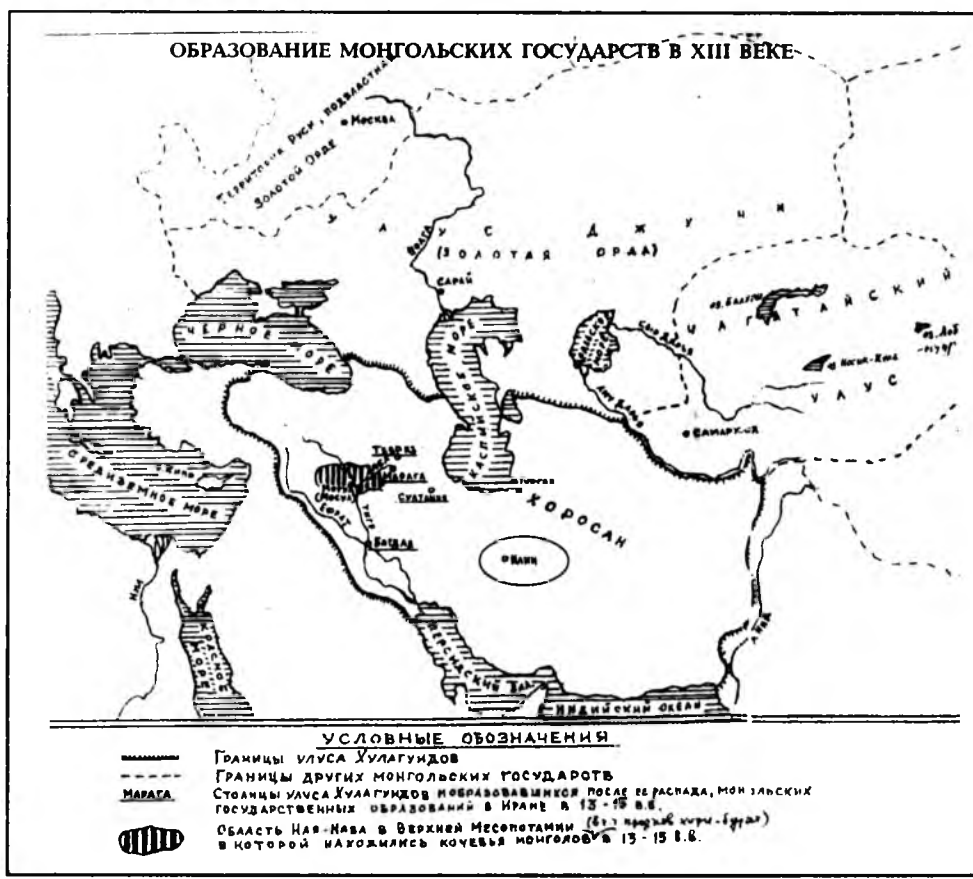
Үни удаан заяанда манайхин эдэб яһанай арадуудай дунда амидархадаа, олон хэлые ойлгодог болоһон ушарһаань мүнөөнэй буряадай толунууд соо араб, перси, түрэг үндэһэтэй үгэнүүд олоороо ушарна бшуу.

ДЭБЭЭХЭН, ДЭБЭЭХЭН ДЭГДЭМЭЙ!

Эртэ сагай эхинһэ эндэхэ түбээр дүүрэн ирагуу һайхан яруу найруулаа - Поэзи сууряатаа. Египет, грек, энэдхэг улсуудай эпос, үлгэр домогууд дэлгэрэнхэй һэн. Зүүний арадай суута поэдууд: Омар Хайям, Рудаки, Саади, Фирдоуси, Низами гэдэгүүдэй гезели, рубаи шүлэгүүд хаа хаангүй эдэлхэ.

Хориинхидэй эрхим түрүү яруу найруулагдаа, заарин бөөнэр, дуурисха удаганар байһан юм, тэдэнэй ерэ юһэн тэнгэринэрэй ахамад хаан Хурмастада мүргэдэг бэлэй, харин эндэхэ улад зон Ормузда бурханда хүгдэдэг байһаниинь гайхалтай һэн. Юрын абгайнар ямаршые оюун бэлигтэнһэ өөрэггүй, урихан дуугаар тээгэлжэ, хонидой хурьгаяа голоходонь абхуулжа шаддаг. Улас түрын юрөөшэн эрын гурбан нааданда түрүүлэн ерһэн хүлэгүүдэй соло дуудан магтаха. Үбгэн аба үлгэршэн морин хуураа ханхинуулан, туйлай һайханаар түрээхэ.

Түүрээлэн гээшэмнай түүхэ домогто үлгэрнүүдэй аһан һайхан аянга үгүүлэл мүн. Нэгэ зариманиинь хори зоной гарбал хун шубуунай ниидэлгые һанууддаг: «Дэбээхэн, дэбээхэн дэгдэмэй, дээхүүр дэгүүнин, дэгүүнинхэн дэгүүнин!», нүгөөдэнь хүлэг мориной турьяхые дууряана: «турья, турья, турьянза, турьямайхан турьянзан, турьян хэлэхым дуулалза!», саадахинь баатарай харбаһан годлиин абьяан шэнги: «хүүензэ, хүүензэ, хүүенхы соо хүүеыш даа!». Байгал оршоной

үлгэршэд баһашые олон «морин» үлгэрнүүдые мэдэдэг һэн, тэдэнэр 20-30 мянган мүрнүүдые сээжээр тооной хэлэхэ, «Гэсэр» эпосой һалаануудайнь тоогоор юһэн хоног соо домоглодог байгаа бшуу. Урданай буряадай үлгэршэд гээсэршэдэй түрүүд хориин шарайд угай Дэбхи Букосов, хальбан Пеохон Петров гэгшэд оролсоһон алдартай...

Тиихэдэ Месопотамиин дайдаа түрэнэн хори зоной залуушуул тэндэхэ арад түмэнэй, соёл болбосорол, гэгээрэлые яһалал шудалһан байгаа бээ. Гэбэшье, шэнэ үеын уран бэлигтэнийнь өөһэдынгөө бүтээлнүүдые түрэл хэлэн дээрэ найруулхые оролдоо. Тэрэ ехэхэн габьяаень хэдэн зуугаад жэлдэ хуушарангүй хонгоогоор эдэлһэн «Наян-Наваа» дуун гэршэлэн. Тэрэмнай тэнгэри - сансарын, гүн ухаанай удхатай шүлэг юм. Оройдоо зургаан мүрһөө бүридэһэншые һаа, ямар нэгэ һүдэ дуун, соло дуудан, маани мэгзэм шэнгээр соностоно.

Наян-Наваа наваалай
Наян-Наваа минии гү?!
Заян-Заяа заяалай,
Заян-Залаа минии гү?!
Байган байдаа байдаалай
Бага-его минии гү?!

Тэдэ залуу үетэн түрэнэн нютаг Наян-Наваагаа магтан дуулаһаниинь гайхалгүй. Энэмнай һаяхана болотор хориин арба нэгэн эсэгэнэрэй, агын найман эсэгэнэрэй, баргажанай галзууд сагаан зонуудай эгээлдуратай дууниинь байһан ха юм. Тэрэний Ород, Хитад, Монгол уласуудта ажаһууһан олонхи буряадууд хангюурдана.

«НЮУСА ТОБШЫЕ» ХОРИ УГСААТАН НАЙРУУЛХАН БЭШЭ ГҮ?

Мүн тэндэ манай алдар суута «Бэһэлигэй дуунууд» найруулагдажа болоо бэшэ гү? Тэдээн соо аһан һайхан дуунуудай нэгэнийнь «Урдахи уула» мүн. Би уран зохёолшо

хүн хадаа энэ дуунай үгэнүүдээр һонирхоо бээб даа. Тэрэмнай «Урдахи уулын оройдо уянхан эшэтэй жэмэс лэ...» гээд эхилэнэ. Тэдэ жэмэсын манай эндэ ургадаг үлир, мойһон, долоогоношые бэшэ, юундэб гэхэдэ «уянхан», «нарихан», «сагдуулан» эшэтэй, тиигэдэ «узуураа, набшяаа һалаагаа дүүрэтэр» ургана. Энэ жэмэс хадаа сохом халуун оройной ургаса үзэм жэмэс-виноград болонол. Эдэ «Бэһэлигэй дуунуудай» олонхын эхэ нютаг тоонтодоо эрьехэ бусахые урjална бшуу. «Эрбэд соохор», «Хэрээстэйхэн хээрээрээ...», «Номохон, номохон бороороо...» гэһэн аяланууд хэтэ мүнхэдэ суурханай. Хориимнай уран бэлигтэн иимэ гайхамшаг шүлэгүүдые найруулаһан хадаа ямаршые томонууд бүтээлнүүдые бэшэшэ шадха байгаа бэшэ гү, тиихэдэ тэдэнэй нэгэнийнь түрэл арадынгаа агуу ехэ захата - «Монголой нюуса тобшые» зохёжо болоол. Юрэдөө, Чингис хаанай нагасанарһаа гарбалтай, хори-түмэд угай түрэл садан монголшуудай түрүүшын эпосые найруулхыень найдагдаһан байгаа бэшэ гү? Уран зохёолшо проза ба поэзийн баялыгые бүрин ашаглан, арад зонийнгоо аман үгын дээжые хэрэглэн, бүхы дэлхэйн литературые шэмэглэхээс бүтээдэ һуугаа ха юм.

Цыден-Жап
ЖИМБИЕВ,
Буряадай арадай уран зохёолшо,
Россин Уран
зохёолшодой холбоной секретарь,
Россин Федерациин,
Буряад болон Хальмаг республикануудай соёлой габьяата хүдэлмэрлэгшэ.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

Гунхаа, дохёо
Гайхааг сээсэгүүд.
Гэнтэ замхаа, тогтоо
Гэнэн һайхан хоолой.
Гай гү, үйлын үри гү?..
Хүйтэн хүрэнэн һэе
Харихагүй гэртээ бэе.
Хуурсаг, хэмэл сээсэгүүд,
Хүнүүд тойроо, обоороо,
Хүгжэмэй гашуун дуһалнууд
Хайра, дуранай аяга...

К.И. БАЗАРСАДАЕВАЙ мүнхэ дурасхаалда

Хубийнгаа замаар
Хойшолуулашагүй харгыгаар
Хайрата хүнэһэнтийнай үнэхөөр
Хахасааг бигэнтээ, дэгдээ.

Хоёр һайхан холонго -
Хэлэгдэһэн гээ үниндөө
Хуби, жаргал энэ гээд -
Хүржэ ерээ хойноһоотнай,
Хүтэлэн абаашаа, буян шийдхээ.
Тогороо, бээлээ үрээрээ

Түрэлөө олоо хүнэһэн
заянтнай -
Үйлын гэгээн хуби, аза.
...
Үнгэ сээсэг гэлхэйн,
Үнэр баян холонго -
Үй түмэнэй гура, хүсэлэн

Үндэр ехэ Бурхадай
Үршөөһэн бэлиг баас хоолой
Унъярта талаараа
Унтархагүй суурятахал...
Даша-Рабдан
ДАМБАЕВ.

ЗОБОНОНДО ТУНАЛХА ЗАЯАТАЙ

Республика дотороо мэдээжэ эмшэд - Россин Федерациин ба Буряад Республикын габьяата врач Баяржаб Намдакович болон Буряад Республикын габьяата врач Нина Доржиевна НАМДАКОВТОН тухай хөөрэхэ хүсэлтэйб.

Үбшэн зоболондо нэрбэгдэн, зобонон тулихан зондо туналха үндэр найхан заяатай эдэ эмшэднэй дүшөөд жэл хүдэлжэ ябана.

Б.Н.Намдаков 1938 ондо Агын тойрогой Ага нотагта алба хаагшын 8 үхибүүдтэй үнэр бүлэдэ долоодохи үхибүүниин боложо түрэнэн юм. 1941 ондо эсэгэн хардалга мүрдэлгэдэ орожо, тушаагдаа хэн. РайТОП-ой конторын түлигшөөр гансал эжын ажалладаг бэлэй. Хоёр хүгшэн эжынэрын ашанар, зээнэртээ суг хамта байлсажа, үндылгэлсөө. Бага балшар наһандаа үлэн хоонон ябаха, даараха, бээрэхэ, үншэрхэ гэшые үзэжэл гарахан ааб даа. 1956 ондо эсэгэн бусаха золтой байгаа.

1956 ондо Б.Н.Намдаков Агын дунда нургуули дүүргээд, тэрэл жэлдээ Шэтын медицинскэ институтта ороод, 1962 ондо амжалтатгаар дүүргээ бэлэй.

Удаань Агын округной больницада, Могойтын районно больницада хирург-врачаар, Хальмагуй уушханай ханяадантай тэмсэхэ диспансерэй ахмад врачай орлогшоор гурбан жэл хүдэлхэн намтартай.

Б.Н.Намдаков ахмад врачаар 35 жэл хүдэлжэ байнхай. Могойтын районно больнице дүрбэн жэл дааж ябаа. Агын округнойдо зургаан жэл, Захаминай районно больницада арбан дүрбэн жэл, Галуута-Нуурай районно больницада долоон жэл ахмад врачаар хүдэлөөд, һүүлдэнэ республикынгаа ниислэл Улаан-Үдэ хотодо зөөжэ эрээ хэн.

Хаанашье ажаллахадаа, Б.Н.Намдаков бүхэ хүсэ шадалаа, эрдэм мэдэсэхэ, эмхидхэхэ бэлиг талаангаа, дүй дүршлөө ажалдаа сүм зориулдаг хүтэлбэрлэгшэ байгаа, байнааршье. Дааж байһан коллективэйнгээ урдахи зорилгонуудаа жэншэдгүй найнаар бээлүүлхын тула шухала хэрэгтэй бүхэ эрхэ нүхэсэлнүүдые байгуулдаг гуримтай хэн.

Тэдэ жэлнүүдтэ амжалтат найнаар ажаллаһан тухайн, бүтээһэн мартагдашагүй хэрэгүүд тухайн Баяржаб Намдаковичи наринаар хадагалжа ябадаг олон тоото Хүндэлэлэй грамотанууд, үнэмшэлгэнүүд, баяр баяс-

халангаа мэдүүлхэн бэшгүүд гэршэлэн харуулна.

Улан-Үдэдэ зөөжэ ерээд, Буряад Республикын Арадай Хуралай комитедэй түрүүлгшын орлогшоор хоёр жэл хүдэлөө.

Удаань Б.Н.Намдаков Дээдэ-Онгостойн уушханай ханяадантай тэмсэхэ больницада ахмад врачаар томилогдожо, тэндэ гурбан жэл хүдэлөө бэлэй. Дэлгүүрэй экономикодо шэлжэн оролгын жэлнүүдтэ хамаг байдалай доройтожо, эмнэлгын эмхи зургаануудта гүрэнэй зүгһөө мүнгэ зөөриин номологдохоёо болинтоод байхада, тус больницын байшанууд, хэрэгсэл түхээрлэгнүүд хуушаржа, элжэ, хандарха туйлдаа хүрөөд байгаа хэн. Тэндэхи байдалые найжаруулхын тула Баяржаб Намдакович эсэхэ сусахые мэдэнгүй өөрөөшье хүдэлхэн, тэндэ ажалладаг хүнүүдыешье хүдэлгүүлхэн аабза. Али бүхэ арга хургаяа бээржэ, республикын засагай зургаануудай хүтэлбэрлэгшэдтэ ото хонходожо, хэрэгтэй мүнгэ зөөри, барилгын материалнуудые оложо, эмнэлгын корпусо ба столоводо капитальна заһабари хүүлхэн габьяатай. Хамаг юумэнэй дуталдажа байһан сагта Баяржаб Намдаковичоо ондоо хүн эндэ ажаллажа байгаа наа, иимэ ехэ ажал хэхын түлөө иимэ нэтэрүүгээр оролсохогүйдөөшье болохо хэн.

2000 ондо Б.Н.Намдаков Наһажал хүнүүдэй болон инвалидуудай республиканска интернат байшанай директорээр томилогдоо бэлэй. Гансахан урдахи уялгаяа, хүн зоной аша туйһе хараад ябадаг энэ хүмнай шэнэ тушаалда ехэл тааража табигдаа гэшэ ха. Анханай түбшэн даруу зантай, олон үггүй, бодомжотой, ёһотойл «эмээлтэ хазаартые багтааха», юушые тэбшэжэ, тэнсүүлжэ шадаха шадмар бэрхэ хүтэлбэрлэгшэтэй болоһон эндэхи зон аза талаантай, буянтай байба гэхээр.

Эндэ ерэнхэнэнь хойшо Байшанай байдал тэд ондоо болонхой. Үбшэн үлбэр, үндэр наһатай, ганса бэе хүнүүдэй һуудал байдалые заахашье хүнгэдхэжэ, ханаа сэдхэхыень нэргээхын тула Баяржаб Намдакович хамаг хүсэ шадалаа зориулан хүдэлнэ. Байшанай хоёрдохи корпусо заһабарилгын

ажал хэгдэжэ, мүнөө тэндэ 125 хүн түбхинэнхэй. Халуун, хүйтэн ухан тэндэнэ таһалдаагүй. һаруул, сэбэр палатанууд соонь үнгэтэ телевизорнууд табигданхай. Эмнэлгын-санитарна байшанда геронтологическа таһаг нээгдэнхэй. Өөрын поликлиникэтэй, дүй дүршэлтэй эмшэд тэндэ хүдэлдэг. Нёдондо жэлдэ тренажерно зал нээгдээ хэн. Лазерна, ультра абяанай аппарат, мүнөө үеын биотрон гэхэ мэтэ хэрэгсэлнүүд физиотерапевтическа кабинет соонь бии юм. Эмүүдые хямдашагаар худалдадаг аптекашье бии.

Энэ байшанда 335 хүн ажаһуудаг. Тэдэнэй дунда нэгдэхэ ба хоёрдохи бүлэгэй эрэмдэг бээтэйшүүл, дайнай ветеранууд, ганса бэе хүнүүд, түрмэнөө гарахан хүнүүд, гэр байрагүй гуйраншадшые бии.

Хүнгэн бэшэ хуби заяатай эдэ зоной байдалые аятай зохидоор түхээрхэ, эдэ хоолоор бардамаар хангаха талаар Баяржаб Намдакович оролдодог. Медицинэдэ туйлагдаһан шэнэ-шэнэ зүйлнүүдые нэбтэрүүлэн, эмшэллгые бүри ашагтай хайн болгохо, эндэхи зоной хойноһоо харууһалалгые найжаруула талаар тодорхой зорилгонуудые Баяржаб Намдакович коллективэйнгээ урда табяад, найнаар дүүргүүлжэ шададаг байна. Эмнэлгын иимэ ехэ гуламтын хүтэлбэрлэгшэ хүн гэшэ холын бодолтой, хурса һонор ухаатай, ханаһанаа, зориһоноо бээлүүлжэ шадаха, ёһо гурим сахиха, үнэншэ сэхэ байха ёһотой гэжэ мэдэжэ. Эдэ бүхэ шэнжэ шанар Баяржаб Нам-

даковичто дууһан биил даа. Нүхэрэйнгөө хаанашье ажаллахада, Нина Доржиевна үхибүүдтээ хамта хажуудан ябалсажа, найдамтай түшэг тулгуурин боложо ябаа юм.

Коллективүүдые хүтэлбэрлэхэ харюусалгатай ажалдан Нина Доржиевна бүхы наһараа туһалхан байха. Өөрөө врач хүн тула ажалашье талаар үнэтэй сэнтэй заабаринуудые үгэдэг, али бүхы эдэбхи үүсхэхыень дэмжэдэг, нүхэрөө хайн ойлгодог хүн.

Нина Доржиевна Лубсанова (Намдакова) 1940 ондо Ээдын районной Алцаг нотагта түрэнэн юм. Ториин дунда нургуулине 1958 ондо дүүргээд, Ториин районной Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозодо хаалишанаар хоёр жэл хүдэлөө хэн. 1960 ондо Буряад ороной эхэнэрнүүдэй I съездын делегат байһан.

1960 ондо Шэтын медицинскэ институтта ороод, 1966 ондо дүүргээд. һүүлээрн Шэтын областийн Дараһан станцида участково терапевтээр ойро зуура ажаллаба. Удаань Агын тойрогой Будаланай участково больнице гурбан жэл толгойлһон байна.

Шэтын медицинскэ институттай дэргэдэхи клиническэ ординатурада 1970 онһоо 1972 он болотор нуража дүүргээд, Агын округной больницын терапевтическэ таһагые даагшаар томилогдоо. Гадна Агын тойрогой шатна бэшэ ахмад терапевт тушаалтай хэн.

Урихан шарайтай, хүхюун абари зантай, дэлгэр сагаан сэдхэлтэй, зоной хойно гаража үзөөгүй энэ эмшэмнай дээдэ гарай врач терапевт болонхой. Арга шадбарияа жэлнээ жэлдэ мүлжэ эмнэлгээ бүри ашагтай болгохын түлөө бүхы наһараа оролдоно.

Врачарай мэргэжэл дээшэлүүлхэ талаар Москвада эмхидхэгдэн курсануудта хоёр дахин, Ленинградта эмхидхэгдэн курсда нэгэ дахин ошожо, һуралсал гараа.

Түрүүн Агын тойрогой больницада, удаань Захаминай болон Галуута-Нуурай районно больницануудта хүдэлхэдөө, терапевтическэ таһагые хорёод жэл дааж ябаһан байна. Энэмнай тон ехэ харюусалгатай, орёо, бэрхшээлтэй ажал гэжэ мэдэжэ. Бүхы терапевтнүүдэй ажалые зүбөөр эмхидхэхэ, дүй дүршлөөрөө хубаалдаха, зүйтэй зүбшэл заабар үгэхэ, ажалыень наринаар хинаха талаар шангахан уялгануудаа жэншэдгүй найнаар

дүүргэдэг заншалтай хэн. Дээдэ нургуули дүүргээд, хаянай ажаллажа байһан хэды олон залуушуудта эхын энхэрлээр хандажа, туһалхан, дэмжэхэ, ёһотой мэргэжэлтэд болоторн хажуудан ябалсаһан байгаа хаб? Нина Доржиевна өөрынгөө ажалые гүнзгы найнаар мэдэдэг тула үбшэнгые ухамайлан наринаар тодорхойло, зүбөөр эмшэлдэг хүбэлгэн бэрхэ ухаантай эмшэн гэжэ суурханхай. Ажалдаа ханамжатай, урагшаа ханаатай, хэншые гэжэ илгаагүй ямаршые сагта хүнүүдтэ туһалхал гэжэ эрмэлзэдэг эльгэ нимгэнтэй, энэрхы сэдхэлтэй энэ хүмнай наһараа хүдэлжэ ябахадаа, үбшэн зоболондо нэрбэгдэжэ, зобожо тулихан хэды олон хүнүүдтэ туһалхан, хайратай ами наһыень абарһан байгаа гэшэб? Тооложо барагдахагүй даа.

Мүнөө үедэ Нина Доржиевна Дайнай ба ажалай ветерануудай республиканска госпитальдо пульмонологийн таһагта терапевтээр хүдэлдэг байна.

Намдаковтон гэшэмнай тон эбтэй, найхан айлайхи юм. Хоёр найхан басагадаа хүнэй зэргэ хүн болгожо табяа. Аба, эжынгээ найхан мэргэжэл шэлэнэн Елена, Марина басагадын нэгдэхэ категориин врачнууд-терапевтнүүд болонхой, Галуута-Нуурай районно больницада амжалтат найнаар хүдэлжэ байнхай. Нина Доржиевна дүрбэн тэгшэ бэлигтэй хүн гэжэ тэмдэглэмээр.

Эхэнэр хүнэй хэдэг юумые бараниень хэжэ шадаха. Өөрынгөөшье, басагадынгаашье хубсаа хужарлама гоёр оёод, үмдөөд ябадаг. Эдэмнай ехэ хүндэмүүшэ зон юм, жэлэй ямаршые сагта айлашад таһалдангүй ябажал байха. Эдэ нүхэдэй ойн баярта байлсаха азатай байгаа хэм. Аглаг тэнюун Агаһаа, Шэтэ, Эрхүүнээ эхилээд, Буряад ороной бүхы заха булангуудһаа сугларһан олон тоото нүхэдэнь, түрэл гэрлэнүүдын хоёр найдамтай найхан нүхэдөө дэмбэрэлтэ үдэрөөрн амаршалаа бэлэй.

«Ажал хүдэлмэритнай амжалтат байг, хэнэн хэрэгтнай бүтэсэтэй байг, одо заяантнай өдөө байг, хии моринтай дээшээ байг» гэжэ, бүхы наһараа зондо туһалха гэжэ түрэнэн, хүнэй сэдхэлдэ, зула бадаргаха табисууртай сагаан сэдхэлтэй эмшэдтээ үресе.

Долгор ЖАМСАРАНОВА,
Россин Журналистнуудай холбоной гэшүүн.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Баяржаб Намдакович Нина Доржиевна Намдаковтон.

Республикын ортон арадай соёлой «Арун» гэнэн түбэй хүтэлбэрлэгшэ Мария Бодоуловна Бадмаеватай хаяхана уулзажа, ажал хэрэгээрн тусхай һонирхоһон байнабди. Энэ хүн урин зантай, найхан сэдхэлтэй хадаа звенк зонойнгоо түлөө ходоодо урагшаа ханаатайгаар тэгүүлжэ ябадаг гэшэ аабза. Түрүүшын асуудал:

— **Мария Бодоуловна, Тамнай арбааг жэлэй хугасаа соо оролдосо ехэтэйгээр энэ түб хүтэлбэрлэжэ ябанат. Тобшохоноор ажал ябуулга тухайгаа хөөржэ үгыт.**

— Анха нуури табихан Виктор Степанович Гончиковой ажал ябуулгые онсо тэмдэглэхэ ёһотойб. Энэ хүмнай ортон мэдээжэ түрүүшын композитор гэшэ.

Саашан хэлэхэдэ, уран найханай талаар хүтэлбэрлэгшэ С.Э.Аюшеев, воскреснэ нургуулине даагша, филологийн эрдэмэй кандидат, БГУ-гай мэргэжэлтэ багша Е.Ф.Афанасьева, бухгалтер В.М.Бахинова,

ОМОГ ДОРЮУН ОРТОНГУУД

концертмейстер Г.А. Карпов, хореограф Ю.В.Николаева гэгшэдэй талаан бэлигые үндэрөөр сэгнэхэ хэрэгтэй. Эдэ нүхэдэй хүсөөр оюун бэлигтэй талаар «Гулу-вуун» гэнэн ансамбль эмхидхэгдэн юм.

Энэ ерээжэ жэлдэ хүүтэдэй фольклорно ансамбль эмхидхэхэ хүсэл бии.

2000 ондо манай республикын Правительствын гаргаһан тогтоолоор «Ортон яһатанай хатар нааданай ансамбль бии болгохо» гэнэн дэмжэлгээр

хаяхана Хитад гүрэнэй Дотор Монголой хүн зоной зүрхэ сэдхэл бадаража ерэнхэй.

хореографическа училищин директортой гол түлэб тусхай хэлсэ баталһан гэшэбди. Саашадаа Хурамхаанай, Баунтын, Северобайкальскын аймагуудһаа түгэс бэлигтэй бэрхэ залуушуулые шэлэн абажа, дуу хатарай ансамбль, мүн лэ эмхидхэхэ ханаатайбди.

Тус «Гулу-вуун» гэнэн ансамбльнай (оюутадһаа бүридхэн)

Тэрэшэлэн саашадаа Саха-Яхад Красноярскын хизаар ошохоор бэлдэжэ байнабди.

Урдамнай мүн лэ үшөө нэгэ ехэ түсэб табигданхай. Правительствын урдаа табихан түсэблэгтэйгөөр бидэ ортон арад өөһдын соёлой комплекс бодхоохо зорилготойбди.

— **Мария Бодоуловна, урдагтай ехэл түсэб зорилго табигданхай юм байна. Энэ дэмбэрэлтэй ажал ябуулгатайгаа гашарамдуулан, Тамнай суг хүдэлжэ байһан хани нүхэдтөө Шэнэ жэлээр найхан үрээлэ газетээр дамжуулыта.**

— Унгэржэ байһан, Морин жэлнай ханаһан хүсөөрнай яһала найнаар хатаржа дүүрбэ даа. Харин ерэхэ Хонин жэлдэ ходоодо зол жаргалтайгаар, ханаһан зорилгонууднай урагшатайгаар бүтэхэн болтогой.

Соёлма БАЙМИНОВА.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: М.Б.Бадмаева (зүүн гарһаа 2-дохи).

Федор ШАХМАГОНОВ

БАЛАР СЭМҮҮН САГ

Туужааа хэнэ

Түгэсхэл. Эхинийн январин 9-нэй дугаарта).

- Энэ үмдөөд ябаһан булган дэгээ үтэр тайла, - гэжэ атаман приказчигта шангарба. Зай, - юэд, удамаршадтаа зангаба. Тэдэн булган дэгэлын хуулажа абаад, атаманд харбайба. Атаман түр зуура урбуулга дахаяа тайлаад, хүлөөрөө приказчик тээш үдхэл-жэрхиб.

- Манай хэлэн захяа гуйлты хаанай ордон хүргэхынш түлөө шамайе амиды табинабди.

- Хэнхэб гэе хаань, Хлопка Косолапаһаа гээрэй.

- Хамарымни удара татаһаанаа ханаг, энээн руу үзэгдөө хаань, өөрн хамар удара татаха хэм, - гэбэ атаман.

- Мори хүтэлжэ асараад, удамаршад приказчиге эмээл дээрнэ шэдэжэрхиб. Дээрнэнь даха шэдээд эшхэрхэхэдэн, моринийн даб гээд ябашаба.

Егорка атаманай урда асарба.

- Хаанаһаабиш? - гэжэ Хлопка асууба.

- Стружана нууриһааб. Модшо дарханби.

- Маанадта алба хэнэгши? Маанадтай хамтарыш, дээрмэ хэхэбди.

Егорка аниргүй зогсоно.

- Дээрмэсэн болохогүйб! - гэбэ.

Бүтүү шара хахалта Егоркые үмөөрнэ.

- Маанадтай ябажа шадахагүй, найхан сэдхэлтэй хүн.

- Гэдэнэ үдэжэ, туража үхэхэ тйлаадаа хүржэ ябахадамнай, маанадта ехэ туһалаа хэн. Гэртээ оруулжа дулаасуулаад, эдээлүүлжэ, архи дарһаар хүндэлжэ, үшөө ябаха дээрмэнай хүнэнэ түхээрээ табяа хэн, - гэбэ.

Хлопка хүмэдхөө унагаан: -- Уураа тараба гүш? Москва юүндэ ошохошнб? Наймаа хэхээ гү, ямар эд бараа абажа ябанабиш?

Егорка бараагаа тооложо эхилэб.

- Үлдэнэ, даараһан зоние аршалһанайш түлөө һайние хүргэнэб. Арба дахин үршөөлдэ хүртэхэш. Мэндэ замаа үргэлжэлүүлэ, - гэбэ атаман.

Егоркын хүлын хүнгэдэжэ, мэдээгүйдөө Москвагай застава хүршэнэ байба.

Москва ерэхэдэн, тиимшье намдуу бэшэ. Хаан һаһа бараа, шэнэ хаание табихан ха гэжэ хүнүүдэй дунда нураг суу тарана. Хаанай үгэдэ юунтэйшье болохо үгы мэдэхгүй мэдээн һадаан соогуур заримашуул олооро хотоһо гаража ошоно, зарим һонюушаднын иимэ үйлэ ушарта дуратай хабаадаһаар хото руу субанад. Эдэ зонууд зуурандаа заставын баханануудые хүмэрюулэн унагаанад. Үй түмэн хүнүүдые тогтохоор сэрэгшэд - харуулашад, стрелецүүда табигдаба. Крещенскэ хүйтэншье хүнүүдгэ һаалта хэнгүй. Үйлсэ тохой, талмай гудамжаар дүүрэн харуул табигданхай. Һүнүндөө түүдэг аһаанад. Түүдэгүүдтэ хүнүүд дүтэлжэ, эдэб эсээр хөөрлэдэнэ. Хэние хаанаар табяа һаа, һайн бэ гэдэнэ.

Семен Годунов (Борис Годуновой дүүн) хүнүүда юун гэжэ хоб хөөрлэдэнэб гээд мэдэж эрэхыень доогуур шагнашадые түүдэгэй дэртээ эльгээнэ.

Олон зоной дундаһаа Борис Годуновто эсэргүүгээр үгэ хэлээ һаань, тэрэ хүние саг дарыдан олон сооһо татажа гаргаад, харагхы руу шэрээд ябашана. Тэрэ хүнэй мүр сарааншье олодоногүй. Эдэ үдэрнүүдтэ Москвада толгойн сааза болоошьегүй һаань, Москва мүрэн дээгүүр үдэр һүнигүй соолго малтагдажа, уурал һабанадаг болошоо хэн. Хэн эсэргүүб, тэрэ зоние соолго руу абаашажа түлхидэг байгаа.

Серпуховско хаалгын хажуудахи зоной буудал газарта Егорка Мещерскэ хизаарһаа ерэнэн олон хамбышадтай суг хонолгодо ерэбэ. Хаанаһаашьеб үнөөхи санаартанинэ гээд бии болоодхибо. Жаахан гэр соо хүнэй хүлөөше табиха зай үгы хэбэртэй. Гэртэ орон алдаад, Егорка конюшни соо моридоор хонохо гэжэ шиддэбэ.

Мещерскэ хизаарта ой соо үдэн хадда Егорка байл жабарһаа айнагүй. Заримдаа ойдо үбэл газашье унтаха үе болодог хэн. Егорка ута үргэн шарга дээрэ хандагайн арһа хаяад, дээрнэнь үблэ дэбдибэ, дахяад үшөө нэгэ хандагайн арһа дэбдибэ, урбуулга дахаддаа орёолдоод хэбтэшэбэ. Ихэдэе ямаршье жабарһаа айлгагүй.

Үнөөхи санаартантай гасаланда дарагдаһан юумэдэл түүдэгэй дэргэдэ һууна. «Хүн зон дулаасаг, мүн хулгайшадһаа һэргылэн гэрэлтэй байг», - гэжэ зоной буудал газарай эзэн энэ түүдэг аһаагаа юм. Егоркошье санаартанда дүтэлжэ, галай ойро һууба. Егорка тэрэние дүрбэн хурга зузаан саалаар, халааша хилээмээр, хатаагдаһан хэлтэгэнэ загараар, норгоһон алирһаар, хатааһан һархяагаар хүндэлэбэ.

- Эзэн эсэгэ, малгайгаа абагты, тандаа бэлгэлэбэ, - гэбэ. Санаартан үнөөхи дэлгүүртэ үмдэжэ үзэн малгайгаа хараад, ехэтэ гайхан хүхибэ.

- Һайн даа, һайн хүн байнаш даа. Тээд санаартан хүн байгаа, би хара хүнэй малгай үмдэхэ аалби. Һамгадай урда гоёо харуулга гэжэ үмдөө хүнби даа, гэнтэ доосош нүгэлтэ бодол түрөөд орхихо.

- Ямар нүгэл гэшэбэ, залуу хүн ха юмши, - гэбэ Егорка энезхилэнэ.

- Ондоошог байнаш даа.

Манай тэндэхи һүмын санаартанда ал бэшэши.

Монах саашань хэлэнэ:

- Жэшээнэ, огторгойдохи одо мүшэд харахада, адли шэнги байдаг. Мүшэдшин тэнгэридэ дэгдэнэн хүн бүхэнэй һүнзһэнни, амин һүдэнэ гээшэ. Зүгөөр мүшэн бүхэн ондо ондоогоор аниб-ониб гэдэг.

- Тэрэн шэнги хүнүүдые ондо ондоонууд. Хараха янзада адли аад, зоригын тад ондоо. Санаартанай зам шэлээ хадда бишье хадуурха ёһогүйб. Нүгэлтэ бэе ташаяангы хурисал эридэг, амин һүдэ зүбшөөдэггүй. Ташаяангы шуналай гараа һаа, ходоодо хээдэшье мийн гараа хабсараад нуухагүй юм. Нэгэл юумэ хэнэн ябаха хэрэгтэй, эсэртээр ажал хэ...

- Хаан гэшээш зүүн гэшээ, бидшин тэрэнэ зүүлэгдэнэн утаһан гэшээбди. Ши, жэшээнэ, малгай оёнош, утаһаншин бусайдашоо һаа яахабиш, тэрэн шэнги арад гэшээ бусайданги бодолгүй, нэгэн нийтэ байха ёһотой. Борис Годунов хаан болоо һаа, һайн хэн. Тэрэшин болохотой боярин. Юрьев үдэрье болжулаа, һүмэ, санаартание дэмжэдэг, - гэбэ санаартан.

Егорка Москвада яһала һайн наймаа хээ. Мүнгөө буялалгаһаа айжа, холо газарта нууба. Гэртээ балай яаранагүй, тээдшье үдэр бүхэндэ хаание һунгана бэшэ ха юм гээд бодоно. Санаартан һайн хүн хаш гээд бодоно.

Үлөөгүүр эртэ Егоркын мори шарга бэлдээд, Москваһаа гаража ошохо гэхэдэ, үйлсэ тохойгоор дүүрэн зон, харгы зам хаалгатай, эндэ тэндэ харуулашад табатай. Хүнүүдые дахаад, Кремль тээшэ ошобо. Хатан Ирина Федоровна зоной урда гаража, үгэ хэлээ юм гээд хөөрлэдэнэ. Егорка арай шамай Москваһаа гаража ошобо. Хэды хоножо, гэртээ ерэхэдэнэ, Стружанадань засаг түрэ

хубилшаһан байба. Хаан Борис Годунов болоо гэнэн нураг суу Егоркын гэртээ хүрэхэһөө урид эндэ дуудлаад байба.

Шэнэ хаанай үеэлэ хүбүүн Семен Годунов тэндэхи дайдын эзэн болобо гэжэ дуудлаба. Шэнэ приказчигше табигдаба. Модшодые үдэр һүнигүй хүдэлгэдэг, мүртэй салын хүлэ түлэнзгүй. Шэнэ приказчик худалдаһан моднойгоо мүнгэ Москва бояринда эльгээдэг болобо.

...Ганса огород тариха, хоолойгоо гэжээхгүйш. Сэбдэг хүйтэн Мещерскэ хизаарта ургаса ехээр абахагүйш.

Хабар, һайрамай уһанай хатажа эхилхэдэ, Егоркын ой модо орбонгоор урбуулжа, нэгэ заахан таряалангай талмай сэбэрлэжэ, хара таряа обёос таряад үзэбэ. Егоркын модо бэлдэхэгэдэ гараһаа болиходонь, приказчик приставые дууджа асараад, сэрэгшэдэй дундуур гаргажа, Егоркын нурга сохоулга гэнэн захиралта буулгаба. Үһэрлдөө һаань, гэнжэлхэ гэбэ. Яаха хээхэсье мүрөө оложо ядажа байтарнь, мухар талаан боложо, Москваһаа боярин Богдан Бельскийн сэрэгшэд иишэ ержэ, ород гүрэнэй холын нютаг голдо хотонуудые бодхоохомнай, маанадта бэржэ дархашуул хэрэгтэй гэнэн нураг суу дэлгэбэ.

- Гансаараашье дархала, гэр бүлээшье абаад яба - хамаагүй, - гэбэ. Шэнэ холын газарта түбинхэхэдтэйшье болохо гэбэ.

Иимэ удхатай һони дуулгажа ябаһан хүнүүдые приказчик баряад сохидог, наншадаг болобо. Уданшьегүй воевода Богдан Бельскийн сэрэгшэд тус приказчигше модондо үлгэжэрхиб.

Богдан Бельский 3 мянган сэрэгшэдые абаад, олон дархашуулые дахуулан хойто Донец шадар походто гараа хэн. Эндэхи бүхэл үбэл бэлдэнэ модынь абаад ябашаба. Донец мүрэнэй эрьедэ ой модон хомор юм. Тала газарта хүнэй зэргэ ногоон ургадаг, гансал зуурандэн эндэ тэндэ хасагуудай станиданууд дайралдана. Богдан хасагуудые гэнэдхэнгүй үнгэрнэ. Бидэ хотонуудые эндэ бодхоохохоео ерээбди гэнэн нураг суу тараана, таанад ородой хилэ һайн хамгаалнат гэжэ магтаал бэшэг хүнүүдээр хасагуудта урид эльгээнэ. Тигрэгжэ Донец мүрэнэй эрьедэ хэдэн хото бодхоогдобо.

Егорко дарханай ажал танил хэн тула балай ядалданагүй, дүршэнхэй, хүхэ хөрөө гартань нааданхай мэтэ ханхинана. Гарайм шадалһаа хүлэрнэ бэем, хүлэһэ гаргажа, хүн болоном гэнэн ородой оһонһон үгэ Егоркодо ехэл таарама.

Ямаршье ажалһаа Егорко тунхаридаггүй. Зунай ута үдэр үүр сайханаа үдэшин харангы болотор хүдэлдэг хэн. Үдэр һүнигүй хүхэ хөрөөнэй ханхинаан замхаагүй. Боярин Богдан хүдэлмэришэдтэ эдихэ, ууха юумээр таһалдуулаагүй, салын хүлэһэ һайн түлээдэг хэн. Тиимэһээ урматай дархашуул хүдэлхэ. Иимэ хүндэ ажалда дадаагүй заримашуул тээсэжэ ядаад, һөөргөө арилдаг хэн.

Дон, Донец мүрэнүүдэй эрьээр тигэгжэ олон город, острогууд бодхоогдобо. Хэрэм шадараарнь үхэр буунууд тодохогдобо. Эдэ мүрэнүүдээр дуран соогоо хүнүүд тамархаяа болижо, ород гүрэнэй засаг түрэ шангарба. Воевода Бельскийн зүбшөөлгүйгөөр Дон, Донец мүрэнүүдээр тамархаяа болибо. Уданшьегүй Рязань, Тула, Смоленск Москваһаашье олон нүүдэлшэд иишэ зөөжэ ерэдэг болобо.

- Борис Годунов Москвадаа хаан ааб даа, би Дон шадар хаан гэшээб! - гэжэ Богдан Бельский шоглон хэлэнэ.

Н. ХАЗУЕВ оршуулба.

ЮЖНАЯ СИБИРЬ В ПЕРИОД ВОЗВЫШЕНИЯ ЧИНГИС-ХАНА

До X века монголыязычные племена обитали восточнее и северо-восточнее современной территории Монголии, по Южным берегам Амурса, от устья Аргуни до устья Сунгари, и по северной полосе современной Маньчжурии. Собственно монголы (мэньу, мэнва) расселились к югу от среднего течения Амурса. К Западу от них на всей территории Центральной Азии жили тюркоязычные этнические группы: тюрки - тугю, тюркешы, карлуки, огузы, древние хакасы, азы, киргизы, чики, дубо (предки тувинцев), чичили, кипчаки, курыкане, уйгуры, тюрки-шаги и другие. Значительная часть восточных тюркоязычных народов (уйгуры, куны (хүн) - каи, белые татары, онгуты, си) обитала в районе Великой стены, в Ордосе и на равнинах Маньчжурии.

В начале X в. на территории современного северо-восточного Китая возникло государство монголыязычных племен киданей, известное в истории под именем династии Ляо (916-1125 гг.). Первый император киданей Абао-цзи в 934 году, расширив границы своего государства, вторгся с большим войском в Центральную Азию и, как сообщают источники, вступил в область уйгуров и на западе захватил древние земли туцзюэ (т.е. тюрк) [туцкое (китайское произношение: туцзюэ)]. Он достиг долины реки Орхон, захватил города Орду-Балык, Хатун-Балык. Футучэн и войска двинулись дальше в Восточный Туркестан. Но там были остановлены войсками Туган-хана. Киданский напор вызвал бегство многих тюркоязычных племенных объединений и этнических групп на запад и выдвигание монголыязычных племен на освободившиеся степные просторы современной Монголии. Что касается собственно монголов, переселившихся на новую территорию, т.е. в степи современной Монголии IX-X веках, они жили оседло, в лесах, занимаясь преимущественно охотой и рыбоводством, разведением свиней и лошадей. В сравнительно короткий срок (около 200 лет) монголы заимствовали от тюркоязычных скотоводов все породы степного скота, навыки и опыт кочевников, а также передовые жилища и другие формы материальной культуры степняков, сохранив, однако, многое из своего прежнего лесного оседлого быта.

Однако какое-то ядро древних тюрков, т.е. хакасы, киргизы не испытали особых потрясений, и их государства, территория которого была расположена к северу от основного пути тюркоязычных мигрантов, продолжала развиваться. Двигавшиеся на запад найманы (монголыязычное племя) вытеснили из района хребта Эктаг-Алтай (Монгольский Алтай) остатки тюркоязычных племен далеко на запад (в Кипчакскую степь). Таким образом с середины XII в. вся территория современной Монголии была занята монголыязычными племенами.

В 1207 году, как сообщает «Тайная история монголов», огромная армия под командованием Джучи (1184-1226), старшего сына Чингисхана, покорила все народы, жившие в Южной Сибири. Подчинив ойраты, бурятов, бархунгов, урсутов, хабханасов, ханхасов, тубасов (осевшие тувинцы), чжоши подступил к тумен-киргизам. Абуль-Гази в своей книге «Родословное древо древних тюрков» напоминает, что эти лесные народы сначала входили в федерацию древне-хакасского государства и позже при монголах могли обмонголиться (т.е. перенять язык монголов). В восточной Туве жили туматы, смешанные тюрко-монгольские племена, их считают потомками древних тувинцев (дубо), во главе которых стоял их вождь Тайтула-Сокар. В 1217 году они восстали. В том же 1218 году взбунтовались некоторые монголыязычные племена и прежде всего найманы, а также меркиты. Чингисхан, задумавший поход в Среднюю Азию, должен был выслать войска для подавления восстания найманов, для разгрома мятежных меркитов.

Как говорили, Саяно-Алтайскому нагорью монголы отводили роль производственной и сырьевой базы для снабжения войск оружием, мясом и хлебом. Саяно-Алтай, Забайкалье были богаты рудными ископаемыми, где местное население издавна занималось металлургией и обработкой металлов.

В 60-е годы XIII века Саяно-Алтайское нагорье стало владением монгольской династии Юань (1260-1368), которую основал внук Чингисхана великий хан Хубилай. В 1270 году тонкий политик Хубилай, очевидно, понимая важное значение бассейна Енисея в качестве базы для снабжения коренного улуса великого хана хлебом и оружием, назначил туда опытного администратора тысячника Тутухи (по национальности он был тюрком). Подчинив Южную Сибирь к себе юаньские власти стремились превратить эту зону в свою производственную базу. При этом уничтожали верхушку феодалов и насаждали свои поселения из монголов. Даже с этой целью, чтобы не восстали в 1293 и 1295 годах власти произвели массовые переселения населения Южной Сибири в Маньчжурию.

Н. ХАЗУЕВ,
журналист.

Использованная литература:

Рашид-ад-дин. Ук. соч. т. 1. кн. 1.

Палладий (Кафаров). Старинное китайское сказание о Чингисхане.

Мункуев Н.Ц. Некоторые проблемы истории монголов XIII в.

Исследование южносунских источников.

Кызласов. История Тувы.

Козин С.А. Ук. соч. т. 1., параг. 240.

Абуль-Гази. Родословное древо тюрков.

ШОНОНОО ТАНАРНАН ГЭРЭЙ НОХОЙНУУД

Шэнжлэлтэдэй хэлээр 15 мянган жэлээ нааша нохойнууд гэрэй болгодож эхилсэн ха. Мүнөө болохоод, элдэб олон үүлтэрэй нохойнууд гаргадан тарашанхай.

Хүн зондо гэрэй болгодогон нохой ямар туна хүргэдэгийн буланда мэдээж. Табан хушуу малаа хүдөөгүүр хаража ябадаг монгол туургата арадуудта (баһал буряадуудта) үдэр хүнигүй, үбэл зунгүй хото хорёодонь дүтэлж эрэнэн амитадһаа, дээрмэйшэн хулгайшадһаа хамгаалжа, хахижа манажа, муу уршагта ябадалай тохёолдохоор һаань, эзэнээ һэрэжэ, бодон харайжа, газаа гарахынь дууданан тэмдэг үгээ хусадаг ха юм. Жэлэй дүрбэн сагта газаа байдаг нохойн абари зан зуудагыше, номгон зулгайшые байха. Тиймэ һайн зантай нохойнууд үдэртөө хаража үдхэжэ ябанан малайнгаа хойно урдань ябалсажа, малаа тогтоожо, хотолжо, адуулай ябалсадаг байха. Зуудаг зантай нохой ехэнхидээ гэнжэдэ, хүниндөө бултал нула табяатай гүйдээжэ.

Хото городто, нуурин газарнуудта нуурижаһан буряадууд нохой баряа һаа, гэрэй эрхэ байдалда байлгжа һурган. Хотото нохойнууд хүдөөгүүр гүйдээжэ ябахадһаа, дайралданан шандага, туулай, охотноо, зумбараа гэхэ мэтын амитадые, шубуу шонхор тоншожо, амаа тоһодожо садһалан ябаха.

Тийхэдэ шонон аһуур, жэжэ буца амитадые һабартаа оруулжал абаа һаа, бултынь эдийжэ ябаһаар. Шонон ядажа ерэхэдэ, малшадай табан хушуу малда довтолхо, барижал абаа һаа, хойшоошые харангүй эдийжэ, үшөө хэдэн удаа һе гарганан газартаа дахин-дахин хүниин сагта эрьежэ ерэхэ. Тиймэ хомхой хобдог зангынь малша мэдэнхэй, һээдэнэ ошожо нуугтад, шононуудые буудажа аладаг ха юм.

Нохой гэрэй амитан хадаа эрхэ байдалда нураһан, ехээр хоол хошо гэжэ һанагааа зобхогүй, эзэн эдэе хоол үгэхэ гэжэ мэдэнхэй хадаа үдэрэй сагта үргэһэ ноירוно һайсал абадаг. Тиймэһээ шонон нохой хоёр хэзээб даа түрэл амитад байһаншые һаа, хоёр ондоо, түрэл бэшэ шахуу болонхой. Мүнөөнэй сагта нохой алишые талаараа шонодо булигдаха. Нэгэ нэгээрээ шонотой тулажа орохо нохой хомор. Нохойнууд олоороо хамтаржа ерээд, ганса шонодо ороо һаа, орохо, үгы һаа, нохой ноһоһоо айгаад, һүүлээ дороо хабшаад, юмзон доогуур бээ ноухаяа гүйжэ орохо. Тийгэшые һаа арбан хоёр амитадай нэрэнүүд соо Нохой жэд гэжэ байдаг юм.

Шонон нохойдо орходоо томо бээтэй, хүсэ ехэтэй, хурдан түргэн гүйдэлтэй арьятан ха юм. Тиймэ шанга бээтэй байгаагүйдэн аргагүй, тэрэндэ хэзээдэшые бэлэн хоол байха бэшэ, зэрлиг арьятан хадаа эдийхын хойноһоо ухаансар ябадал гаргажа, зэригшые, гэрэйшые амитадые мэхэлэн гоһоложо баряагүйдэн, хаанаһаа юу оложо эдийжэши. Байгаалин жама ёһоор амиды ябаха гэжэ һаа, үри бээе, өөрөө өөргөө тэжээхын хойноһоо хоол хошоо өөрөөл бэдэрхэ баатай болнолши.

Шонын хүсэтэй, хурданшые һаань, ан гүрөөлүүд буришые хурдан гүйдэлтэй хадаа бээе абаржа шададаг. Гансал тэдэнэйш зулага, хони ямаагай хурьга, эшээд, хүгшэрһэн, үбшэ хабшанда дайрагдаад, мууджа ябанан амитад тон гүрүүн шонын аманда ороно бээе. Хэдэн мянган жэлнүүдтэ шонон эдийхын хойноһоо ябахадһаа, элдэб мэхэ гохо гаргажа, үдхэн үбшэ ноһоон соогуур ангай хажуудань хүрээрөө мүлхижэ ошоод, гэнэдхээжэ баридаг гэхэ. Эдийхын хойноһоо яба ябаһаар, шонон ухаансар бодолтой боложо, дэншые тэнэг мунхаг, хараһан тээшээ гүйжэ ябахаяа болонхой. Байгаалин табисуурай ёһоор үнэрдэжэ, унхидажэ, бодожо үзөөд, агнаха шэг зүгөө гаргаад, саашаа ябадаг аабза.

Шононууд хоорондоо хайшан гэжэ саашадаа агнаха ойлголсодог юм ааб гэжэ һанаһаар. Жэшээлхэдэ, ута хүлтэй, түргэн гүйдэлтэй эзэрэн амитание мэхэлжэ, зобоожо баридаг гэлсэдэг. Хэдэн шонон

гүйдэл уруунь тараад, бээ бээе хүлээгэдэ хэбтэхэ. Түрүүшын шонон намнажа эхилхэдэе, удаадахи хэбтэһэндээ туужа шахуу абаашаха. Тэрэн бодожо ерэнэн бэээрээ ангаа намнахадаа, нүгөө хүлээжэ хэбтэһэндээ туун абаашажа, удаадахины саашань намнажа, эсээжэ зобоогоод барижа эдндэг хаш.

Урда эртэ саһаа хойшо монгол туургата арадууд, буряадуудшые тала дайдаар, ой модотой газараар аба хайдаг, һүүлэй үедэ үргөөл хэжэ агнадаг байһан гэжэ мэдээжэ. Бодожо үзэхэдэ, аба хайдаг олон хоног ороурса гэртэй, эдийжэ хоол хошотой гараха; үргөөлдэ үдэрөөр гү, нэгэ хоног ороурса гэртэй байһан хаш.

Тийгэжэ агнажа ябахадань, зэрлиг арьятан бэшэ амитад олоороо хюдуулдаг һаань, шононууд шэнги мэхэтэй амитад нэгэл аргаар мултаран гаража, тэрбедэн ариха. Тэрбедэхэдэ, томо, жэжэ жалгатай газар хаража гүйхэ, үгы һаа хада өөдэ гүйгөөд дабажа ариха шадалтай нэн гэхэ. Үгышые һаа, хабсагайн хартаганаа бүртгэнгөө уруу орохо.

Иигэжэ ангуушадай аладаг аргые шонон дамжуулан абаһан байгаа юм гү, али хэниин хэндээ жэшээ харуулаа юм?

Дулаан байхада, айлай бууса хорёодо дүтэхэнэ гү, али хадын арын шэдхэ соо шонын булз нүхэ малтаад, тэндээ хабар тээ уурхай соогоо гүлгэдэг зантай. Бэлтэргэнүүдэнгээ мяха хоол эдийжэ болоходонь, эзэгшэн, эрэ шононь хаана холоһоо жэжэ буца зэрлиг гү, али гэрэйшые (түлгэ, эшэгэ, хурьга) амитадые асараад, тэдэнээ хоолуулдаг. Гансал хабарай хярмаг саһанай ороходо, хүршэ хонишонойхи, ангуушад шонын аржагар саһанда дараатай мүрөөр дахан ошожо, бэлтэргэнүүдынь хороодог. Харин ехэ шононуудые алаха гэшээ бэрхэтэй ябадал.

Аба хайдаг хэдэг саһаа хойшо шонон абалахаа зориута шонын олошорходо, зоноо эмхидхэжэ гарадаг байгаа. Тийгэжэ агнуурида гаралгые шонон бүү мэдэг гэжэ, аргагүй нюусаар бүхы ябуулгынь хэдэг нэн ха. Хоёр гурбан хүн сулгараад, аргааһаан хөөрлэдэхэдөө, хаана, хэзээ, хэр олон зон хабаадахаа тодорхойлохо. Бэшэ зондоо зарлигаа дуулгахадһаа, таһама һур хэдэ зангидаад, бүдэй үртэнэ уялсаад, дүрбэн зүгтээшэ туһамаршадые ябуулха.

Туһамаршад таһама һур баринхай, үгэ дуугүйхэнээр түрүүшын айлай боһоһо хүрэтэр абаашаад орхихо, тийгээд лэ сааша саашадаа нотагайхиндаа дуулгалсаха, һүүлдэн болзртоо агнуурида аба шэмээгүйхэнээр суглаарад, хэлэгдэнэн газартаа шонон олохо алаха мородо.

Иигэжэ шонын агнуури ноун нарилалга мүнөө болотороо мартагдаагүй: шонон нохой олошороо; нохой халхай, газар бүү дуулаа! (ородоор - земля слухом пользуется), жагсаһан шонон («матерый волк») гэжэ мэтэ. Энээнһээ боложо, шоные шонон гэжэ сэхэ хэлэхгүй, ехэнхидээ ара (нюуса) нэрээрнэ нэрлэдэг байһан, жэшээлхэдэ, гарюуһан, хүдөөгүй нохой, ута һүүлтэ, һайхасаан, хээрэн нохой, хээрэн зольбо, хээрэн хүжэ, һаншагта, ахай (Сэлэнгын буряадууд) г.м.

Үбэлэй хүйтэнэй үедэ шонын ороон болодог. Зэгэһэн шонон түрүүтэй олон шононууд бүлэглөөд гүйдэбэл, улидабал, муу уршагта ябадал гаргахадһаа, хойшоошые харахагүй. Айл хотондо, адуулагда ябанан малда довтолхо гэжэ малшад ехэ һэрэгэ ябаха. Урдань шаргаар, тэргээр ябадаг сагта шононууд довтолжо ороод, хүниешые, мориешые эдийжэхидэг ушар үзэгдэдэг, дууддаг нэн аабза. Гэрэ үеые хүн зон яряанай энеэдэн зугаа болгон, «шонын хүлээжэ үхэмөөр» (гэр байрада хүйтэн гэнэн удхатай) гэлсэхэ. Сэсэн хошоо, зугаагай хэлтэрхэй болгон хөөрлэдэхэ: шонон шэнги томо болоод ябаарай! Шонон шүдэтэй, хүн хэлэтэй! Шонон гүйдэлтэй, хүн нүдэтэй! Шонын аманда ороо һаа, мултаржа амиды үлэхэ аал? Шонон һанаан «твердая воля», һүүлгүй шонон «вор, воры» и т.д.

Мүнөө болоторо шоные хэншые үмөөрхэгүй, хүл хүндэтэй, муу юрөөлтэ амитан

гэлсэхэ. Зэрлигыше амитада, гэрэйшые тэжээмэл малда ехээр хохидол ушаруулдагаараа муу амитан. Тиймэһээ гүрэн түрын зүгһөө жэл бүхэндэ шоные олоор алаха хэмжээ ябуулганууд болон шагнал ангуушадад барюулха. Ямарше хэмжээ аба, шонон үсөөржэ дууһаагүй, харин гуриһа шононууд олошорһоор. Жэл бүри шонон олонтой газар элбэгжэнэ.

Нютаг нютагта шонын олоор харагдадаг газарые «шонын гүйдэл» гэжэ хэлэдэг ха. Жэшээлхэдэ, Тугшан нютагай Шандалин горхоной адаһаа баруугаар гүбөө дээгүүр урагшаа Ононой голой шугты руу, хойшоо хада хүндынүүдээр тэнэжэ ариха. Манай залуу ябахадһаа, тэрэл гүйдэлтэй газарта түрэхэ үнээнэй үбһэндэ ороод хоножо байтар, шонон дайралдаад, бага намнад гэжэ, тугалынь хээлһинэн һулгалжа хаяад үнэе алаһан байгаа нэн. Үхэнэн үнээнэй мяхань эдийн сараагүй, гар хүртөөгүй хэбэртэй нэн. Бодоходо, шонын шүдэн хурса, хоолойн гүрөөдэхи пудаһаар бүхы шүһынь порожо уужархиһан байгаа хаш.

Баһа Агын тойрогой Шандалин Хужартайн аршаһанһаа дээхэнүүр шононуудай хүндэлэн хүндэлдэг газар биш юм. Тэндэ болоһон хоёр ушарта тогтохонмай. 1948 оной һүүл багаар нэн ха. Тугшанай колхозой ашаанай машина Дульдаргаһаа Хужартай буцажа ябаба. Машинын урахануур баруулжаа 3-4 шононууд галлидһаа. Кабина соо һуугтад онгогорхиходо, машинын кузов дээрэ һуужа ябанан колхозой бухгалтер Дамдинай Дашидондогто ойлтуулба: «Түргөөр хоёр аматай буугаа һомолоод үнгэржэ ябаһан шононуудые буудыш!» - гэжэ.

Һомогүй буугаа һомолоо гэхэдэн, һомонуудын хара арһан армаан дэргэлэйн хармаануудай өөртө. Хармаанууд соонь борбойгор колбаса дүүрэн шэхээтэй. Гохигор колбасанууд яража тэбэндэхэдэн, тэндэһэн бүү гаража үгыш. Иигэжэ мунхижа ухаржартарнь шононууд Хужартайн голдо дүтлөөд, һөөргөө эрьелдээд хараһаа. Арай шамай гэжэ хармаанай өөрой һомондо хүрэхэ гаргахадань, тэдэн булта жэжэхэн дробь шэхээтэй, юу холо тахалха юм. Шононуудые хүлээжэ ядаад, саашаа горхоной хонхор руу галдиһаар харагдахаа болёо нэн.

Тийгэжэ шонодто наада барюуһандаа машинада ябаашад эльгээ хататарһаа энеэлдэхээр, харгыгаа үргэлжэлүүлээ һэмди. 1949 оной һүүл багаар тэрэл Хужартай хүндээ болоһон шонын уршагта ябадал. Шандалин колхозой хонишон Базарай Дугаржабан айлайхи үбэлжэжэ, хабарай эхин үзэгдэжэ эхилһэн сагта хото хоёроого далһаа урагшань үндэр шүргөөр хүрээлжэ баринхай, далайнгаа үбэрэй үүдэн тушаа һээы гэрээ баринхай, уяна доогуураа саарһаар дулаалһан ан-бун үбэлжөө. Далайн хойгуур үндэрөөр саһан хүнгэрэг тогтонхой.

Нэгэ һүни дал соохи үхэр, хөнид үүрсэгэнэлдээ, шаг шууян болобо ха. Далайн хойнохи үндэр хүнгэрэг дал дээгүүр харайжа ороһон шонон тэндэхи үхэр малда мүргүүлхэ болоходоо, аргагүйдэжэ, гансал урагшаа хоёрогой үүдэн дээгүүр гүйн харайжа гарахадаа, һээы гэрэ дээрнэ нийжаганаса бумсаараа, урагшаа ташаганаса гүйгөөд ариһан ха.

Гэрэй эзэн Базарай Дугаржаб тэнюун зантай хүн хойноо Найданай Баради гэжэ һамганайнгаа ёрогшоожо, тэрэ үдэрэ лама харада (бөөд) ошыш гэхэдэн, ярашые өөгшөөжэ хайхаргаагүй.

- Бараттай юмэ ааб даа, һайнаар үнгэрнааб даа, - гэнэн хаш.

Тэрэ ушарай һүүдээр Базарай Дугаржаб Хужартайн хуторой булагһаа морёо уһалаад, тэр тээшээ галгюулан ябатарнь, хүршэ айлай нохой гэнтэ би болоод, мориень бороходонь, тэрэн үргөөд будхажархидань, юушые анжараагүй ябанан гэрэй эзэн моринһоо сохоо соо сохижо унаад үхшээбэ. Жолоогоо баринһан янзаараа унахадаа, орой

хүдэлөөгүй, морин нохой хоёрын баһа хүдэлөөгүй, үгөөгүүр болотор эзэнэ һахижа байгаа. Эндэ хэлэгдэн жэшээндүтэ шонын уршагта ябадалай хэлтэрхэйнууд ороно. Тиймэһээ шонын ябадалһаа һайн юмэ хүлээлгэгүй.

Мүнөө сагта хотшо нохойнууд мяхаша шонон хоёр түрэл амитад бэшэ тээшээ болоно. Хоёр ондоо эрхэ байдалһаа боложо нохойнууд буришые ухаансар түхэлтэй болоно хэбэртэй.

Ухаансар нохой һүниин сагта хонидой дундуур гараха болоходоо, хэбтэһэн хонидые айлан харайжа, хонид дээгүүр гүйхэгүй, харин юмэ гэтэжэ ябаһан шэнгээр мүлхижэ ябаад гараха. Иймэ нохойнууд хүгшэрхэдөө, наһа бараха саг дүтлөө гэжэ мэдэнэн шэнги, «хүдөөлжэ» гаража ошохо. Хоожомын хадын хүмэг шулуунай хоорондо гү, али шэдхэ шэрэнгини өөртө нохойн араг яһашы хүн хараһан байгша.

Буряадууд нохойгоо эрхэлүүлжэ, буряад, ородые эрэнүүдые үгэдэг. Жэшээлхэдэ: Хошо (хотошоһоо гараһан үгэ), Бараа, Данга гэхэ мэтэ. Нохойнууд нэрээ дуудуулахадһаа, эзэндэ гүйжэ ерээд, һүүлээ үргэнхэй, эзэндэ дуратайгаа мэдүүлэн зогсохо. Бэшшые ангууша, хэрмэшэ нохойнууд байгаа юм ааб даа.

Баһа мүнөө үеын эрхэ байдалай нохойнууд элдэб һургаал абана. Жэшээлхэдэ: «Аргументы и факты» (№30, июль 2002 г.) гэжэ газетэдэ «Быд такой случай» эхитэй «Говорящий Макс» статья соо хилэгдэнэ: «У меня была собака, тигровой масти боксер, по кличке Макс. Всеи семейи мы старательно учили его словам, т.е. хотели, чтобы он был хоть немногочисленным. Где-то, кто-то из нас, я сейчас не помню, вычитал, что, мол, есть говорящие собаки... Успехи на этом поприще были, по правде сказать, не ахти какие, но кое-что уже имели в активе... Слово «мама»: «Ма» Макс произносил четко, а дальше растягивал резину: «М-м-а-а-а» и заканчивал резким лаем. Мое имя Чива - Во-о-о!» А дальше лай и т.д.

Когда Макс исполнилось пять лет, собрались всей семьей за город на речку. Там на одном берегу гражданские расположились, а на другом - солдаты и офицеры местного вертолётного полка... Макс забрел по брюхо в воду и стал пить... А там, не обращая на нас никакого внимания, военные во всю развлекались с какими-то бойкими девицами. Когда очередная путана, посмеиваясь и стращиваясь от лесного сора, вышла с кавалером на берег из кустов, Макс во всю свою глотку рявкнул: «б-б-б-дь!» Это было так неожиданно и так четко произнесено (как известно, на воде далеко слышно), что я выронил из рук бутылку с лимонадом. А оба берега речушки взорвались юмористическим хохотом. Жена, конечно, набросилась на меня, мол, это ты его научил! Но это была неправда, чего ради я стану учить таким словам. Что поражает до сих пор, никто Максa не учил сказанному, но рявкнул-то он вовремя и, главное, к месту (Вл. Борков, Могоча).

Баһа нэгэ һонин ушар тухай «Семья» (№31 августа 2002 г.) газетэдэ о братах наших меньших «Храбрый Алекс» бэшгэдэнэ: «Когда вор проник в квартиру московской пенсионерки, то не ожидал, что на него нападет... кот Алекс насторожился. Хотя и считается, что коты не разумеют человеческую речь, они все-таки разумеют, еще как разумеют. Только сами говорить не могут. Как собственно и собаки, те тоже все понимают, но сами говорить не умеют...»

Елизавета Сергеевна (хозяйка квартиры) вернулась домой. На полу лежал человек с окровавленным лицом, а на нем круто и злобно выгнув спину, сидел Алекс... Двадцать вторая (кража) для него (вора) оказалась последней. Угодил на пять с половиной лет с конфискацией имущества» (Марина Заваруева).

ДАМДИНАЙ Дашинама, дайнай, ажалай ветеран.

Клара ДАНЗАНОВА

ТҮБЭД ЭМШЭ – ЯМПИЛ БАГШАДА ЗОРЮУЛАГДАНА

Түбэд орон тоонтой, Энэгдхэг оронһоо эрдэмтэй, Энэрхы сагаан сэдхэлтэй, Элдэб үбшэниие сараха Эди шэди түгэсэнхэй, Хүн зондоо хүнгэтэй, Хонгёо һайхан хоолойтой, Хүхэ хадагуудаар шэмээтэй Хамаг бурхад утгана. Үбшэн зошине аргаха Үндэр ехэ үүргэтэй, Үбшэ зоболонһоо хахасааха Убгис ехэтэй багша лэ. Эрдэмээ үшөө гээшине шудалжа, Элүүр энхэ ябахатнай болмогой! Ом маани багмэ хум!

САҺАН

Үбэлэй гэршэ саһан Үхибүүдые баясуула. Үндэр добоһоо шаргаар Үрдигдэн үхибүүд холжорно. Зариманиинь саһан үбгы хэнэ, Зохидоор урмашан наадана. Залхуураашан саһан соо хульбэрнэ, Залуу наһан иимэл даа. Саһан хэды наһагүйшые һаа, Саг зуура хүүгэдые хүхэнэ. Саһан аалыханаар бугарна, Сагатараа сасуутан нүхэд наадана.

ДУРАН ГЭЖЭ ЮУН БЭ?

Дуран гэжэ юун бэ? Дүтлөөд наашаа ерыш даа. Дулаан зүрхэнэйш сохисоор Дурлаһан нюдэнэйш галхан гү? Халуухан дуран гэжэ юун бэ? Ханилаад наашаа ерыш даа. Харахан зүрхэнэйш сохисо гү? Харанхы һүниин мүшэжэн гү? Найдалтай дуран гэжэ юун бэ?

Намхангаа наашаа ерыш даа. Налгай зүрхэнэйш сохисо гү? Наруули газарай һүүдэрхэн, Залуутай дуран гэжэ юун бэ? Зобоонгүй наашаа ерыш даа. Забдаггүй зүрхэнэйш сохисо гү?

Дуран, дуран гэшэмнай Дууша гургадгайн аялга гү? Дуран, дуран гэшэмнай Дуута тэнгэршэ салиншые гү?

Дуран, дуран гэшэмнай Хонгёо хүхыш донгодоон гү? Дуран, дуран гэшэмнай Дулаахан зунай һүни гү? Дуран, дуран гэшэмнай Зали абахын зүүдэн гү? Дуран, дуран гэшэмнай Далайн ехэ долгин гү? Дуран, дуран гэшэмнай Дурлаха сагай тэмдэг гү?

НАМАР

Алтан шара намарнай Амбаар гүүрэн хэшигтэй, Айлшаалалши маанадтаа Аларһа жэмэс эгезшэнхэй. Шара хибэс үмдэхлөөрөө, Шэнэ торгон хүнжлөөрөө Шэмэглэлши дайдаа. Хөөрхэн хүхюу хүүгэд Хойхын түрүүшын жэнгирэе Хон тоолон хүлээнэд. Тобир тарган малыуднай Тоолошогүй олон бололхой. Тооһо татууһан

хүлэгүүднай Түрэл шотагаа суурхууһай. Хэжэнгэ шотаг.

ПРОГРАММА ТЕЛЕПЕРЕДАЧ

Понедельник, 20

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

ПРОФИЛАКТИКА
16.00 Новости
16.15 Жан-Поль Бельмондо в комедии "Папаша из Ниццы"

«РОССИЯ»

Профилактика до 13.45
13.45 ВЕСТИ НЕДЕЛИ
14.35 "Вера, надежда, любовь"

15.50 Гороскоп "РОССИЯ"
16.00 ВЕСТИ
16.20 "Что хочет женщина". Ток-шоу с Кларой Новиковой и Еленой Яковлевой

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 •

Вторник, 21

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 Телеканал "Доброе утро"
10.00 Новости
10.15 "Земля любви, земля надежды". Сериал

«РОССИЯ»

07.45 - 10.45 "Доброе утро, Россия!"
10.45 Т/с "Леди Бомж"
11.40 Т/с "Дневник убийцы"

13.00 ВЕСТИ
13.20 Дэвид Суше в детективном сериале "Пуаро Агаты Кристи. Двадцать четыре черных дрозда" (Великобритания)

ТИВИКОМ

07.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп
07.30 Мультсериал "Мир Бобби"
07.55 Мультсериал "Пауэр рейнджеры, или Могучие рейнджеры"

АРИГ УС

08.00 Грани
08.20 Восточный экспресс. Погода
08.35 Спорт мнение
08.45 Спорт

12.50 М/ф "Кукушка и скворец"
13.00 Новости. Спорт. Погода
13.15 Х/ф "Двенадцатая ночь"
Перерыв до 17.00

СТС - «БАЙКАЛ»

17.00 Т/с "Пляжный патруль"
18.00 Т/с "Друзья"
18.30 Комедийный клуб "Полшестого"

НТВ

06.59 Утро на НТВ
07.00 "Сегодня"
07.10 Утро на НТВ
07.30 "Сегодня"

07.35 Утро на НТВ
08.00 "Сегодня"
08.10 Утро на НТВ
08.30 "Сегодня"
08.35 Утро на НТВ

ОПТОВО-РОЗНИЧНЫЙ ЦЕНТР «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Item description and Price. Includes items like Бельевой трикотаж, Колготки, Носки, Сапоги, Обувь, Туфли, Кроссовки, Обувь резиновая, Трико, Ботинки.

12.50 Тушите свет
13.00 Новости. Спорт. Погода
13.15 Х/ф "Умирать легко"
Перерыв до 17.00

СТС - «БАЙКАЛ»

17.00 Т/с "Пляжный патруль"
18.00 Т/с "Друзья"
18.30 Комедийный клуб "Полшестого"

НТВ

06.59 Утро на НТВ
07.00 "Сегодня"
07.10 Утро на НТВ
07.30 "Сегодня"

08.30 "Сегодня"
08.35 Утро на НТВ
09.00 "Сегодня"
09.10 Утро на НТВ
09.30 "Сегодня"

Среда, 22

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 Телеканал "Доброе утро"
10.00 Новости
10.15 "Земля любви, земля надежды". Сериал
11.10 Боевик "Русский транзит". 2-я серия
12.05 "Кумиры". Игорь Кириллов
12.35 Дисней-клуб: "Ллойд в космосе"
13.00 Новости
13.15 Х/ф "Сувенир для прокурора"
15.00 "Новый день". "Формула власти". Премьер-министр Индии
15.30 "Новый день". "Подводный мир Андрея Макаревича"
16.00 Новости
16.15 Т/с "Любовь и предательство". 2-я серия
17.00 Т/с "Русские в Городе Ангелов"
18.00 "Большая стирка"
19.00 Вечерние новости
19.30 Смехопанорама Евгения Петросяна
20.00 "Земля любви, земля надежды". Сериал
21.00 "Русская рулетка"
22.00 Время
22.40 Т/с "Русские в Городе Ангелов"
23.45 Премьера. "Живой Высоцкий". 3-я серия
00.30 Ночное "Время"
00.50 "Новый день". "Крылья"
01.20 "Новый день". "Гении и злодеи". Эторе Майорана
01.50 "Апология"
02.55 Боевик "Неудержимый". "За высоким забором"

РОССИЯ

07.45 - 10.45 "Доброе утро, Россия!"

10.45 Т/с "Леди Бомж"
11.40 Т/с "Дневник убийцы"
12.30 "Экспертиза"
12.40 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
13.00 ВЕСТИ
13.20 Т/с "Пуаро Агаты Кристи. Квартира на четвертом этаже"
14.10 Х/ф "Черный треугольник"

БГТРК

15.30 Вести-Бурятия
15.40 Рек-тайм - время Вашей рекламы!
15.45 Гороскоп
15.50 Мультфильм

РОССИЯ

16.00 ВЕСТИ
16.20 "Что хочет женщина". Ток-шоу с Кларой Новиковой и Еленой Яковлевой
17.10 "Комиссар Рекс". Т/с
18.15 ПРЕМЬЕРА. "Простые истины". Телесериал
18.45 "Экспертиза"
19.00 ВЕСТИ

БГТРК

19.20 Детское время. М/ф
19.30 Улгур
19.55 Гороскоп
20.00 "Байгал". Инф. программа
20.15 Прогноз погоды и рек-тайм - время Вашей рекламы!
20.20 "Твой шанс". Интерактивное шоу
20.30 "Гуламта"
20.55 "Толи". Худ.-публ. программа. Прямой эфир
21.30 Республиканские новости
21.50 Прогноз погоды
21.55 Зурхай
22.00 Вести
22.30 Вести-Бурятия
22.40 Прогноз погоды и рек-тайм - время Вашей рекламы!

РОССИЯ

22.50 "Спокойной ночи, малыши!"
22.55 Т/с "Леди Бомж"
23.50 Т/с "Дневник убийцы"
00.50 Ток-шоу "ВЕСТИ+"
01.20 ВЕСТИ-СПОРТ
01.30 К 65-ЛЕТИЮ ВЛАДИМИРА

ВЫСОЦКОГО. "Место встречи изменить нельзя"
02.50 Фигурное катание. Чемпионат Европы. Женщины. Короткая программа
04.10 "Дорожный патруль"

ТИВИКОМ

07.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп
07.30 Fox Kids на REN TV. Т/с "Мир Бобби"
07.55 Fox Kids на REN TV. М/с "Пауэр рейнджерс, или Могучие рейнджеры"
08.20 Fox Kids на REN TV. М/с "Питер Пен"
08.50 Fox Kids на REN TV: "Новый экшмен"
09.15 "Большие деньги"
10.15 Боевик "Код "Омега-2"
12.25 "Безумный мир". Д/ф
13.25 "Сага о Форсайтах"
14.30 "Семейные страсти". Ток-шоу
15.30 "24". Погода
15.50 Т/с "Бригада"
17.00 Fox Kids на REN TV. М/с "Новый экшмен"
17.25 Fox Kids на REN TV. М/с "Питер Пен"
17.55 Fox Kids на REN TV. Т/с "Пауэр рейнджерс, или Могучие рейнджеры"
18.20 Fox Kids на REN TV. М/с "Мир Бобби"
18.45 "Муз. поздравления"
19.20 "Агентство". Т/с
20.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп
20.55 Т/с "Симпсоны"
21.20 Телесериал "Бригада"
22.30 "Сейчас". Погода. Гороскоп
23.00 "Кино": Ричард Гир в драме "Мистер Джонс"
01.35 "24"
01.50 "24". Спорт

АРИГ УС

08.00 Грани
08.25 Есть мнение
08.30 Восточный экспресс. Погода
08.45 Спорт

08.50 Жизнь без риска
08.55 Высший свет
09.10 Состав преступлений
09.25 Формула успеха
09.35 Сто чудес света: "Слоны парка Цаво"

10.35 Без протокола
11.30 Т/с "Направляясь на юг", 45 с.

13.00 Новости. Спорт. Погода
13.15 Х/ф "Дочки-матери"

Перерыв до 17.00

17.00 Новости
17.25 М/с "Гарфилд и его друзья", 112 с.
17.50 Победоносный голос верующего
18.20 Музыкальный подарок
18.50 Один день 25 октября 1917 г.
19.25 Т/с "Тайны и преступления", 6 с.
19.55 Жизнь без риска
20.00 ТК "Ариг Ус" представляет: "Будни"
20.30 Восточный экспресс. Погода
20.50 Формула успеха
21.05 Т/с "Марш Турецкого": "Синдикат киллеров", 1 с.
22.30 Восточный экспресс. Погода
22.50 Смотрите, кто пришел
23.05 Однокашники
00.10 Тушите свет
00.25 Вне закона
01.00 Новости

СТС - БАЙКАЛ

17.00 Т/с "Пляжный патруль"
18.00 Т/с "Друзья"
18.30 Комедийный клуб "Полшестого" представляет "Ускоренная помощь"
19.00 Ток-шоу "Девичьи слезы"
20.00 "Осторожно, модерн-2"
20.30 Комедия на СТС: "Альф"
21.00 "Зачарованные", т/с
22.00 Кино на СТС: "Ночная жизнь"
00.00 Осторожно, модерн-2

НТВ

06.59 Утро на НТВ
07.00 "Сегодня"
07.10 Утро на НТВ
07.30 "Сегодня"
07.35 Утро на НТВ
08.00 "Сегодня"
08.10 Утро на НТВ
08.30 "Сегодня"
08.35 Утро на НТВ
09.00 "Сегодня"
09.10 Утро на НТВ
09.30 "Сегодня"
09.35 Утро на НТВ
10.05 Сериал "Скорая помощь-6" (США)
11.00 "Сегодня утром"
11.20 Погода на завтра
11.25 "Очная ставка": "Яблоня смерти"
12.00 "СЕГОДНЯ"
12.05 Шоу Елены Степаненко
13.00 "Сегодня"
13.05 Острозаметный сериал "Досье детектива Дубровского", 8 серия
15.00, 16.00, 17.00 "Сегодня"
15.05 Криминал
15.25 Детектив "Она написала убийство"
16.30 Чего хочет женщина? Ток-шоу "Принцип домино"
18.00, 19.00 "Сегодня"
18.05 Сериал "Улицы разбитых фонарей"
19.20 "Чистосердечное признание"
20.00 "Сегодня"
20.35 Детективный сериал "Право на защиту", 7 серия
21.45 Сериал "Улицы разбитых фонарей": "Инстинкт мотылька"
23.00 "Сегодня вечером"
23.40 Суперпреьера. Модный сериал "Секс в большом городе" (США)
00.15 "Право на защиту". Детектив
01.20 Гордон
02.15 Сериал "Солдаты удачи" (США)

● ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ ● 21-62-62 ● ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ ●

Четверг, 23

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 Телеканал "Доброе утро"
10.00 Новости
10.15 "Земля любви, земля надежды". Сериал
11.10 Т/с "Русский транзит". 3 с.
12.05 Смехопанорама Евгения Петросяна
12.35 Дисней-клуб: "Черный плащ"
13.00 Новости
13.15 Х/ф "Встреча на Эльбе"
15.10 "От звезды до креста". Спецрепортаж
15.30 "Новый день". "Крылья"
16.00 Новости
16.15 Т/с "Любовь и предательство". 3-я серия
17.00 Т/с "Русские в Городе Ангелов"
18.00 "Большая стирка"
19.00 Вечерние новости
19.30 "Сами с усами"
20.00 "Земля любви, земля надежды". Сериал
21.00 "Слабое звено"
22.00 Время
22.40 Т/с "Русские в Городе Ангелов"
23.45 Премьера. "Живой Высоцкий". 4-я серия
00.30 Ночное "Время"
00.50 Премьера. "Живой Высоцкий". 5-я серия (закл.)
01.35 "Апология"
02.40 Боевик "Неудержимый". "Бесконечное лето"

РОССИЯ

07.45 - 10.45 "Доброе утро, Россия!"
10.45 Т/с "Леди Бомж"
11.40 Т/с "Дневник убийцы"
12.30 "Экспертиза"
12.40 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
13.00 ВЕСТИ
13.20 Т/с "Пуаро Агаты Кристи. Странная кража"
14.10 Т/с "Черный треугольник"

БГТРК

15.30 Вести-Бурятия
15.40 Рек-тайм - время Вашей рекламы!
15.45 Гороскоп
15.50 Мультфильм

РОССИЯ

16.00 ВЕСТИ
16.20 "Что хочет женщина"
17.10 "Комиссар Рекс". Т/с
18.15 "Простые истины". Т/с
18.45 "Экспертиза"
19.00 ВЕСТИ

БГТРК

19.20 Детское время. "3,4..."
19.50 Дефиле от салона "Италмода"
19.55 Гороскоп
20.00 "Байгал". Инф. программа.
20.15 Прогноз погоды и рек-тайм - время Вашей рекламы!
20.25 "Твой шанс". Интерактивное шоу
20.35 Мунхэ зула
21.00 "Белый месяц" представляет: по страницам телефестиваля
21.30 Республиканские новости
21.50 Прогноз погоды
21.55 Зурхай
22.00 Вести
22.30 Вести-Бурятия
22.40 Прогноз погоды и рек-тайм - время Вашей рекламы!

РОССИЯ

22.50 "Спокойной ночи, малыши!"

22.55 Т/с "Леди Бомж"
23.50 Т/с "Дневник убийцы"
00.50 Ток-шоу "ВЕСТИ+"
01.20 ВЕСТИ-СПОРТ
01.30 Т/с "Место встречи изменить нельзя"
03.00 Фигурное катание. Чемпионат Европы. Пары. Произвольная программа. Оригинальный танец
05.00 "Дорожный патруль"

ТИВИКОМ

07.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп
07.30 "Мир Бобби"
07.55 "Пауэр Рейнджерс, или Могучие рейнджеры"
08.20 М/с "Питер Пен"
08.50 М/с "Новый экшмен"
09.15 "Большие деньги"
10.15 "Кино". Мюзикл "В городе"
12.25 "Безумный мир". Д/ф
13.25 "Сага о Форсайтах". Т/с
14.30 "Семейные страсти", ток-шоу
15.30 "24". Погода. Гороскоп
15.50 Т/с "Бригада"
17.00 М/с "Новый экшмен"
17.30 М/с "Питер Пен"
18.00 "Пауэр рейнджерс, или Могучие рейнджеры"
18.25 "Муз. поздравления"
18.50 "Дружная семейка". Т/с
20.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп
20.20 "Радар-спорт"
20.55 "Симпсоны"
21.20 "Бригада", телесериал
22.30 "Сейчас". Погода
22.50 Гороскоп
23.00 "Кино": "Братья Зорро"
01.05 "24". Инф. программа
01.20 "24". Спорт

АРИГ УС

08.00 Грани
08.25 Есть мнение
08.30 Восточный экспресс. Погода
08.50 Спорт
08.55 Жизнь без риска
09.00 Высший свет
09.15 Состав преступлений
09.30 Формула успеха
09.40 Сто чудес света: "Бородавочник"
10.40 Без протокола
11.35 Т/с "Направляясь на юг", 46 с.
12.30 Публичные люди
13.00 Фильм Е. Кириченко "Генеральский сынок"
13.15 Однокашники
17.00 Публичные люди
17.30 М/ф
17.45 Победоносный голос верующего.
18.15 Музыкальный подарок
18.40 Бизнес-экспресс
19.00 "Дар"
19.20 Т/с "Тайны и преступления", 7 с.
19.50 Жизнь без риска
20.00 Новости
20.25 Восточный экспресс. Погода
20.45 Смотрите, кто пришел
21.00 Формула успеха
21.10 Т/с "Марш Турецкого": "Синдикат киллеров", 2 с.
22.30 Восточный экспресс. Погода
22.50 Х/ф "Лекарство против страха"
00.30 Тушите свет
00.45 Состав преступлений
01.00 Новости

СТС - БАЙКАЛ

17.00 Т/с "Пляжный патруль"
18.00 Т/с "Друзья"
18.30 "Ускоренная помощь"
19.00 Ток-шоу "Девичьи слезы"
20.00 "Осторожно, модерн-2"
20.30 Комедия на СТС: "Альф"
21.00 "Зачарованные", т/с
22.00 Кино на СТС

НТВ

06.59 Утро на НТВ
07.00 "Сегодня"
07.10 Утро на НТВ
07.30 "Сегодня"
07.35 Утро на НТВ
08.00 "Сегодня"
08.10 Утро на НТВ
08.30 "Сегодня"
08.35 Утро на НТВ
09.00 "Сегодня"
09.10 Утро на НТВ
09.30 "Сегодня"
09.35 Утро на НТВ
10.05 Т/с "Скорая помощь-6"
11.00 "Сегодня утром"
11.20 Погода на завтра
11.25 "Чистосердечное признание"
12.00 "Сегодня"
12.05 "Квартирный вопрос. Романтический интерьер"
13.00 "Сегодня"
13.05 Т/с "Досье детектива Дубровского", 9 серия, закл.
15.00, 16.00, 17.00 "Сегодня"
15.05 Криминал
15.25 Т/с "Она написала убийство"
16.25 Левши и правши. Ток-шоу "Принцип домино"
18.00, 19.00 "Сегодня"
18.05 Сериал "Улицы разбитых фонарей"
19.20 "Национальная безопасность"
20.00 "Сегодня"
20.35 Т/с "Право на защиту", 8 с.
21.45 Сериал "Улицы разбитых фонарей": "Ля-ля-фа"
23.00 "Сегодня вечером"
23.40 Т/с "Секс в большом городе" (США)
00.15 "Право на защиту". Т/с
01.20 Гордон
02.15 Сериал "Солдаты удачи"
03.00 Кома

Пятница, 24

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 Телеканал "Доброе утро"
10.00 Новости
10.15 "Земля любви, земля надежды". Сериал
11.10 Т/с "Русский транзит". 4 с.
12.05 "Сами с усами"
12.40 Детский сериал "Твинисы"
13.00 Новости
13.15 Х/ф "Смешные люди"
15.00 Фигурное катание. Чемпионат Европы. Женщины. Произвольная программа
16.00 Новости
16.15 Т/с "Любовь и предательство". 4 с. (Закл.)
17.00 Т/с "Русские в Городе Ангелов"
18.00 "Большая стирка"
19.00 Вечерние новости
19.25 Документальный детектив "Шакалы". Дело 2000 года
20.00 "Земля любви, земля надежды". Сериал
20.55 "Поле чудес"
22.00 Время
22.35 "Большой концерт"
00.30 Х/ф "Страна глухих"
02.40 Х/ф "Излучины Миссури"

РОССИЯ

07.45 - 10.45 "Доброе утро, Россия!"
10.45 Т/с "Леди Бомж"
11.40 Т/с "Дневник убийцы"
12.30 "Экспертиза"
12.40 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
13.00 ВЕСТИ
13.20 Т/с "Пуаро Агаты Кристи. Зеркало мертвеца"
14.25 К 65-ЛЕТИЮ ВЛАДИМИРА ВЫСОЦКОГО. "Французский сон". Док. фильм

15.30 Вести-Бурятия
15.40 Рек-тайм - время Вашей рекламы!
15.45 Гороскоп
15.50 Мультфильм

16.00 ВЕСТИ
16.20 "Моя семья"
17.15 "Комната смеха"
18.15 "Простые истины". Т/с
18.45 "Экспертиза"
19.00 ВЕСТИ

19.20 "Емeste мы сможем"
19.40 "Уянгын шүрэ". Муз.программа
19.55 Гороскоп
20.00 "Сагай суурян". Инф.-аналитическая программа
20.20 Прогноз погоды и рек-тайм - время вашей рекламы!

20.30 Присягая на верность
20.45 "Белый месяц" представляет: "Е песне - душа народа"
21.20 "Ваше право". Ответы на вопросы телезрителей
21.30 Республиканские новости
21.50 Прогноз погоды
21.55 Зурхай
22.00 Вести
22.35 "Вести - Бурятия"
22.45 Прогноз погоды и рек-тайм-время Вашей рекламы!

22.50 "Спокойной ночи, малыши!"
22.55 Х/ф "Гангстеры в океане"
01.30 Х/ф "Место встречи изменить нельзя"
03.15 ВЕСТИ-СПОРТ
03.20 Фигурное катание. Чемпионат Европы. Мужчины. Короткая программа
04.40 "Дорожный патруль"

ТИВИКОМ

07.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп
07.20 "Радар-спорт"
07.55 Fox Kids на REN TV. Т/с "Пауэр рейнджеры, или Могучие рейнджеры"

08.20 Fox Kids на REN TV. М/с "Питер Пен"
08.50 Fox Kids на REN TV. М/с "Новый экшенмен"

09.15 "Большие деньги"
10.30 "24". Инф. программа
10.15 "Кино": "Братья Зорро"
12.25 "Безумный мир". Д/ф
13.25 "Сага о Форсайтах". Т/с
14.30 "Семейные страсти". Ток-шоу
15.30 "24". Погода
15.50 "Бригада", телесериал
17.00 Fox Kids на REN TV. М/с "Новый экшенмен"

17.30 Fox Kids на REN TV: "Питер Пен"
18.00 Fox Kids на REN TV: "Пауэр рейнджеры, или Могучие рейнджеры"
18.30 Fox Kids на REN TV: "Мир Бобби"

18.50 "Муз. поздравления"
19.20 "Все для тебя"
20.00 "Сейчас". Погода
20.20 "Гороскоп"
20.25 "Миксер". Все развлечения Улан-Удэ
20.55 "Симпсоны"

21.20 "Бригада", телесериал
22.30 "Сейчас". Погода
22.50 Гороскоп
23.00 "Кино": "Замкнутый круг"
01.00 "24"
01.15 "24". Спорт
01.30 "Кино": "Ограбление по-американски"

08.00 Грани
08.25 Есть мнение
08.30 Восточный экспресс. Погода
08.45 Спорт
08.50 Жизнь без риска
08.55 Высший свет
09.10 Состав преступлений
09.25 Формула успеха
09.35 Сто чудес света: "Эстрамадура"
10.35 Без протокола

АРИГ УС

08.00 Грани
08.25 Есть мнение
08.30 Восточный экспресс. Погода
08.45 Спорт
08.50 Жизнь без риска
08.55 Высший свет
09.10 Состав преступлений
09.25 Формула успеха
09.35 Сто чудес света: "Эстрамадура"
10.35 Без протокола

11.30 Т/с "Направляясь на юг", 47 с.
12.25 Есть мнение
12.30 Паутина
12.45 Новости
12.50 М/ф "Лев и Заяц"
13.00 Новости. Спорт. Погода
13.15 Фильм "Таганка с мастером и без", 1 ч.

17.00 Новости
17.25 М/ф "Полкан и шавка"
17.35 Место печати
17.40 Победоносный голос верующего
18.10 Музыкальный подарок
18.40 Публичные люди
19.10 ТК "Ариг Ус" представляет: "Перспектива"

19.25 Т/с "Тайны и преступления", 8 с.
20.00 Новости
20.25 Восточный экспресс. Погода
20.45 Смотрите, кто пришел
21.00 Формула успеха
21.10 Х/ф "Город принял"
22.35 Восточный экспресс. Погода
22.55 Жизнь без риска
23.00 Х/ф "Хэллоуин. 20 лет спустя"
00.25 Любовные истории
01.00 Новости

17.00 Т/с "Пляжный патруль"
18.00 Т/с "Друзья"
18.30 Комедийный клуб "Полшестого" представляет "Ускоренная помощь"

19.00 Ток-шоу "Девичьи слезы"
20.00 "Осторожно, модерн-2"
20.30 Комедия на СТС: "Альф"
21.00 Ток-шоу "Кресло"
22.00 Кино на СТС: "Черный дождь"
00.45 Комедия на СТС: "Журнал мод"

СТС - БАЙКАЛ

09.00 "Улица Сезам"
09.30 М/ф: "Петушок-золотой гребешок", "Богатырская каша"
10.00 "Табалуга"
10.30 «Флиппер и Лопака»
11.00 «Алекс и Алексис»
11.30 «Пучини»
11.45 «Ник и Перри»
12.00 Т/с "Альф"
13.00 Скрытая камера
14.00 Х/ф "Лето напрокат"
16.00 Ток-шоу "Медовый месяц"

НТВ

06.59 Утро на НТВ
07.00 "Сегодня"

07.10 Утро на НТВ
07.30 "Сегодня"
07.35 Утро на НТВ
08.00 "Сегодня"
08.10 Утро на НТВ
08.30 "Сегодня"
08.35 Утро на НТВ
09.00 "Сегодня"
09.10 Утро на НТВ
09.30 "Сегодня"
09.35 Утро на НТВ
10.05 Сериал "Скорая помощь-6" (США)
11.00 "Сегодня утром"
11.20 Погода на завтра
11.25 Док. драма "Преступление и наказание"

12.00 "Сегодня"
12.05 Елена Степаненко в программе Павла Лобкова "Растительная жизнь"
12.35 "Вы будете смеяться!"
13.00 "Сегодня"
13.05 Наталья Селезнева. "Женский взгляд" Оксаны Пушкиной
13.35 Наталья Селезнева в комедии "Саша-Сашенька"
15.00, 16.00, 17.00 "СЕГОДНЯ"
15.05 Криминал
15.25 Детектив "Она написала убийство"

16.30 Жизнь взаимы. Ток-шоу "Принцип домино"
18.00, 19.00 "Сегодня"
18.05 Сериал "Улицы разбитых фонарей"
19.20 "Очная ставка": "Страшная находка"
20.00 "Сегодня"
20.35 Рой Шайдер в триллере "Челюсти-2"(США)
22.40 Шон Коннери в боевике "Из России с любовью" (США-Великобритания)
00.55 "Все сразу!" Ночные развлечения
01.30 Кино не для всех. Фильм Люка Бессона "Подземка" (Франция)
03.30 Сериал "Солдаты удачи" (США)

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

Суббота, 25

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

08.00 Новости
08.10 Т/с "Флиппер"
08.55 Детский сериал "Твинисы"
09.20 Играй, гармонь любимая!
10.00 Слово пастыря
10.15 Здоровье
11.00 Новости
11.10 Смех
11.30 Смехопанорама Евгения Петросяна
12.05 Фигурное катание. Чемпионат Европы. Танцы. Произвольная программа
13.15 "Кремль - 9". Яков Сталин. "Голгофа"
14.00 "Путешествия натуралиста"
14.30 "Новый день". Искатели. "Пропавшее сокровище Ивана Грозного"
15.00 Новости (с субтитрами)
15.10 Премьера. Юрий Башмет, народный артист
15.40 "В мире животных"
16.20 Фильм Юрия Озерова "Жаркое лето 1942 года"
17.15 Лайза Миннелли в комедии "Полицейский по найму"
19.00 Вечерние новости
19.15 "Шутка за шуткой"
19.40 Х/ф "Стряпуха"
21.00 "Кто хочет стать миллионером?"
22.00 Время
22.25 Комедия "Утренник для взрослых"
23.30 "Оскар" за лучший фильм 2000 года. Премьера. "Красота по-американски"
01.40 Фильм

РОССИЯ

08.15 Х/ф "Утренние поезда"
09.40 "Дракоша и компания"
10.05 "Студия "Здоровье"
10.35 "Золотой ключ"
11.00 ПРЕМЬЕРА. "Оружие России. Технология прорыва"
11.35 "Два рояля"
12.25 "Сам себе режиссер"
13.20 "Сто к одному". Телеигра
14.15 "Е поисках приключений"
15.10 "Клуб сенаторов"
16.00 ВЕСТИ
16.20 РОДНОЕ КИНО. "Эта женщина в окне"

18.00 "Шепот Земли и молчание Неба". Из цикла "Люди XXI века"
18.30 Рек-тайм - время Вашей рекламы!
18.35 Зурхай
18.40 Примите поздравления

20.00 "Моя семья"
21.00 "Аншлаг"
22.00 ВЕСТИ
22.25 "Зеркало"
22.50 Х/ф "Двойник" (США)
00.55 Х/ф "Роковое влечение"
03.15 Фигурное катание. Чемпионат Европы. Мужчины. Произвольная программа

ТИВИКОМ

08.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп
08.30 Д/ф "Дикая планета"
09.30 Fox Kids на REN TV. М/с "Деннис-непоседа"
10.00 Fox Kids на REN TV. М/с "Флинт - детектив во времени"
10.25 Fox Kids на REN TV "Хитклиф"
10.50 М/с "Футурама"
11.45 "Семейное кино из коллекции "Hallmark": "Арабские приключения"
12.50 "Нина", телесериал
14.00 "Нокаут". Новости бокса

14.30 Погода. Гороскоп
14.50 "1/52". Спорт. обозрение
15.05 Комедия "12 стульев", 1 с.
16.55 "Очевидец"
17.25 Муз. поздравления. Погода
18.00 Fox Kids на REN TV. М/с "Жизнь с Луи"
18.25 Fox Kids на REN TV: "Виншпунш"
19.15 Фантастическая комедия "Пришельцы"
21.30 "24"
22.00 "Нина", телесериал
23.05 Боевик "Инферно"
01.00 "Все о жизни"
01.25 "Кино": "Правдивые истории"

18.25 Fox Kids на REN TV: "Виншпунш"
19.15 Фантастическая комедия "Пришельцы"
21.30 "24"
22.00 "Нина", телесериал
23.05 Боевик "Инферно"
01.00 "Все о жизни"
01.25 "Кино": "Правдивые истории"

АРИГ УС

09.00 Новости. Спорт
09.40 Восточный экспресс. Погода
10.00 Высший свет
10.15 Публичные люди
10.45 Формула успеха
11.00 "Таганка с мастером и без", 2 ч.
12.25 Х/ф "Служили два товарища"
14.15 ТК "Ариг Ус" представляет: "Е.Высоцкий в Венгрии. 1976 г."
14.35 Т/с "Направляясь на юг", 48 с.
15.30 ТК "Ариг Ус" представляет: "Е.Высоцкий в Болгарии. 1975 г."
16.00 Новости. Погода
16.25 Сто чудес света: "Мозаика Серенгети"

17.25 Жизнь в Слове
18.00 Музыкальный подарок
18.30 Ток-шоу Е.Соловьева "Поединок"
19.20 Жизнь без риска
19.25 Автопрограмма "АБС"
20.00 ТРК "Ариг Ус" представляет "На ночь глядя"

20.45 ТК "Ариг Ус" представляет. К 65-летию Е.Высоцкого "Е.Высоцкий для телевидения США. 1979 г."
21.15 Формула успеха
21.25 Х/ф "6 новелл Арлекина: Берег любви и смерти"

23.10 ТК "Ариг Ус" представляет. К 65-летию Е.Высоцкого "Е.Высоцкий в Грозном. 1978 г."
23.30 Х/ф "Письма убийце"

СТС - БАЙКАЛ

09.00 "Улица Сезам"
09.30 М/ф: "Петушок-золотой гребешок", "Богатырская каша"
10.00 "Табалуга"
10.30 «Флиппер и Лопака»
11.00 «Алекс и Алексис»
11.30 «Пучини»
11.45 «Ник и Перри»
12.00 Т/с "Альф"
13.00 Скрытая камера
14.00 Х/ф "Лето напрокат"
16.00 Ток-шоу "Медовый месяц"

17.00 Комедийный клуб "Полшестого" представляет "О.С.П.-СТУДИЯ"
18.00 Афиша
18.30 КЕН. Украинская лига
20.45 "Каменская", фильм 3, ч. 1. "Убийца поневоле"
22.00 Кино на СТС: "Семейные ценности Адамсов"
00.00 «Осторожно, модерн-2»
00.30 Ток-шоу "Черно-белое"

НТВ

07.55 Шон Коннери в боевике "Из России с любовью" (США-Великобритания)
09.00 "Сегодня"
09.05 Шон Коннери в боевике "Из России с любовью" (продолжение)
09.50 "Без рецепта". Доктор Бранд

10.30 "Путешествия натуралиста"
10.55 Погода на завтра
11.00 "Сегодня"
11.05 "Кулинарный поединок. Италия-Франция"
12.00 "Сегодня"
12.05 "Квартирный вопрос. Итальянский пейзаж в интерьере"
13.00 "Сегодня"
13.05 "Живой товар". Профессия - репортер
13.30 "Служба спасения"
14.00 "Сегодня"
14.05 Владимир Высоцкий и Валерий Золотухин в детективе "Хозяин тайги"
15.50 "Евкусные истории"
16.00 "Сегодня"
16.05 Своя игра
17.00 "Сегодня"
17.20 Никита Высоцкий. "Женский взгляд" Оксаны Пушкиной
18.00 "Сегодня"
18.05 Шоу Елены Степаненко. Юмористическая программа
19.00 "Сегодня"
19.05 Премьера. Сериал "Бушующая планета: цунами"
20.00 "Сегодня вечером"
20.25 "Свобода слова" с Савиком Шустером
21.40 Премьера. Екатерина Редникова и Питер Уэллер в детективе "Виза на смерть" (Россия-США)
23.35 "Ужас в Маниле". Супербокс. Мохаммед Али - Джо Фрезера. Матч-реванш.
00.35 Премьера. Сильвия Кристель в эротическом фильме "Игра с огнем"

Современное лечение алкоголизма, табакокурения, прерывание запоев.
Поликлиника № 2 (бывшая №4). Остановка «Саяны».
Ежедневно с 18 до 20 ч. Суббота: с 14 до 16 ч.
Воскресенье: с 9 до 11 ч.
Лицензия Минздрава РБ № 1074.

Воскресенье, 26

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

08.00 Новости
08.10 Т/с "Флиппер"
08.55 Детский сериал "Твинисы"
09.15 Армейский магазин
09.45 Дисней-клуб: "Тимон и Пумба"
10.10 Дог-шоу
11.00 Новости
11.10 "Непутевые заметки" с Дм.Крыловым
11.30 Пока все дома
12.05 "Эластелин вкуса"
13.00 "Кремль - 9". "Полк специального назначения"
13.45 "Клуб путешественников"
14.30 Умницы и умники
15.00 Новости (с субтитрами)
15.15 Сенсационный сериал "Погода". 2-я серия
16.10 Фильм Юрия Озерова "Сталинград"
17.05 Нарисованное кино. Боевик по-взрослому. "Маленькие солдаты"
19.00 Эремена
20.10 "Кривое зеркало". Евгений Петросян представляет...
22.05 Большое кино. Гэри Бьюзи и Уэсли Снайпс в боевике "Зона высадки"
00.05 Церемония вручения премии Национальной киноакадемии России "Золотой орел"
02.45 "Дибров-party". Русское кино

РОССИЯ

08.25 Х/ф "4:0 в пользу Танечки"
09.50 "Дракоша и компания"

10.15 "Русское лото"
11.05 "ТВ Бинго шоу"
БГТРК
11.35 "Сагай суурьян". Инф.-аналитическая программа
11.55 Рек-тайм - время Вашей рекламы!
12.00 Петербург. Русский музей. "Благодарен и горд"
РОССИЯ
12.15 "Утренняя почта"
12.50 "Городок". Дайджест. Развлекательная программа
13.20 ПАРАД КОМЕДИЙ. Жан-Поль Бельмондо в фильме "Неисправимый"
15.10 "Парламентский час"
16.00 ВЕСТИ
16.20 "Вокруг света"
17.15 "Диалоги о животных"
18.10 "Создать группу "А". Документальный сериал. ЧП в "Желтой рыбе"
19.05 "Комната смеха"
20.00 ПРЕМЬЕРА. Мэттью Перри и Сальма Хайек в комедии "Дуракам закон не писан"
21.50 "Е "Городок"
22.00 ВЕСТИ НЕДЕЛИ
23.10 "Специальный корреспондент"
23.35 Арнольд Шварценеггер и Шарон Стоун в фильме Пола Верховена "Вспомнить все" (США)
01.55 ПОСЛЕДНИЙ СЕАНС. Александр Абдулов, Александр Збруев, Кирилл Лавров, Армен Джигарханян и Леонид Броневой в остросюжетном фильме "Шизофрения"
ГИВИКОМ
08.00 Погода. Гороскоп
08.05 Музыкальный канал

08.30 "Дикая планета": "Все о собаках"
09.30 Fox Kids на REN TV. М/с "Деннис-непоседа"
10.00 Fox Kids на REN TV. М/с "Флинт-детектив во времени"
10.25 "Миксер". Все развлечения Улан-Удэ
10.50 "Симпсоны"
11.45 "Семейное кино из коллекции "Hallmark": "Арабские приключения"
12.50 "Нина", сериал
14.00 "Военная тайна"
14.30 Погода
14.50 Лотерея АвтоВАЗа
15.05 "Кино": "12 стульев", 2 с.
16.55 Муз. поздравления
17.30 "Очевидец"
18.00 "Евочка-2", комедийный сериал
18.35 "Fox Kids на REN TV": "Жизнь с Луи"
19.00 "Школьное ТР"
19.30 "Кино": "Инферно"
21.30 "Симпсоны"
22.00 "Нина". Телесериал
23.05 "Кино": "Живая мишень"
01.00 "Все о жизни"

АРИГ УС

09.00 Новости. Спорт. Погода
09.45 ТРК "Ариг Ус" представляет "С утра пораньше"
10.15 Х/ф "Дети капитана Гранта"
11.55 М/ф "Машенькин концерт"
12.05 Формула успеха
12.15 К 65-летию В.Высоцкого. Премьера фильма "Мне есть, что спеть"
14.10 То, что надо
14.25 Сто чудес света: "Ловцы серебрястых стай"

15.25 Мои сумасшедшие друзья
16.00 Новости. Погода
16.30 Свободное время
17.00 Бесплатный сыр
17.30 Благая весть
18.00 Большая паутина
18.35 Музыкальный подарок
19.00 Вы здоровы!
19.20 Х/ф "Меченый атом"
21.10 Формула успеха
21.05 Криминальная Россия: "Репортаж с того света"
21.35 Х/ф "Псы войны"
23.30 Вне закона
00.00 Итоги с Е.Киселевым

СТС - БАЙКАЛ

09.00 "Улица Сезам"
09.30 "Молодильные яблоки"
10.00 "Лапиш - маленький башмачник"
11.00 "Просто Норман"
11.30 "Пуччини"
11.45 "Ник и Перри"
12.00 Комедия на СТС: "Альф"
13.00 О.С.П.-студия
14.00 Кино на СТС: "Туфелька для Золушки"
16.00 Свидание вслепую
17.00 Ток-шоу "Скрытая камера"
18.00 Афиша
18.30 Кино на СТС: "Семейные ценности Адамсов"
20.45 "Каменская", фильм 3, ч. 2 "Убийца поневоле"
22.00 Кино на СТС: "Жена астронавта"
00.30 Ток-шоу "Черно-белое"
01.30 КИНО НА СТС: "Двое и одна"
НТВ
08.10 Детское утро на НТВ. "Полундра!"

08.40 Вкусные истории
09.00 "Сегодня"
09.05 Людмила Целиковская и Павел Кадочников в комедии "Антон Иванович сердится"
10.20 Лотерея "Шар удачи"
10.55 Погода на неделю
11.00 "Сегодня"
11.05 Сериал "Бушующая планета"
12.00 "Сегодня"
12.05 Олег Газманов в программе Павла Лобкова "Растительная жизнь"
12.40 "Вы будете смеяться!"
13.00 "Сегодня"
13.05 Премьера. "Влияние"
14.00 "Сегодня"
14.05 Мишель Мерсье в мелодраме "Леди Гамильтон: между бесчестьем и любовью" (Франция)
16.00 "Сегодня"
16.05 Своя игра
17.00 "Сегодня"
17.20 НТВ представляет. "Истории охотника за крокодилами"
17.45 Откуда берутся дети? Ток-шоу "Принцип домино"
18.00 "Сегодня"
18.05 Откуда берутся дети? Ток-шоу "Принцип домино" (продолжение)
19.00 "Сегодня"
19.05 Игра "Один за всех"
19.55 Брюс Уиллис в боевике "Последний бойскаут" (США)
22.00 "Намедни" с Леонидом Парфеновым
23.30 Джек Николсон и Дженифер Лопес в триллере "Кровь и вино" (США)
01.30 Гангстерский сериал "Клан Сопрано" (США)

"Радио Бурятии - радио для всех!"

Тел.: 21-41-84.

Бурятское радио

(с 20 по 26 января 2003 г.)

20, понедельник

6.10 - Радиожурнал "ЗЕМЛЯ РОДНАЯ".
6.37 - 6.45 - СПРАВКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ, РЕКЛАМА.
6.45 - 7.00 - АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ.
7.10 - ОБЪЯВЛЕНИЯ.
7.20 - "АНФАС".
7.40 - 8.00 - Радиостудия "БИРАКАН".
13.00 - 13.10 - Дневной выпуск новостей "КОРОТКОЙ СТРОКОЙ".
19.10 - Республиканские известия на бурятском языке.
19.27 - ОБЪЯВЛЕНИЯ.
19.30 - Респ. известия на рус. яз.
19.45 - 20.00 - "У МИКРОФОНА - УЧИТЕЛЬ".

21, вторник

6.10 - 7.00 - Программа "УТРО БУРЯТИИ".
7.10 - СПРАВКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ, РЕКЛАМА.
7.30 - Передача из цикла "НАШЕ ЗДОРОВЬЕ". Передача 1-ая.
7.40 - Передача "ДЕЛОВЫЕ ЖЕНЩИНЫ БУРЯТИИ" - "Хозяйка гостиницы".
7.55 - 8.10 - "ОРЬБЕЛ" - "ВЕРШИНА". В передаче принимают участие специалисты Республ. центра физкультуры и спорта.
13.00 - 13.10 - Дневной выпуск новостей "КОРОТКОЙ СТРОКОЙ".
19.10 - Респ. известия на бур. яз.
19.27 - ОБЪЯВЛЕНИЯ.
19.30 - Респ. известия на рус. яз.
19.45 - 20.00 - "РАДИОБИБЛИОТЕКА".

22, среда

6.10 - 7.00 - Программа "УТРО БУРЯТИИ".
7.10 - СПРАВКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ, РЕКЛАМА.
7.30 - Программа "ВЫБОР".
7.45 - 8.00 - "ТООНТО НЮТАГ".
13.00 - 13.10 - Дневной выпуск новостей "КОРОТКОЙ СТРОКОЙ".
19.10 - Респ. известия на бур. яз.
19.27 - ОБЪЯВЛЕНИЯ.
19.30 - Респ. известия на рус. яз.
19.45 - 20.00 - АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ на бур. яз.

23, четверг

6.10 - 7.00 - Программа "УТРО БУРЯТИИ".

7.10 - НОВОСТИ, СПРАВКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ, РЕКЛАМА.
7.30 - "РАДИО-ГОРОД".
7.40 - РАЗГОВОР НА АКТУАЛЬНУЮ ТЕМУ.
13.00 - 13.10 - Дневной выпуск новостей "КОРОТКОЙ СТРОКОЙ".
19.10 - Респ. известия на бур. яз.
19.27 - ОБЪЯВЛЕНИЯ.
19.30 - Респ. известия на рус. яз.
19.45 - Передача из фондов радио.

24, пятница

6.10 - 7.00 - Программа "УТРО БУРЯТИИ".
7.10 - НОВОСТИ, СПРАВКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ, РЕКЛАМА.
7.30 - Программа "ВСТРЕЧИ".
7.45 - 8.00 - "ГУЛАМТА".
13.00 - 13.10 - Дневной выпуск новостей "КОРОТКОЙ СТРОКОЙ".
13.10 - 14.00 - "ЧАС ВАШЕГО ПИСЬМА". Муз. программа по заявкам радиослушателей.
19.10 - 20.00 - Информационная программа "ВЧЕРА, СЕГОДНЯ, ЗАВТРА".
Объявления.

25, суббота

7.10 - 8.00 - "ВЧЕРА, СЕГОДНЯ, ЗАВТРА". Инф. программа. ОБЪЯВЛЕНИЯ.
9.10 - 10.00 Программа для молодежи "НАЙДАЛАЙ ОШОН" - "ИСКРА НАДЕЖДЫ".
13.10 - 14.00 - "МУЗ. ВОЛНА РАДИО БУРЯТИИ". Концерт "Е песне - душа народа"; "Белый месяц" - концерт лауреатов фестиваля, интервью.
19.10 - 20.00 - Радиожурнал "СТЕПНЫЕ МЕЛОДИИ".

26, воскресенье

7.10 - СПРАВКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ, РЕКЛАМА.
7.20 - 8.00 - Программа "СЛЫШУ ПЕСНИ, СКАЗКИ, ЛЕГЕНДЫ". Радиоспектакль "Эхын зүрхэн" - "Сердце матери".
9.10 - 10.00 - Канал для школьников "ЭДИРШУУЛ": "Школа, которую ты выбрал"; "Мини багша".
11.10 - 12.00 - Лит.-худ. программа "АЛТАРГАНА". 13.00 - 14.00 - Инф.-муз. канал для молодежи "ЕОСКРЕСНЫЙ ПОЛДЕНЬ".

БГТРК
ВАКАНСИ
ТРЕБУЮТСЯ

Ученики официантов, администратор, охранники. Обр. по тел.: 22-42-22, 22-48-77.
Курьер, зарплата - 200 руб. в день. Тел.: 21-41-48.
Водитель "С, Е" на а/м "Урал-лесовоз". Тел.: 29-01-49, 29-02-16.
Пекари, ученик. Обращаться: ул. Октябрьская, 48.
Организации электрослесари и электрослесарь-холодильщик на конкурсной основе. Оплата стабильная. Тел.: 222-810, 222-452.
Продавцы с лицензией. Обращаться в администрацию мясного отдела рынка "Туяа".
Комплектовщик на склад (среднее медицинское образование). Тел.: 43-40-40, с 15.00 до 18.00.
Парикмахер. (Св-во Ж-4023). Тел.: 26-25-33.
Ночному клубу: ди-джей, охранники, официанты. Тел.: 44-99-88 (нем).
Водитель на международные перевозки. Тел.: 22-44-44.

Забайкальскому предприятию МЭС Сибири бухгалтер расчетной группы. Требования: знание "1С: Зарплата", высшее, профессиональное образование, стаж не менее 5 лет (конкурс). Обращаться по тел.: 43-44-10, 43-44-43, ул. Сахьяновой.

УСЛУГИ

СУПЕРПОХУДЕНИЕ. Тел.: 22-44-07. (Лиц. 510).
Ваша иномарка плохо заводится? Большой расход топлива? "ДОКТОР АВТО" производит ультразвуковую очистку инжекторов и системы впрыска. Тел.: 65-14-14. (Ж-2945).
"АвтоМаяк": такси, автозаказатор. Тел.: 21-17-17. (ЛСС 03000032 БРОТИ).
Курсы секретарей-референтов + "1С: Бухгалтерия". Тел.: 37-24-50. (Лиц. МО-247).
Профессиональное училище № 25 объявляет набор на категории "ЕС", "Е", "Е", "С" на "С". ул. Лебедева, 4. Тел.: 41-27-29.

Изготовим витрины, прилавки, офисные перегородки. Тел.: 45-99-97. (Св-во Ю-2809).
Ремонт холодильников. Тел.: 43-69-74. (Св-во Ю-9681).

АВТО

ПРОДАЮ
А/м "Крузер", 1993 г/в или меняю на лес, продукты, спиртные напитки, косметику. Тел.: 25-51-08.
А/м "Газель", грузопассажирскую. Тел.: 26-98-52.
Срочно м/а "Тойота-Хайс", 15 мест, 1991 г/в, требуется ремонт двигателя. Недорого. Ул. Камова, 15 - 98.
А/м "МАЗ-64229". Тел.: 43-77-08.
КАМАЗ. Тел.: 25-80-75.
А/м "Газель", грузопассажирскую. Тел.: 41-16-68.
А/м "Газель" с маршрутом. Цена договорная. Звонить после 18.00. Тел.: 37-15-28.
Мотороллер "Муравей". Тел.: 43-69-74.

РАЗНОЕ

Куплю маршрут. Тел.: 22-46-78.
Куплю камазовскую кабину. Тел.: 22-07-38.
Сдается в аренду автомашина таможенного перевозчика. Тел.: 22-44-44, 22-45-65.
Организация купит кабину "МАЗ-500". Тел.: 222-729, 222-810.

СУПЕРМАРКЕТ

РАЗНОЕ

Лыжные брюки и комбинезоны! "Second hand", ул. Геологическая, 10.

Пластиковые ОКНА. Праздничные скидки до 20%. Тел.: 43-18-88 (до 15.01.03 г.).
Сотовые телефоны. Ул. Ленина, 9, "Бизнес-центр Виола". Тел.: 21-07-47 (рабочий).

КУПЛЮ

Пиломатериалы 6х50х150 ель, пихта в большом количестве. Тел.: 25-48-74.
Шкуры КРС от 5 кг. и выше. Дорого. Ул. 3-я Транспортная, 8. Тел.: 22-39-41. (Св-во Ж-4167).
Акции Бурятэнерго, РАО ЕЭС России, Сбербанк, Авиазавода, Юкоса, Восток-энергомонтаж. Дорого. Тел.: 22-10-22.
Струю. Дорого. Тел.: 26-49-91.

ПРОДАЮ

Оборудование для кафе. Тел.: 42-57-28.
Котят. Тел.: 42-42-41.
Щенки амстафтера. Недорого. Тел.: 37-02-00.
Элитные щенки стаффорда для состоятельных. Тел.: 37-31-99.

НЕДВИЖИМОСТЬ

ПРОДАЮ

Срочно 2-комнатная квартира по пр. Строителей. Тел.: 22-47-49, 45-17-84.
2-комнатную квартиру на Восточном. Тел.: 44-29-16.
Срочно 2-комнатную квартиру. Тел.: 45-48-48.
Срочно 3-комнатную квартиру в 113 квартале. Тел.: 45-63-83.
4-комнатную квартиру пос. Восточный. Тел.: 25-38-71.
Квартиру. Тел.: 25-67-68.
Срочно полублагоустроенную квартиру. Тел.: 21-02-60.
Срочно дачу. Тел.: 41-05-79.
Дом на Байкале. Тел.: 41-08-65.
Базу по распиловке леса. Тел.: 8 (248) 23-1-72, 26-02-94.

КУПЛЮ

3-комнатную квартиру в пос. Восточный. Тел.: 25-73-28, 65-19-36.
Или возьму в аренду магазин. Тел.: 42-57-28.

ОБМЕН

3-комнатную квартиру на 2-комнатную с доплатой. Тел.: 42-77-63.

СДАЮ

2-комнатную квартиру на Элеваторе. Тел.: 41-20-40 (вечером).
2-комнатную квартиру в 43 кв. (мебель). Тел.: 43-32-97 (спросить Марину).

В аренду 2-комнатную квартиру на ЛВРЗ. Тел.: 26-22-41.

АРЕНДА

Семья снимет квартиру. Тел.: 44-20-49.
Срочно возьму в аренду павильон. Тел.: 26-29-21, 65-35-54.

РАЗНОЕ

Нашедшему сотовый телефон "Simens A-35" вознаграждение. Тел.: 45-77-42, 45-75-23.
Утерян сотовый "Sony CMD-J70". Вознаграждение. Тел.: 23-14-20.
Утеряны документы Хориновой. Прошу вернуть за вознаграждение. Тел.: 21-07-24, 44-15-05.
Утеряны документы Анехонова И.А. Вернуть за вознаграждение. Тел.: 26-70-45.
21 декабря угнана "Тойота", Н 239 АС. Вознаграждение. Тел.: 44-34-92, 64-15-50.
Угнана машина "Тойота-Корона", 1994 г/в, номер С495 ВЕ, цвет синий. Вознаграждение. Тел.: 44-79-41.
21 декабря угнан а/м "Тойота", номер М239 АС. Вознаграждение. Тел.: 44-34-92, 64-15-50.

СООБЩЕНИЯ

Родные выражают благодарность за оказание помощи похорон Балдановой Валентины Егоровны коллективам государственного комитета по делам ГО и ЧС РБ, гостинице "Гэсэр", ЖУ-12, соседям, друзьям.

Буряадай мэдээжэ поэт Борис СЫРЕНОВЭЙ 60 жэлэй ойдо

«БИ ӨӨРӨӨ - ТААГДАШАГУЙ ЮРТЭМСЭ»...

Дайн дажарай гал соо ябаагүйб, - Дала ээмээ сооро буудуулаагүйб. Далан табан зоболон амасаагүйб, Дүлэн соошье дүрэн шатаагүйб. Дайда дэлхэйдэ үхибүүн ябааб. Далай мэтэ номноо ухаа абааб. Далан табан нонин шүлэг бэшээб. Дуран тухай дуу ходол бэдэрээб... гэжэ поэт Борис Сыренов «Минии намтар» гэнэн шүлэгтөө тон тодоор, үнэн зүрхэнхөөн сэхэ руунь бэшээн байдаг. 60-70-аад онуудай буряад поэзидэ бэлигтэй поэдуудэй хэды олоороо хүүелдэжэ ябабашье, залуухан Борис тон онсо өөрын харасатай, өөрын бодолтой, өөрын хоолойтой байхаараа шалгаран, гансата бэээ таниулжа тодорон гарахан юм.

Багшанарай институтдай буряад таһагай студент хая болоод ябахандаа, шүлэгүүдээ Уран зохёолшодой холбоондо зүбшэн хэлсүүлжэ, Дондог Улзытуев, Николай Дамдинов, Цырен-Дулма Дондокова болон бусад ехэшүүлэй найшаал магтаалда хүртөө бэлэй. Тиигэжэ шүлэгшэдэй жагсаал зэргэдэ сэхэ орошоо хэн. Харин би нэгэ нутагай хүн хадаа Борисые хара багаһан мэдэхэ байгааб.

Тэрэ Түнхэнэй Улбагай нутагта түрөөд, нарайһаань абан Хужар нутагта үдөө, колхозой үхибүүдэй хэдэг бүхы ажалда хүлөө гаргалсан, шуран шамбайгаар боргожон томо болоо. Этэгшэнэй (мүнөө Хужарай) эхин, Хэрэнэй дунда нургуулинуудта нурахадаа, урилдаха, волейбол наадахадаа бэрхэ хэн. Гимнастикыншы секцидэ ябажа, бүри шүрбэлэйг, габшагай болоһон. Институтдай нэгдэхэ курснаа сэрэгэй албанда абтажа, аяр дүрбэн жэлэй туршада дэлхэйн далайнуудад тамаржа, дайнай гал дүлөөр шатажа байһан Вьетнамай эрье шадаршы хүрээб, бүри зоригтой болоод бусаа бэлэй.

Һананаб. Энэ һүүлдэ болоһон ушар. Бидэ Хэрэн, Хужарһаа нэгэ машина зон Эрхүү мүрэнэй хойто тээхи Бадар гэжэ тайгада юу хэм - нэрһэ гү, али алиһа гү - түүхэеэ ошоод, оройшог бусажа ябабабди. Гэдэргээ ерэхэдэмнай,

перевоз мүрэнэй саада тээ байба. Хэды хашхарха, ооглоходо асарха хүн байхагүй. Яаха бэлэй? Ой соо хонохо гүш? Бориснай абяагүйхэн перевозой канадта гар, хүлөөрөө аһалдаад, нургаараа уһан тээшэ хараад, дамжажа ябашаба. Гарын эсээд, гэнгэ унашуужа гэжэ айдаһаа хүрэмөөр хэн. Унаашье хадаа моряк хүн тамараад гарашана бээ гэжэ һанаагаа заһанабди. Бүрүжэ байхада, гүнзэгы мүрэнэй уһан харлажа харагдана. Борис нүгөө эрьбэ хүрөөд, перевозоо тата татаһаар абаад хүрээб эрээ. Тиигэжэ машина зон хээрэ хононгүй, гэртээ хүрөө бэлэйбди.

Хэрэнэй нургуулида нуража байхадаа, түрэл хэлэнэй багша Н.А.Тулусовагай хүтэлбэри доро шүлэг бэшэжэ эхилээд, студент минии гэртээ харихада, асаржа харуулдаг хэн. Хэлэнэй талаар, түхэл хэлбэрийн талаар задагайшагыһе наа, хурса бодол, образуудаар сасажа байһандал баян, эхилэн бэшгшэдһээ абаһаар элирмэ шүлэгүүдыень би ехэтэ гайхажа шахуу найшаадаг бэлэйб. Заримдаа нэгэ-хоёр үгэ нууридань табижархихада, ялас гэмэ поэзи амилдадхихал даа.

Тэты! Газаа хүйтэн дүһалнуудай

Шол-шол гэхэнь дуулдана.

Хүхы Эжын дулаахан дүһалнуудай Мэл-мэлхэн мухарихынь һануулна. Иимэ үсөөхөн үгэнүүдтэй аад, хүн бүхэнэй нүдөөрөө харамар, гүнзэгы бодолдо абтамаар шүлэгхэн лэ. Шүлэгүүдээ уншалсажа, поэзи, литература тухай, мундаг томо зохёолшод, юрэ ажабайдалай орё онһон тухай хөөрөлдэжэ, олсн удаа сугтаа хоногшо бэлэйбди.

Борис Сыренов Сэрэн-Доржо Шаргаганов гэжэ нагасаһаань дуулаһан үльгэр, домог, түүхэнүүдһээ захалаад, Уитмен, Нерудын, Тагорой шүлэгүүд хүртээр, япон, хитад, монгол поэзи хүртээр олон юумэ уншаһан, Блок, Есенинэй шүлэгүүдыень сээжээр хэлэхэ, эрдэм мэдэсээр баян, ямаршы үйлэ ушарай гол удхые соо хараха хүбэлгэн ухаансар хүн бэлэй.

Шагнан һуунаб. Бетховенэй хүгжэм... Дэлхэй агууехэ худаһандаа намай шэнгээһэн мэтэ.

Бишые баһа дэлхэйе алаг зүрхэндөө шэнгээһэн мэтэб. «Дуумни» гэжэ залуухандаа бэшэһэн шүлэг соогоо Борис Сыренов өөрынгөө, зохёохы ажалынгаа программые урдаа табиһан байгаа хаш. Дэлхэйе үбэртэлжэ абанан шэнги дэлхэйс ехэтэй шүлэгүүдэй хажуугаар Борис нарай үхибүүе бүүбэйлһэн шэнги, ёохорто ороһон дүүхэйе аргадаһан шэнги, үеынгөө нүхэртэй «хууда майдаа» хуу доло зугаалһан шэнги, таабай, тэбэйһээр тахижа һууһан бурхадтань мүргэжэ байгаад, танха соохиһон амасан амасан хүлөө забилаад һууһан шэнги уянда уян, сээндэ сээсн мүрнүүдыень хаанаһашьеб - доторһоо урадхуулагша юм хэн.

Хайгана шубуунай хашхараандал Хамаг буряад зонийм дуун Байгал дээрһээ таһархагүй. Б.Сыренов Горхоной Жэмһэгэй нургуулинуудта ород, буряад хэлэ, литература олон жэлэй туршада заахадаа, һурагшадтаа гүнзэгы эрдэм мэдэс үгэһэн байха. Нэгтэ Жэмһэгэй нэгэ басаган автобус соо хэлээ хэн агша: «Борис Балданович бэрхэл багша юм

даа». Би багшын ажалые һайн мэдэхгүй хадаа нүхэрһингөө түлөө ехэтэ баясаа агша хэм. Би ехэнхидээ хүн шанарыень, бэшэхэ бэлигыень мэдэнэ ха юмбиб.

Уншагшад тэрэнэй «Жаахан шүлэгүүд» (багашуудда зориулагданхай), «Эрмэлзэл», «Тэнгэрийн мандал» гэжэ номуудаарнь поэды мэдэхэ.

Дүшэ хүрэтэрөө Дэлхэйдэ дурлая, Дуулажа ябая, Духаря бария, Дүүнэрээ хүндэлэе. Ахайнартаа атаархая, Арюн хонгёо басагадта Айдарлажа дурлая, Дүшэ хүрэтэрөө Дэлхэйдэ дурлая. Дүүрыень абая, Дундыень дүүргэе, Дүшэ хүрэтэрөө, Дүшэ хүрэтэрөө!

гэжэ зүгнэһэн шэнги арай урдуурхан бэшээд, эгээл дүшэн наһан дээрээ манай хайрата поэт, уян нүхэр, зоримгой шанга баатар аюудда орожо наһа барашоо хэн даа. Мүнөө жара хүрээб ябаха байгаа. «Саяан» газетэдэ хүдэлхэдөө, Түнхэнэй литературна нэгдэһые хүтэлбэрилһыень, түрэл совхоздоо хүдэлхэдөө, Дархида модо отолһыень, Монгодо гэр барилсаһыень, «Тихоокеанская правда» гэжэ сэрэгэй газетын шангай лауреат болоһыень, - «Буряад үндөөшье», радио болон телевиденидшые нюур шарайгаа харуулһыень солгёон хоолойгоо шагнуулһыень мартаха аалди?! Гэртээ инаг нүхэр, хайрата, хүндэтэ баабай, дүүнэртээ нургаал зааха ахай байгаа. Галина (Сээсгмаа) Сыреторовна, багша болоһон Янжама Ардаана хоёр басагадынь, сэрэгэй хатуу шанга албанда мүнөө ябаһан Аламжа хүбүүниинь аяа хайрата нүхэрөө, абая, таабайгаа мүнөөшье үгыһэн һуунад лэ. Харюудань хэдэн дуун, илангаяа оншотой гоё шүлэгүүд үлөө.

Шүлэг бэшэдэг Ардаана, магад, эсэрын нэрэ нэрлүүлэх аалам. Лопсон ТАПХАЕВ, Буряадай арадай поэт.

Борис СЫРЕНОВ

ДУШЭ ХҮРЭТЭРӨӨ

Дүшэ хүрэтэрөө Дэлхэйдэ дурлая, Дуулажа ябая, Духаря бария, Дүүнэрээ хүндэлэе, Ахайнартаа атаархая, Айдар хонгёо басагадта Айдарлажа дурлая, Сэгээн, ягаан сээсгүүдэй Сэмсэгэр бэеие Сэнгэжэ таһалая. Дүшэ хүрэтэрөө Дэлхэйдэ дурлая, Дүүрыень абая, Дундыень дүүргэе. Дүшэ хүрэтэрөө, Дүшэ хүрэтэрөө!

Хонхын абяан жэнгирнэл Хоолой соомни хабартаа. Холшор наһам жэгдэрнэл, Хуһан модон намаалнал. Хүрин хээрни инсагалнал, Холын жабар эльбэнэл... Хонхын абяан жэнгирнэл Хоолой соомни хабартаа.

БОЛБОСОРОЛ

Үзэгдөөгүй шэрэ будагуудаар зураг зуража, Үзэсхэлэй болгон хүнүүдые гайхуулам. Уян залуу наһанайнгаа хүсэл хүмүүжүүлжэ, Уһан далай, гал туймэр доосоого байгуулам, Би өөрөө - таагдашагүй нэгэ юртэмсэ, нэгэ одон Булта зондо гайхал болохо аргатайб. Сээсгэлжэ, сээсгээ гүбижэ байһан модон Сэгтэй жэмс болбосоруулаха шадалтайл.

ТЭНГЭРИЙН ДУУН

Тэнгэрийн дуун! Мянган сагаан луунууд Малан үүлэн соо эблэржэ, Баруун гаригуудтаа дайшалхы эрдэни зэбсэг Бата бэрхээр бажуужа, Алтан сагаан нэлмээр Алас холоһоо дайлалдаад, Хүхэ туулган үүлэдые Хүрһэтэ газар хүртээр хаха сабшабад. Харыт, нэгэниинь Хүнды сээжээр орхироод, Хүндэ гэгшээр бээрээ Хадаһаа нураһан шулуун шэнги Хаанашьеб ержэ унашабал. Гай-гүй, гани-галзуу болон, Гартая барихан эрдэни зэбсэгээ алдажархибал. Гүн дуун нээршэбэ, тгһэршэбэ, эдэлшэбэ! Хэдэн зуун жэлэй туршада ургаһан Хэлтышэгүй бзетэй модон хаха сохигдоно. Хуурай утаһан мэтэ зортодоһод ханхиналдаба, жэнгиршэбэ, дүнгиндэдэбэ. Үбгэ эсэгынгээ зүргөөр тэндэ ошожо, Уймар тэнгэрийн дуунай һомо оложо абаад, би Уймар дуунай аялгада дуратай болошоод, Урматай дуунай хүсэ өөртөө бэдэрнэб. Энэ дуунай һомые хэншые бү булялдагты!

Та энэниие барижа шадахагүйт! Тэнгэрийн дуун! Тгһэрээд, лужаганаад үнгэрөөшье наа, Гандаһан газарые уһалаад ногооруулаад, номгоруулаад, үнгэрнэ.

МОДОНУУДАЙ ХАХАСАЛГЫН ДУУН

Дээшээ дэбиһэн Далинууд шэнги ногоон уян гарнуудаараа Дэлхэй дорьбосо тэбэрижэ унахадаа, Мэдэнэб: Модон бүхэн али зүг руу унахая Мүнгөөрһэн зааханһаа мэдэдэг. Мянга түмэн үетэн хүршэнэртэйгөө Мэшээн байһан наранай туяа булялдажа, Мүнхэ хүхэ огторгой руу дүүлилдэн, Миралзан ердэг жабархан доро Магнай магнай руугаа шарбалсан, Архи ууһан буурал үбгэн шэнгээр Айдарлажа найгахаш. Али алая найхан гоохонгууд мэтээр Аялгалжа хатархаш. Үе сагай үдэр, һүниин урилдаае.

Үбэл, зунай, хабар намарай нэлгэдээ Зүүдэн шэнгээр наһан, Зуун жэлүүдые үнгэргэхш. Олон модон тайга болон хамтаржа. Охи нэгэтэй, ами нэгэтэй, хүнжэл нэгэтэй Ори ганса бэе шэнгээр һанагдахал...

Баяртай! Хүйтэн баабайн бэлэг болгон үгэһэн Хүбэнэг сагаан дэгэли Нэгэ нэгээр бутарһаар, Наран соогуур наада наадаһаар, Үй түмэн тэнгэрийн одо мүшэдтэл, Үймэлдэһөөр доошоо унабал. Баяртай!

Үлэн сагай ерээд, үргэн доро һуухада, Үрһэ борбоосгойем түүжэ эдидэг Үрбэгэрхэн заахан «Шиис» гэдэг шиисгалдайнууд, «Пиис» гэдэг пиисгалдайнууд.

Баяртай! Хүнгэн хүлтэй ан гүрөөһэд Халуун болоходо һүүдэр дором Эрбэн сэрбэн ногооо Эрбэлдэн эдэдэ унтадаг, Эрбэс байтар сошоод гүйдэг баарһадни.

Баяртай! Одоошье хэлты хэлтыһээр, Унажа захалбаб, үү, толгоймни эрьбэлдэнэ, Зүрхэмни түргэдэнэл... Баяртай, баяртай, баяр!...

Халаг-һахы уйлангүйгөөр Хаяад ошоходо шамайе, Хамаг бүхы бодолгүйгөөр Гаталхаб холын далайе. Бээе хүсэһэн дуран Булжамуур бэшэл, Дууланагүй. Дураа олоһон зүрхэн Дуун доро дууранагүй. Иигээд, тиигээд үдэрнүүд Эльбээд ошоно намайе, Эгээл заахан шүдэрнүүд Тушаад байна шамайе. Хаанаб нангин хэрэгүүдэйм Холын ута харгынууд? Хаанаб нюуса хүрэмүүдэйм Алтан, алтан түлхиюурнүүд?

Баяртай, минии зүүдэн! Нюдөө уһатуулан энеэжэм. Урдамни ондоо үүдэн: Ондоо зүүдэ хүлэсэхэм. Золтой залуу наһам, Уйлаад хойном үлэбэлши. Уян, зөөлэн хаһам, Уһан мэтэ эбхэрбэлши. Дуулахам гэжэ ерээд, Дуугаа дуулажа шаданагүйб. Саарһан дээрэ бэшээд, Сэдьхэл соохиёо гарганагүйб. һананан хэды байбашье, һайхан үгэнүүд одоногүй. Үүрэй толоной сайбашье, Уһанай шубууд жэрьенэгүй. Хүнэй наһан абяандал, Ханхинаад, хүнхинөөд үнгэрхэ. Хаан Гэсэрэй тулалдаандал, Хэһэн хэрэгүүд мүнхэрхэ.

Баяртай, минии зүүдэн! Нюдөө уһатуулан энеэжэм. Урдамни ондоо үүдэн: Ондоо зүүдэ хүлэсэхэм. Золтой залуу наһам, Уйлаад хойном үлэбэлши. Уян, зөөлэн хаһам, Уһан мэтэ эбхэрбэлши. Дуулахам гэжэ ерээд, Дуугаа дуулажа шаданагүйб. Саарһан дээрэ бэшээд, Сэдьхэл соохиёо гарганагүйб. һананан хэды байбашье, һайхан үгэнүүд одоногүй. Үүрэй толоной сайбашье, Уһанай шубууд жэрьенэгүй. Хүнэй наһан абяандал, Ханхинаад, хүнхинөөд үнгэрхэ. Хаан Гэсэрэй тулалдаандал, Хэһэн хэрэгүүд мүнхэрхэ.

Баяртай, минии зүүдэн! Нюдөө уһатуулан энеэжэм. Урдамни ондоо үүдэн: Ондоо зүүдэ хүлэсэхэм. Золтой залуу наһам, Уйлаад хойном үлэбэлши. Уян, зөөлэн хаһам, Уһан мэтэ эбхэрбэлши. Дуулахам гэжэ ерээд, Дуугаа дуулажа шаданагүйб. Саарһан дээрэ бэшээд, Сэдьхэл соохиёо гарганагүйб. һананан хэды байбашье, һайхан үгэнүүд одоногүй. Үүрэй толоной сайбашье, Уһанай шубууд жэрьенэгүй. Хүнэй наһан абяандал, Ханхинаад, хүнхинөөд үнгэрхэ. Хаан Гэсэрэй тулалдаандал, Хэһэн хэрэгүүд мүнхэрхэ.

Баяртай, минии зүүдэн! Нюдөө уһатуулан энеэжэм. Урдамни ондоо үүдэн: Ондоо зүүдэ хүлэсэхэм. Золтой залуу наһам, Уйлаад хойном үлэбэлши. Уян, зөөлэн хаһам, Уһан мэтэ эбхэрбэлши. Дуулахам гэжэ ерээд, Дуугаа дуулажа шаданагүйб. Саарһан дээрэ бэшээд, Сэдьхэл соохиёо гарганагүйб. һананан хэды байбашье, һайхан үгэнүүд одоногүй. Үүрэй толоной сайбашье, Уһанай шубууд жэрьенэгүй. Хүнэй наһан абяандал, Ханхинаад, хүнхинөөд үнгэрхэ. Хаан Гэсэрэй тулалдаандал, Хэһэн хэрэгүүд мүнхэрхэ.

Баяртай, минии зүүдэн! Нюдөө уһатуулан энеэжэм. Урдамни ондоо үүдэн: Ондоо зүүдэ хүлэсэхэм. Золтой залуу наһам, Уйлаад хойном үлэбэлши. Уян, зөөлэн хаһам, Уһан мэтэ эбхэрбэлши. Дуулахам гэжэ ерээд, Дуугаа дуулажа шаданагүйб. Саарһан дээрэ бэшээд, Сэдьхэл соохиёо гарганагүйб. һананан хэды байбашье, һайхан үгэнүүд одоногүй. Үүрэй толоной сайбашье, Уһанай шубууд жэрьенэгүй. Хүнэй наһан абяандал, Ханхинаад, хүнхинөөд үнгэрхэ. Хаан Гэсэрэй тулалдаандал, Хэһэн хэрэгүүд мүнхэрхэ.

Дурсалга

НАРАН ЭРЬЕХЭ, НАНАН ЭРЬЕХЭГҮЙ

Мүнөө миний урда үбгэн Хоца Намсараевай Дамба Жалсараевта зорюулхан нэгэ бэшэг хэбтэнэ. Энэ бэшэг 1958 ондо Дамба Жалсараевай Москвада Уран зохёолой Дээдэ курсда нуража байхадань эльгээгдээн байба.

«Хүндэтэнэр Дамба абгай Рая эгшэ хоёрни!» - гээд, энэ бэшэг эхилнэ.

Удангүй үбгэмнай наһа барашоо нэн даа. Харин мүнөө Дамба Жалсараевай наһа бараһаар тэбхэр жэл үнгэршэбэ.

Хүнэй наһан ямар түргэн бэ? Нэгэ зурагад гээд лэ мүшэнэй газарта унаһандал үнгэршэхэ! Ганса хэһэн ажалшни, нэрэшни үлэхэ. Наран эрьехэ, наһан эрьехэгүй...

Нэгэтэ Дамба Зодбич намда иигэжэ хөөрэнэн юм:

- Би дайнай урда тээ, арба гаран наһатайхан, Удын голдо үбһэндэ байба. Гэнтэ сабшалан дээрэмнай ялагар хүнгэн машина хүржэ ерэбэ. Тэрэ үедэ машина хараха гэшэмнай хомор саг байһан ха юм даа. Машинаһаа Хоца Намсараев уран зурааша Цыренжаб Сампилов хоёр буушаба. Агнажа ябаһан аад, төөрн алдаһан байгаа хаш. Манай бригадир эдэ хоёрые танижа, ехэ халуунаар мэн-дэшлэбэ. Тиэхэдэн Хоца Намсараевич хүүхүтэйгээр маанад, үхибүүд тээшэ харан:

- Зай, үхибүүд! Тан соо шүлэг бэшэдэг хүн бии гү? - гэжэ асууба.

Тиэхэдэн:

- Би бэшэдэгби! - гэжэ би дуугаржархива.

- Хэн гэжэ нэрэтэйбиши?

- Дамба.

- Найн лэ гэшэш, Дамба. Ши намда шүлэгүүдэ эльгээжэ байгаарайш, - гэбэ Хоца Намсараевич.

«Игэжэ би өөрөө өөрэйгөөшье мэдэнгүй тиэхэдэ гэнтэ наһанайнгаа саашанхи замые оложорхихон байна...»

Харгы зам. Эхинийн Харагдашагүй үнгэрөөл даа. Хаана юм даа эсэсынэ? Хараад, мэдээд яалайб даа! Харгы зам... Хэды үргэн Хабтагай талаар ябагдааб! Харгы зам... Хэды үдхэн Хангай тайгаар гарагдааб! Харгы хүндэлэн урдаһан Харьяа мүрэнүүд гаталагдаа. Харгы дээрэ түглыһэн Хабсагай ууланууд дабагдаа.

Зүлгэ ногоон дээгүүр Зүрхөө ханан гүйгдөө. Хур саһан соогуур Хүл алдагдан зүдхэгдөө. Нара, наран доршье, һалхи уруу, өөдэшье, Ялагар дардам дайдааршье, Ялхи болдог соогууршье - Ходо урдаш гэрэлтэнэн Холын холо руу зоригдоо!

Дамба Жалсараев энэ шүлэгөө үргэн олондо мэдээжэ болоһон, олон номуудые гаргаһан, соёлой министр, Буряадай Уран зохёолшодой холбооной түрүүлэгшэ ябаһан, Ази-Африкын уран зохёолшодой холбоо барисаанай Россин зүгһөө түлөөлэгшэ болоһон хойно бэшэһэн байна.

Дамба Зодбич Жалсараев «Эсэгэ оронойнгоо урда габьяатай байһанайнгаа түлөө» гэжэ

орденоор, мүн «Октябриин хубисхалай», «Эсэгэ ороноо хамгаалгын», «Ажалай Улаан Тугай», «Арадуудай хоорондох хани барисаанай», «Хүндэлэй тэмдэг» орденуудаар, олон тоото медальнуудаар шагнагдаһан юм.

Дамба Зодбич Жалсараев СССР-эй Уран зохёолшодой олон тоото съездүүдтэ хабаадалсаһан, үргэн ехэ оронойнгоо эрхим хүнүүдээр танилсаһан, нүхэсэһэн, Ази-Африкын Уран зохёолшодой хоорондын холбоондо хүдэлжэ байхадаа, ехэжэн ажал хүдэлмэри ябуулһан байна.

Тэрэнэй Энэдхэг гүрэнэй түб

Дамба Жалсараев Валентина Зундеевна хоёр, эхэн Пүнсэг Аюшеевна, ара таладань Баярма басаганиинь, бага хубуун Викторинь, эхын дүү Жалма Аюшеевна, тэрэнэй басаган Цырен-Ханда.

болохо Дели хотодо «Зүүн зүгэй арадуудай соёл болбосоролой дэлхэйн хүгжэлтэдэ оруулһан габьяа» гэһэн элидхэл олоһон тоото арадуудта тон найханаар угтагдаһан юм.

Табяад, жараад, далаад онуудай үедэ манай буряад уран зохёол хүгжэлтынгээ эгээл үндэр шатада хүржэ, айхабтар ехэ амжалтануудые туйлаһан байна.

Чимит Цыдендамбаев, Цэдэн Галсанов, Дашарабдан Батажабай, Африкан Бальбууров, Барадий Мунгонов, Чимит-Рыгзен Намжилов, Николай Дамдинов, Алексей Бадаев, Гунгаа Чимитов, Дондок Улзытуев, Даша Дамбаев, Цыденжап Жимбиев, Исай Калашников, Владимир Митыпов, Владимир Корнаков, Цырен-Дулма Дондокова, Цырен-Дулма Дондогой, Солбон Ангабаев, Сергей Цырендоржиев, Георгий Дашабылов, Балдан Ябжанов, Мэлс Самбуев, Лопсон Тапхаев, Булат Жанчипов болон бусад өөһэ-дынгөө эрхим зохёолнуудые энэл үедэ бэшэжэ, үбгэн Хоца Намсараевайнгаа үрелынь улам саашань үргэлжэлүүлжэ, бүхэ-союзна нэрэ зэргэдэ хүргэһэн түүхэтэй.

Эдэ олон нэрэнүүдэй саана хүн бүхэнэй өөрын хуби заяан, хүсэл, эрмэлзэл, бэлиг, шадал байна. Харин хамтараад ерэхэдээ, юугээршье диилдэшэгүй хүсэн болон.

Эдэнэрэй дунда Дамба Жалсараев өөрынгөө онсо нуури эзэлнэ.

Энэ үедэ манай автономито республиканууд байһан Дагестанһаа Расул Гамзатов, Хальмагһаа Давид Кугультинов (Нүүгэлтын Дабаа), Кабардино-Балкариһаа Алим Кешоков, Кайсын Кулиев, Башкириһаа Мустай Карим гэжэ гайхамшагта поэдүүд гаража, бүхы орон

россин ендэртэ гаража, Москвада, Ленинградта, Украинада, Монголдо, Японидо гастрольнуудые үнгэргэжэ, үндэр сэглэлтэнүүдые абаба. Энэл үедэ манай оперо болон баледэй театр Буряадай драмын театр хоёр «академическэ» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ зүүбэ...

...Улаан-Үдэһөө зүүлжэе арбаад модоной газарта Дээдэ-Онгостойдо Буряадай уран зохёолшодой зуһалан бии юм. Урдань эндэ Кулаков гэжэ баянай моридоо баридаг хабтагар бүтүү дал хашаа, хажуудань харуулшанай заахан гэр байһан гэдэг. Энэниинь Литфондын ноёд байһан Илья Николаевич

соогуураа нютаг нютагуудаа суурхуулһан байна. Манай Дамба Жалсараев баһал эндэ Николай Дамдиновтай хамта эдэнтэй нэгэ зэргэдэ хүртэшэбэ.

Дамба Жалсараевай бэшэһэн дуун манай республикын гимн болон.

Тэрэнэй бэшэһэн «Үнэн тухай үгэ», «Сагай сууряан», «Дэлхэйн дүрбэн хизаар», «Газарай амисхал», «Дүрөө дүрөөгөө дүнгэнэ, буряадай аялганууд» гэһэн номууд ганса буряад хэлэн дээрэ бэшэ, Москвада, Ленинградта, Алма-Атада, Ташкентдэ, Киевтэ, хилын саана-Монголдо, Польшодо, Венгридэ хэблэгдэһэн байна.

Дамба Зодбич Жалсараев арбан зургаан жэлэй туршада Буряадай соёлой министрээр хүдэлжэ, эндэ хэһэн хэрэгын сэглэшэгүй ехэ.

Тэрэнэй министрээр хүдэлжэ байхада, Буряадай драмын театр, хүгжэмэй училищи, республиканска библиотекэ, республиканска типографи болон бусад зурганууд шэнэ найхан байшангуудтай болоһон байна. Манай театрнууд бүхэсоюзна, бүхэ-

доошоо нубагаар уһан урдажа, бүри үүдэнэйшни хажууда хүржэ ерэхэ. Ганса мойһоной, элдэб сээсэгүүдэй үнэрһөө ногтошон алдахаш. Сонхыншни хажууда ургаһан хуша, хасуури, хуһан, нарһануудайш оройгоор хэрмэд гүйдэхэ, гэрэйшни хаяагаар аглаг эрэн жэрхинүүд харайлдажа, үүдэнэйшни һарабша доогуур үбсүү улаан хараасгайнууд уурхайнуудаа түхээржэ сүлөөгүй пишаганалдаха.

Үглөөгүүр эртэ, хүхын дунай ханхнажа байха үедэ гэнтэ томо гэрэй баруун урда углууһаа бэшэдэг машинка таршаганажа, хүнэй юумэ сохихо абьян дуулдаха.

Энэ Африкан Бальбууров ээлжээтэ очеркоо наярүүлжа оробо гэшэ.

Тээд хэншье энэ абяе һаалта хэнэ гэхэгүй. Бүри эндэ байһан зоной ехэнхинийн энэ абяе һонирхоһон шэнги шэхэе һонороор табяад байха. Харин Африкан Андреевичэй нүгөө хажууда байһан Чимит Цыдендамбаев бүри эртэ бодонхой, машинка дээрэ бэшэ, гараараа бэшэдэг хадаа, ямаршье абяагүйгөөр олон зуун хуудаһанууд дээрэ барзагар томоор бэшэһэн романаа сүлөөгүй хэхэжэ, залгалта хэжэ, хажуудань табжанаһан машинкын абяа дууланашьегүй хэбэртэй. Баруун хойто углууда Дондок Улзытуевай шангаар хурхирха дуулдана. Тэрэ орой болотор шүлэг бэшэһэн гү, али нүхэдөөрөө хүхилдэһэн байжа болоо. Тээд энэ хурхиралган баһа хэндэшье һаалта хэнэгүй. Юундэб гэхэдэ, бэшэдэг зоной ехэнхинь шара шубуундал һүни хүдэлдэг, үсөөниинь лэ жэргэмэлдэл адли эртэ бододог байха юм.

Бултанһаа ондоогоор Барадий Мунгонов хүдэлдэг нэн. Хадаһаа бууһан уһан шааяжа, нэгэ газартаа бүри хүүюур шэнги болодог нэн. Эгээл эндэ Барадий Мунгонов хоёр нарһанай хоорондо хабтагай тааруулжа, стол болгоод, тэндэ гансаараа һуудаг нэн.

Үглөөнэй найман сагта бултадаа тэдэнэр уһа абадаг соргын хажууда нэгэ-нэгэ хүнэгүүдые баринхай сугларха.

- Зай, «Харьялан урдаа Хөлгомнай» хэр бэ? - гэжэ нэгэн асууба.

- «Холо ойрын түрэлхид» мүнөө һүни хэр хонобо гэшэбэ? - гэжэ нүгөөдэнэ.

- Хүхымнай донгодохо энэ үглөөнэй оройдоо дуулдаагүй бэшэ аал? Али Дондогнай һүниндөө донгодоһон байгаа гү? - гэжэ бултадаа Дондог тээшэ эрьлэдэхэ.

- «Арбан хоёр зэндэмэ-ниимнай» мүнөө хэдыдэхи хэһэгын бүтэжэ байнаб? - гэжэ Бальбууровта нэгэн хандаха.

Иигэжэ эндэмнай буха ехэ хөөрэлдөөн эхилэхэ даа! Энэ үедэ шэнээр баригдаһан амяараа гэрһээ саб сагаан костюмтай Дамба Жалсараев томо портфель баринхай гаража, түргэн бушуугаар жороо татан алхалжа, соргын хажууда сугларагшадые гараа үргэн мэндэшлэхэ.

Хашаагай хажууда тэрэниие сагаан «Ролго» хүлээжэ байха.

Иихэдээ министр ажалдаа мордобо гэшэ. Харин ехэ зар-

Тойроод хүбшэ тайга. Хадаһаа

мандаа сугларагшадта дүтэл-хэдэнь, эндэ бүри энеэлдээн болохо. Энэ ушар үдэшэндөө ажалын хүүлдэ бологшо хэн даа.

Хара Дамба хүхюүтэй, Хайран зүрхээ барид гээрэй. Шуран Дамба хүхюүтэй Сээжэ зүрхээ барид гээрэй! - гэжэ дэмы дуулалдадаггүй байгаа.

Юрэдөө, Дээдэ-Онгостойн агаарын нээрээшье ондоо юм. Хүн эндэ тойроод байһан байгаалидаа, бэе бээдээшье тон дүтэ, инаг болоһон шэнгээр ханагдадаг.

Агуухэ Чимит Цыдендамбаевичта нэгэ иимэ шүлэг бии.

Хабарай сээсэгэй олье Хэн мэргэн тоолоо юм? Хангал дэнзын гоёые Хэн тиихэдэ тоогоо юм? Сээсэгэй сэгээн далай Угтаа бэлэй намай. Сэнхир хонхонууд хөөрхэн - Найган наадахал өөрхэн. Арбан мянган ургы Эльбыш гээ хэн хургым. Зуу мянган нямяна Золгоо бэлэй намаяа. Холлоо юумэ улайгаа. «Түймэр!» гэжэ барайгаа. Хэдыш гээшэ нэм

улаалзай - Хэлэхын аргагүй зах зай. Сээсэгэй нюдэмни харгана! Сээсэгэй сэдхэлни харгана.

Тиихэдэ эндэ сугларһан зон булта элүүр энхэ, амиды мэндэ, гоё найхан лэ саг байһан байна даа!

Харин мүнөө Дээдэ-Онгостойдо эдэ зоной нэгэнииньшье үлөөгүй байхадань, гэр байрануудын эзэгүй хоохон, хүйтэн балай болошоо...

...Дамба Жалсараевай энэ дэлхэйһэ холодон ошоһоор, түхэрэн жэл үнгэршэбэ.

Найхан хүн бүри дүтэлдэг, муу хүн холодоһоор холодошодог гэжэ тон зүб хэлсэдэг байна.

Нэгэтэ Дамба Зодбичой Москвада хуража байхада, эхэнэ Пүнсэг Аюшеевна нэгэ посылка эльгээһэн юм.

Хэдэн дахин бүдөөр орёһон, жиираглан энэ посылкынь Зодбичой задалхадань, зосоонь сууха соо хэһэн шара тоһон, шамар, адуунай мяханай борсо, дулаан бээлэй, оймһон байба.

- Ай даа, эжымни намдаа ехээр лэ ханаагаа зобон хаш даа. Хооно нойтоор ябана гэжэ ханана гэшэ гү? Юрэдөө, урдань хүнүүдэй Зүүн Жуу мордоходонь, иимэ бэлэдхэл хэдэг байһан байгаа ёһотой. Баарһан даа! - гэжэ энеэхэ гэхэдэнь, Зодбичой нүдэнһөөнь нөлбонһон гараба.

Би Дамба Жалсараевые оло дахин, ямаршье сагта харанан байнаб. Зүгөөр иимэ ехээр уярхынь түрүүшынхиде үзэжэ, бүхы наһандаа хадужа абаа нэм.

Дамба Зодбич хүүлшынгээ үдэр хүрэтэр эхэ тухайгаа ехэ халуунаар дурдажа ябаа.

Мүнөө өөр тухайн дурдаха саг ерээ. Жэл үнгэрхэ бүхэндэ Дамба Жалсараев бултанда бүри дүтэ, бүри эли боложо байха.

Поэт хүндэ наһан байхагүй, Поэт хүндэ ноён байхагүй, Поэт хүнэй сэдхэл - Энэ дэлхэйн нэшхэл.

Цэрэн ГАЛАНОВ, Россин болон Буряадай соёлой габьяата хүдэлмэрлэгшэ, Буряадай гүрэнэй шангай лауреат.

Буряадай арадай артист Ч.Д.РИНЧИНОВЭЙ 50 НАНАЙ ОЙДО

ҮГСҮҮР ӨӨДЭ ЖҮДХЫШ ДАА, НҮХЭРНАЙ

Шэнхинэмэ дуунай аялга, Шэдитэ хуурай уянга, Шэмшэрһэн сэдхэлэй дуун, Урдажа байһан Үдэ голой салгидаан.

Эдэ бүгэдые сэдхэл соогоо хадууһан, энэ бэын эдир хурса эрмэлзэл.

Хуша модоор бүрхөөгдэһэн, хоймор талаа хүнэй үндэр мэдэрэлээр эзэлһэн, хотогор баян нютаг, Хорин арбан нэгэн эсэгын гуламта, Анаа, Амгаланта, аажамхан буряад нэлэнхы дайда. Эгээл тэгэн дундань голлоод, энэрхы Булам хуурин энжэ Буряадаа тулгаад, юртэмсын шарай шарайшалаад, хүбүүд, басагадаа холын замда үдэшээдэг, үрел үгээ дүрөөдэнь дүнгэжэ табидат.

Чимит Ринчинов сээжэ дүүрэн амилаад, сэдхэлээ тэниилгээд ябадаг найхан мэдэрэлтэй хүн. Арбагар жаахан наһанһаа аба, эжынгээ табисуураар, анхан хүрһэтэ газар гэшээд, хүлөө шоройдожо, ута харгыдаа зорихон, зориг түгэлдэр хүбүүнэй зохид уужам доторһоо зондо хүртөөхэ сэдхэлэй бодол. Хотогорхон хоймортой Хориео холо орхижо ябаагүй, хооло наһандаа үлээһэн хүбүүнэй найхан сэдхэл...

Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ Буряадай академическэ драмын театрай зүжэгшэн, арадай артист, Чимит Даржапович Ринчинов табисуурта табин наһанайгаа талаантай дабаан дээрэ тулажа ерээбэ.

Хүл нүсэгөөр хүхэ ногоон дээгүүр хульбэржэ үндыһэн үндэр мэдэрэл бүхөөр хадууһаад, тайзан шэмэглэхэ шэдитэ бэлит тэрээндэ тэнгэриһээ заяагаал.

Буряад арадай жэнхэни угай дуунашагүй аман зохёолой дээжэ «Будамшуу» гэхэн зүжэг олон, олон жэлүүдтэ улад зоной шэхэнэй шэмэг, нүдэнэй хужар боложо, театр харагшадые мүнөө болотор баярлуулһан зандаа. Уран зохёолшын ульгам хэлээр, найруулагшын найдамтай бүхэ гараар бүтээгдэһэн энэ зүжэг соо мартагдашагүй тобойжо гараһан Ёрнии баянай роль байдаг. Тэрэ ролие наадаха дуратай, тэрэ ролие шуһан соогоо шэнгээжэ, өөрын болгохо хэды олон зүжэгшэд хүсэдэг гэшэб... Тээд тэрэниие бэлүүлжэ, тайзан дээрэ тоб байса, харагшадый урагша хойшоо унашатар наадаха зүжэгшэд тон хомор байһан. Буряад театрай түүхэдэ хүнэй наһандаа хадууджа үлээхэ гэшэ яһала хэсүүхэн ажал гэшэ ааб даа... Яахаб? Ябаһан хүн яһа зууха гэдэгтэл, үргэһэ нойргүй тэрээн дээрэ хүдэлхэ баһал зүжэгшэн хүнэй бүхы наһанай хүсэлше байжа болоо. Нүүлэй хорёод жэлүүд соо Ёрнии баянай роль зүжэг үзэһэн зоной сэдхэл, ухаан бодол соо Чимит Ринчиновэй бэлит шадабаряар нүдэнэйн урда мартагдашагүй амиды образ боложо харагдана ёһотой даа.

1975 оной зун Алас-Дурна зүтэй уран бүтээлэй дээдэ хургуули түгээжэ ерэхэн хорёод гаран залуухан хүбүүд, басагад соо нута дороо улаан диплом хабшуулахай, хэрмэн маряатай, шоргаршье ута бэшэ хүбүүн тэнгэрин сэлэмг бүрхэгье шарайшалан, ерээдүй замайнгаа саа-

шанхи харгые бодомжолон, түбшэн даруухан, үгэ дуу үсөөнтэй, үбсүүгээ урагшань түлхээд зогсожо байлай.

Энэмнай ерээдүйн «Ёрнии баян» - ерээдүйн гүрэнэй шангай лауреат Чимит Даржапович Ринчинов гэшэ. Тэрэ гэхэн саһаа хойшо уһа мурэн оло дахин урдан ошоо, ута харгы замууд дабагдан үнгэрөө. Тоомтой, тоомгүй ябагдан эдир залуу наһан, төөригдэшгүй түбшэн хуби заяан, эдэ бүгэдэ нюрганайн арада хэлгэдэшгүй хэб, мартагдашагүй түүхэ боложо үлөө. Зуугаад гаран рольнууд. Агуу Шекспир, Агуу Мольер... Шогуушан, Скапен... дэлхэйн дээжэ ухаанай хүлдэ болоһон рольнууд Ч.Ринчиновэй шадабарин найгаар мүлигдэжэ, саашанхи томо жэжэ рольнуудаа наадахадань хургуули боложо, зоной зохидшоохор хубаряад, шэжэр алтан шүрэнүүдтэл зурыгаа. Гушан жэл соо тайзанай уран бүтээлдэ бээс бүхыдэнь зориулжа, «гуурһаа гуда, гуталаа нута», амар заяагүй ажал хээл даа. Ганзага нэгэ хажуудань ябаһан зүжэгшэн нүхэдэнь алхам бүхынь адангүй харалсажа ябаа. Театрай ажал найн мэдэхэ ханинарын, шугам бүхэниинь адангүй найн тухайла ха юм. Бишье тэдэнэй тоодо орохо байһандаа урмашадагби. Ахашье гээ хаа аха, дүүшье гээ хаа дүү, хамагаа хубаадажа, халуунһаа амасаж, хүйтэнһөө хүртэлсэжэ, хорёод-гушаад жэл хамта хүдэлөөбди.

1977 оной намар драматург Баир Эрдынеевэй «Бэшгэдэггүй шүлэг» гэжэ түрүүшын зүжэг театрай коллективэй гэшүн боложо ороһон артист Чимит Ринчиновэйшье тайзан дээрэхи түрүүшын ехэ роль. Эрхүү хотын хажууда оршодог Шелеховэй ябаган сэрэгэй дивизидэхи дээдэ хургуулин удаа нэгэ жэл соо албаяа дүүргэһэн залуухан хүбүүн сэдхэл дүүрэн, хүсэн түгэлдэр хамсыгаа шамажа, хабаяа туршаха яһанайн гайхалгүй ха юм. Хубисхал гэжэ залуухан оюутан хүбүүнэй образ холо ошожо үрдэггүй Владивосток хотын дээдэ хургуули хануулжа болоо. Тиймээһэ тэрэ роль сэдхэлдэнь тон дүтэшье, танилше байжа болоо хаш. Сутгаа хуража байһан оюутан нүхэдэйнгөө староста Хубисхал хүбүүн бултанань хургаал заахадаа, ехэ бэрхэ, халтад гэхэн юумэндэ оролсодог образ мүнөөшье болотор нүдэнэй урда харагдан зандаа. Энэ зүжэг найрууһан мэдээжэ найруулагша Цыден Цымпилович Цыренжапов хүүдэнь үшөө ондоо «Сагаан алтан» гэжэ Р.Бадмаевай

зүжэг найруулжа байгаад, тэндэ Балдан гэжэ наһатайшаг хонишноной роль бэлдэжэ байһан Чимит Ринчиновые хараад, аалихан тамхияа хоросогоон, «энээхэн яһала юумэтэйхэн хүбүүн» гэжэ ама гараһаниинь би оройдоошье мартадаггүйб. Тэрэ гэхэн саһаа хэды олон рольнууд Чимит Ринчиновэй бэлигые гэршэлнэ гэшэб. Сутгаа олон дабаа дабажа, ута харгынуудые нэгэлжэ гараһан хадаа, бүхы зохёохы ажалын минии нүдэнэй урда эли тодоор харагдажа байна ха юм. Нэгэ зүжэгтэ, нэгэтэ бэшэ улаан нюураараа уулзаһан хадаа, сэдхэл ухаан соонь орёлһон бодолынь хэхэ таангүй яжа болохоб. Хайшан гээд хамаг

образуудаа бэлдэдэгын элихэнээр харагдажа байха. «Оптимистическэ трагеди» гэжэ зүжэгтэ үшөө залуухан «Вайнанен» - Ч.Ринчиновые дахуулаад, тайзан дээгүүр мүлхидэг хоёр хүн абари зангаа мэдэлсэхэмнай гайхалгүй ааб даа. Түбшэн даруу зантай Чимиднай маанадайнтаа тоомоо таһаржа шоглохо, гасаалхадамнай, үгэ дуу үсөөнтэй, хамар дороо халта мийдэ гээд, яһагүй хэлэнэйнгээ хэдышье холотор үргөө бүлоудэе наатнай, тэрэниетнай тоожо, хүдэлхөө байһан хүн эндэтнай үгы гэжэ нүхэдэйнгөө ама тагаа, аажам-ханаар ажалаа ябуулдаг зантай ха юм.

Хүнтэй хөөрэдэхэдөө ехэ зохид, үгээ ойлголсожо ядахагүй, аалихан ходо хэрэгтэ бүтээжэрхиһэн байха. Тиймэл хадаа арбаад-хорёод жэл соо театрайнтаа профсоюзна комитет толгойлно бшуу. Энэ тэрэ зоной ядаралда ороходо оромыень олоод, туһалһан лэ байха.

Ниитын ажал ябуулха гэшэ тиймэшье бэлэн хэрэг бэшэ. Өөрын онсо шадабари, дуран хоёр хэрэгтэй. Тээд нүхэр Ч.Ринчиновэй энээндэ уһан соо наадажа байһан загаһан шэнги урагшатайгаар хүдэлдэгын урматай.

Нүүлэй жэлүүдтэ тобойжо гараһан томохонууд образуудын театр харагшадый баярта хүртөө. Тарбан Саша «Чио-чио-саня» гэжэ зүжэг соо ехэл Чимит Даржаповичта тааран тудалдаа нэн, удаань Далай Дамбаев «Наймаан найман хүлтэй» гэжэ зүжэг соо мүнөө үеын аралжаа наймаа эрхилдэг шадалтай «челнок-бизнесмен» мүнгэнэй хойноһоо хайшан гэжэ шунахайрха ёһотой гэжэ элбэг наадан боложо, олоной анхарал хандуулжа, холо ойрын гастрольнуудта, хото хүдөөгөөр яһалханшье Чимит Даржаповичнай гастрольдо харгылаал даа.

Бүтээһэн образуудынь тоолохо гээ һаа, шэнжэлэгшын шэлдэг гуурһан дороһоо томохон боти номой мүндэлхэнь дамжаггүй. Тээд хэһэн ажалын яһалханшье зоной анхарада хүртөөл. Гансахан Ёрнии баянаараа сугтаа таһарангүй наадаһан Пиглай намгантаяа - Россин габьяата зүжэгшэн Нина Токуреноватаяа хамта алдар солын амта хайса таяал даа, гүрэнэй шанда хүртэхэл ёһоороо хүртөөл даа.

Олон тоото зүжэгүүдтэ эрхим рольнуудые наадаһангаа хажуугаар, мүнөө болоходо үшөө кинодо зурагаа абхуулжа, бултанһаамнай хэхэр үрдээ, үбсүү сээжэе хүрхылгэжэ байна ха юм.

Буряадай мэдээжэ кинорежиссер Барас Цырегорович Халзановтай хани халуунаар нүхэсөөд, олон кинонуудтань наадажа үрдээд, үнгэржэ ерэхэдэ, хари гүрэнэй найруулагшын эрдэм бэлигтэ хүртэлсөө.

Германи-Белоруссийн хамта буулһан «Иду, пока несут мои ноги» гэжэ кинодо Колько гэжэ хүйтэн ороной оротон яһанай ехэ роль наадаха хубида хүртэһэниинь бэлиг шадабарийн үшөөшье саашан гэршэлжэ үгэнэ ха юм. «Түдэб баабай» гэжэ телевизионно образын үхибүүдтэ үндэһэн хэлээс дэлгэрүүлхын ехэ үүргэ боложо үлөө.

Залууһаа хойшо яһала дахасалдан, олон зүжэгүүдтэ наадаалди даа. Эдир залуушье ябагдаал даа. Хүхихэ, сэнгэхэ дураншье хүрэгдөөл даа. Жалжагы гутал харюугааршье үмдэгдөөд туршагдаһан даа. Шугам шэнги сэхэрээдэшье жүдхэгдөөл даа. Зүжэгшэн хүнэй амасан аян замые бултынь бэе дээрээ даагаа даа.

Булган талата Буряад нотаһаа, уруудан салгидаһан Үдэ мүрэнһөө урма зориг нэмэн, утын харгы өөдэ үшөө эршэтэйгээр үгшье даа. Үеынгөө нүхэр Татьяна Дмитриевнадаа, хоёр басагадтаа, эрхэ зээ Дмитридээ энэрхы сэдхэлээ дамжуулан, элдин Буряадаа баярлуулш даа. Таби наһандаа тарган тарбаган шэнги жаргыш даа гэжэ үнэн нүхэдшни хүсэнэ гэшэбди!

Цыдендоржи ЦЫРЕНДОРЖИЕВ, гүрэнэй Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ Буряадай академическэ драмын театрай уран зохёолой таһагые даагша, Россин габьяата артист.

Ази түбин болон Номгон далайн оршондохи «Сагаан хара» гэхэн уласхоорондын телевизионно фестиваль

ЖЭГҮҮРТЭ ДАЛБАГАНЬ ЖЭРЬЕГ ЛЭ!

Ээлжээг 2002-дохи он түүхэдэ үлэбэ. Зүгөөр зүүн зүгэй литээр модон хүеэ Хонин жэл февралин эхиндэ гарахань. Эгээл энэ Сагаалганай үедэ республика дотор Буряадай гүрэнэй телерадиокомпани Ази түбин болон Номгон далайн оршондохи «Сагаан хара» гэхэн уласхоорондын телевизионно фестиваль эмхидхэдгэ заншалтай.

ТҮҮХЭНЭЭ

10 жэлэй саада тээ Буряадай гүрэнэй телевиденин студида эстрадна дуунай телевизионно конкурс түүрүүшынхнээ эмхидхэхэ гэхэн нанал бодол түрэнэн гээшэ. Тусхайлбал, тэрэ үедэ абяа найруулагшаар хүдэлжэ ябаһан Баир Очиров, залуушуулай редакцин журналистнууд Наталья Сухарева, Баярма Раднаева гэгшэд ерээдүйдэ мэдээжэ, арад зоной дунда ехэ дуратай болохо фестивалин эхи табиһан гэхэдэ, алдуу болохогүй. Тиин Буряадай телевиденин коллектив хамсыгаа шаман, шударгы, эбтэй зетэйгээр эмхидхэлэй, бэлдэхэлэй ажал ябуулан юм. Хүн бүхэн: найруулагша, оператор, нюур будагша, гэрэл тааруулагша гү, али абяа найруулагша, дамжуулга хүтэлэгшэ - али алининнь гэлтэгүйгөөр өөрынгөө ажал найнаар бүтээхье оролдоо бэлэй. Хонирхолтой үшөө нэгэ талань гэхэдэ, тус конкурс ЛВРЗ-гэй соёлой байшанда эмхидхэгдэжэ, миндаһан дээрэ бэшэгдэн юм. Энэ ушараар телевизионно нүүдэл станци (ПТС) асарагдаа, 5 телекамера хүдэлөө. Түүрүүшынхнээ эмхидхэгдэжэ байһан конкурсно, сэхьень хэлэхэдэ, юумэн бүхэн түүрүүшынхнээ хэгдээ. Тайзанай шэмэглэл, үнгэтэ гэрэл, абяан -

ФЕСТИВАЛИН ХҮГЖЭЛТЭ

Тиин «Сагаан хара» эхнээ абажа, заншалта болоһон түүхэтэй. Жэл ошохо бүри фестиваль ургажа, хүгжэжэ эхилхэдэ, олон нүхэдтэй, шэнэ дуу, хүгжэмтэй болоһон юм. Хэды олон залуу дуушад эндлэнэ хүгжэмэй орёл өөдэ түүрүүшын алхам хээб даа. Эрилтэ ехэтэй журин нагшуураар гаража, хэды олон шэнэ нэрэнүүд, «одохонүүд» ялалзааб. Эржена Санжиева, Бадма-Ханда Аюшесеева, Виктор Малдаев, Эрдэни Батсүх, Доржо Шагдуров, Дарья Баскакова, Сэсэг Дашинамжилова болон хонгёо найхан хоолойтой бусад дуушад далижажа, элдэб тайзан дээрэнээ, радио, телевиденээр шэхэнэй шэмэг болон, арад зоноо мүнөөшье баярдуула.

Тус фестиваль 2000 ондо уласхоорондын хэмжээндэ гаража, дуунай найдэрэй бүри шанга, хүсэтэй болоһые, Буряадай эстрадын хүгжэһые харуулаа бшуу. Россин элдэб нютагуудай түлөөлэгшэд, тусхайлбал, Монгол, Хитад ороноудай бэрх-бэрхэ дуушад фестивалыда оролсоһон байна. Буряад орондо имгал фестивалин ашаар суурхана Монголой дуушад Наран-Сурэнжав, Оюун Бэлиг, Дашдондог, дуунай «Эммоушн» бүлэг, Яхаднаа Варя Аманатова, Тываһаа Аяс Данзарын, Станислав Ириль болон бусад өөр өөрын арадай янза маягаар дуулажа, олоной зүрхэ сэдхэл буляһан байха. Нүүлэй хэдэн фестивалин дүнгүүдээр, холын хизаар ороноудай дуушадтай шалгаржа, түүрүүшын нууринуудые эзлһэн тула республикынгаа залуу дуушадтай бэлигы, тайзан дээрэ зохидоор бээ харуулжа шадхаа шадбарида хургаха, дам саашань мүлихэ хэрэгтэй гэхэн тобилол хэгдэһэн байна.

УЛАСХООРОНДЫН 3-ДАХИ ФЕСТИВАЛЬ

Шэнэ 2003 он, Хонин жэлнай баярай үйлэ хэрэгээр эхилхэнэ - февраль соо эстрадна дуунай «Сагаан хара» гэхэн уласхоорондын телевизионно фестиваль өөрынгөө жэгүүртэ далай дордоо дуу дуулаха дуратайшуулы дахинаа суглуулхань. Энэ жэлһээ фестиваль Ази түбин болон Номгон далайн оршондохи гэхэн шэнэ нэрэтэй болобо. Тиимэһээ айлшад холоһоо буухаар хүлээгдэнэ. Фестивалыда манай республикын дуушаднаа гадна Шэтын, Амарай можонуудай, хадата Алтай, Хальмаг, Тыва, Хакаси, Саха-Яхад, Башкортостан, Татарстан республиканыудай, тиихэдэ Хабаровскын, Примориин

УСЛОВИЯ КОНКУРСА:

1. В конкурсной программе фестиваля могут принять участие все желающие в возрасте от 17 до 35 лет. Необходимо представить 2 произведения под фонограммы (-1), в аранжировке которых должны звучать мелодии и традиционные народные инструменты той местности, которую представляет конкурсант.

2. Необходимо представление организаций (звукозаписывающих, телерадиокомпаний, менеджеров и т.д.), регулирующих владение авторских прав на исполняемое произведение.

3. На предварительное рассмотрение Оргкомитета представляется 2 песни (аудио: компакт-кассеты, мини-диск. Видео: VHS, Betacam SP), которые отвечают концепции конкурса и полностью отображают артистический имидж участника.

Продолжительность каждой песни не более 5 минут.

4. Оргкомитет на основе заявок отбирает исполнителей или группы, которые примут участие в конкурсе, о чем конкурсанты официально информируются. В случае допуска к конкурсу необходимо направить в адрес Оргкомитета регистрационный взнос: 1 отборочный тур - 500 руб., за участие во II туре - 1000 руб.

5. I отборочный тур проводится только для участников, представляющих Республику Бурятия.

Документы и материалы направляются в Оргкомитет:

1. Заявка по форме (для солиста и группы).
2. Кассета с записями предлагаемых 2-х песен. Исполнители должны обладать правами на заявленный материал.
3. Текст песен на языке исполнителя, а также краткий перевод на русском языке.
4. Подробная творческая биография.
5. Рекламный материал (фотографии, афиши, видео), дающий представление о творческой индивидуальности исполнителя.

6. Состав группы в случае живого исполнения, информация о необходимом оборудовании.

7. Две фотографии для аккредитации. Выступление на конкурсе:

1. На конкурсе исполняется в течении 2-х дней по одной песне.
2. Солисты выступают «живым голосом» под фонограмму («минус»1).

Обязательное условие: предоставление записей с голосом («плюс»).

ПРАВА ОРГАНИЗАТОРОВ:

Международный конкурс оставляет за собой следующие права:

1. Исключительное право на вещание и разрешение другим организациям на вещание всех исполняемых на конкурсе песен.
2. Исключительное право на производство и распространение всех видов аудио и видео продукции (кассеты, фильмы, видеокассеты) всех исполняемых на конкурсе песен.
3. Все прибывшие на конкурс участники подписывают Соглашение с Конкурсом о соблюдении лицензионных, авторских прав, уважении законов и традиций Республики Бурятия, выполнении Положения о конкурсе.
4. Конкурс не производит оплаты за выступление.

РАСХОДЫ:

Международный телевизионный конкурс «Белый месяц» несет следующие расходы в Улан-Удэ:

- проживание в гостинице (услуги «Экстра» оплачиваются самими участниками);
- трехразовое питание.

НАГРАДЫ:

Гран-при, Премия Президента Республики Бурятия, I премия, 2 премия, 3 премия, Диплом I степени, Диплом II степени, Диплом III степени, «Лучший аранжировщик», «Лучшая авторская песня», «Дебют года», «Специальный приз жюри», «Приз зрительских симпатий», «Специальный приз БГТРК».

СРОКИ:

- 15 февраля - I тур (отборочный).
- 26 февраля - II тур.
- 27 февраля - финал, гала-концерт.
- 28 февраля - концерт «Все звезды».

Директор Международного фестиваля «Белый месяц»

Зоригто Жамсаранович Тогочиев.

Факс: 8 - (301-2) 23-13-13,

тел.: 23-17-77, 23-15-55, 26-51-07,

сотовый: 65-05-01,

пейджер: 045 (3930),

web-сайт-www.bgtrk.ru.

Оргкомитет.

хизаарнуудай, Ханты-Мансин, Усть-Ордагай, Агын автономито тойрогуудай, мүн Монгол, Хитад, Солонгос, Япон болон Армени ороноудай түлөөлэгшэд хабаадалсахаар хүлээгдэнэ. Республикын Президент, засагай дээдын зургаануудай харюусалгата элдэб зиндаагай тушаалтад болон элитэ дуушан Иосиф Кобзон мүн лэ ерхээр түсэблэнэ.

«ДУУН СОО - АРАД ЗОНОЙ СЭДЬХЭЛ» («В ПЕСНЕ - ДУША НАРОДА»)

«Сагаан хара» фестивалин мүндэлхэтэй ади сэнхир экранда «В песне - душа народа» гэхэн дамжуулга гаража эхилэ бэлэй. Тиигэжэ жэлэй туршада фестивалин түүхын хуудаһануудаар, дуушадтай хуби заяан, тэдэнэй зохёохы ажаябуулга тухай зураглалнууд харуулагдажа байна. Жэшээлхэдэ, дамжуулгын нэгэ хуудаһанда фестивалыда хабаадагшад, артистнууд, засагай дээдын эмхи зургаануудай тушаалтад, мүн юрын зон панамжануудаараа дуратайгаар хубаалдаһан хэбээрэ.

Сэсэг Дашинамжилова (99 оной фестивалин Гран-при шанда хүртэгшэ): «Сагаан хара» гэхэн фестиваль ажабайдалдмни аргагүй ехэ нүлөө үзүүлэ, шэнэ харгы нээгэ. Би өөрынгөө хүсэ шадал, шадбарид мэдэхэ болооб. Анхандаа би юрын лэ буряад нүүгэ басагахан ябааб, харин мүнөө намайе хүн бүхэн танидаг, дуунуудыемни шагнадаг болоо. Би энээлэнь баяртайб».

Вячеслав Ирильев (Арадай Хуралай депутат): «Буряадай гүрэнэй телерадиокомпанин эмхидхэжэ байһан энэ хэмжээ үебуулга арад зондо ехэ хэрэгтэй, дэмбэрэлтэй гээд хананаб. Мүнөө сагта залуу зоной

дунда хара тамхи таталга, хулгай худал, гуйраншалга, халихай ябадал г.м. ушарнуудай олошороод байхада, нимэрхүү хэмжээ ябуулганууд тон хэрэгтэй. «Сагаан харын» залитай уряалаар залуушуул сүлөө сагаа дуун, хүгжэмдэ зориулна. зохид харгы зам шэлэнэ гэжэ ханагдана».

Жаргал Батуев (Зэдын аймагай захиргаанай толгойлогшо): «Сагаан хара» гэхэн фестивалин эхилхэһэнэ хардагби. Хүдөө нютагуудта булжамуур мэтэ хоолойтой олон хүбүүд, басагад жэл бүри ургана ха юм. Тиимэһээ тэдэни дэмжэжэ, хургажа байхада, ехэл хайшаалтай. Би өөрынгөө талаһаа нимэрхүү хэмжээ ябуулгануудые шадал соогоо дэмжэжэ, туһалжа байхые оролдохоб».

Хажидма Аюржанаева (Россин габыята артист): «Мүнөө сагта залуу зоной ехэ бэлнгтэй, зохёохы ажал эрхилжэ, үдэр хүнигүй хүдэлхэ хүсэлтэй болоһонинь хайшаалтай. Буряадаа бүри холуур суурхуула ялагар «одод» ургажал ябана гээшэ».

Артем Туманян (Армяннай габыята артист): «Ямарше газарта ажаһууһан, ондо ондоо хэлэтэй, ёһо заншалтай арад зон хүгжэм, дуунай аргаар бээ бээ ойлгоно ха юм. Ямарше дуушан хадаа дуун соогоо сэдхэлэйнгээ бүхы найхан шэнжэ шагнагшадтаа зориулагд. Үнэхөөрөөшье, «Дуун соо - арад зоной сэдхэл» гэжэ дэмы хэлэгдэнгүй».

ДУУНДА ДУРАТАЙШУУЛАЙ АНХАРАЛДА. Январин 18-да Хоша Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын театрай ордон соо «В песне - душа народа» гэхэн концерт болохонь. Эндэ мэдээжэ дуушад Сэсэг Дашинамжилова, Жаргал Жалсанов, Сэсэг Халзанова, Зоригто, Нонна Тогочиевтанай, Баяр, Ариона Батодоржиевтанай гэр бүлэнүүд болон Буряадай эстрадын олон олон бусад дуушад хабаадаха гээд дуулгайди.

Ази түбин болон Номгон далайн оршондохи «Сагаан хара» гэхэн уласхоорондын телевизионно фестиваль Россин түбэй телевиденин РТР, НТВ, мүн «Культура» гэхэн каналуудаар харуулагдахаар түсэблэгдэнэ.

Ингэжэ 10-дахия эмхидхэгдэжэ байһан эстрадна дуунай фестивал залуу дуушадта хүгжэм дуунай ерээдүйн үргэн харгы нээжэ, жэгүүртэ орёл өөдэ гаргана гээшэ. «Сагаан хара» саашадаа бүри хүгжэжэ, халбаржа, үшөө үндэр хэмжээндэ гарга лэ гэжэ хүсэхэ дуран хүрэнэ. Эндэ аялга дуунда дуратай та олоной хабаадалга, дэмжэлгэ хэрэгтэй.

Аялга дуунай жэгүүртэ далай соо батаар тамархан «Сагаан хара» гэхэн нэрэтэй онгосымнай тамаралга улам урагшатай, далбагань хүсэтэй, шэнхнээтэй, үнэхөөрөө гургалдайн аялгануудаар жэргэн туугдаг лэ!

ЕРЭЭДУЙН «ОДО» ЭСТРАДНА ШАДАБАРИДА ЯАЖА НУРАНАБ?

Буряад орон соогоо, регионуудта, хилын саагууршы нилээд суутай болохон «Сагаан харын одод» гэхэн Уласхоорондын фестиваль энэ жэл хүдэлмэриез улам хүгжөөж байна, Буряад оронойнгоо хүбүүд басагадые эстрада дуу найнаар гүйсэдхэхэдэнь яаж хургааб, дээшээ шатада яаж гаргааб, холохоо ерэнэн айлшаднаа дутуугүй болгохо гэхэн асуудалнууд унинэй ханаа зобоодог ааб даа.

Эдэ «Сагаан харын одод» гэхэн IV Уласхоорондын фестивалиин туг доро эстрада уран хүгжэмэй шадабари ехэтэй хургуули нээхээр эмхидхэлэй комитедэй гэшүүн, мүн «Танцюющий призрак» гэхэн суута болохон спектакль табиһан, фестивалиин режиссёр Баярма Жалцановагай хүтэлбэри доро суг хүдэлдэг Норжима Цыбикова, Жанна Дымчикова гол ажалаа ябуулжа эхилээ нэн. Республикын бүхы аймагуудай соёлой байшангуудта эртээнхээ соносхол эльгээгдэж, мэргэжэл ехэтэй жюри табигдаһан байна.

Аймаг бүхэндэ соёлой ажалшад бэлэдхэлэй ажал ябуулжа, хүндэтэ жюриин комиссие угтан, шэлэгдэмэл тур үнгэргэһэн юм. Жюридэ мэдээжэ композитор Наранбаатар, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, композитор Баяр Батодоржиев, гүрэнэй филармонинин директор, Буряадай арадай артистка Эржена Жамбалова, режиссер Баярма Жалцанова, ВСГАКИ-гай багша, доцент Людмила Глухова, тележурналист Булат Цыденшиев гээд аймагуудаар урагшатай хүдэлөөд ерээ.

Шэлэгдэжэ гараһан бэлигтэй хүбүүд, басагадые районий захиргаанай гулваанууд, хургуулиин директорнууд арга шадалаараа мүнгэ номолжо, Улаан-Үдэ хотодо ШЭМ-дэ (школа эстрадного мастерства) эльгээһэн намтартай.

Январин 4-дэ ШЭМ-эй хурагшад болохон дуушад ВСГТУ-гай профилакторидо түбхинэжэ, энэл университедэй хаяхан нээгдэһэн гоё гэгшын соёлой ордондо хэшээлүүдые шагнаха болобо. Энэ хэрэгтэ университедэй ректор Владимир Евгеньевич Сактоевый туһалһандань оргкомитедэй гэшүүд, багшанар, хурагшад баяры хүргэнэ.

Эстрада хүгжэмэй хургуулида Буряад Республикын арадай артистка Эржена Жамбаловагай хүтэлбэри доро ШЭМ-эй ажал ябуулагдажа

эхилээ нэн. Январин 5-да эгээл түрүүшын хэшээл ВСГАКИ-гай багша доцент Дарима Владимировна Халматова драматургийн талаар үгэһэн юм. Үхибүүдэй хэлэ аманай нугалбари, артист хүндэ юун хэрэгтэйб гэхэнээ эхилээд хэшээлээ тоб байса зааж хургаа.

Залуушуудта хамаг юумэн хуу һонирхолтой. Соёлой байшанай харуул үүдэнхээ эхилээд, гэрэлтэмэ фойе, кабинетүүд, тайзан гээд гоё гээшэнь, багшанарнай гайхалтай һонин хүнүүд гэжэ хурагшанар хэлэнэ. Нээрээшье, үхибүүд зүб тэмдэглэнэ. Үнэн дээрээ гансашье республика дотороо мэдээжэ бэшэ, хилыншы саагуур хүдэлһэн нэрэтэй солотой, ажалдаа хамсыгаа шаман ородог дээдэ бэлигтэй багшанар эндэ хүдэлнэ.

Өөртөө мэдэгдээгүй мэдэрэл, шэнэ арга боломжо нээхэ гээшэ юунтэйшье жэшэмээр бэшэ. Ольга Петровна Аштаевагай хоорой дуунай хэшээлдэ Баргажанай аймагай Вера Ваулина түрүүшынхией 1-дэхи хоолойгоор дуулаа, дуулаха аргатайгаа хая ойлгоо. Гайхалтай! Вера Уланай дунда хургуулин 11-дэхи классай хурагша, хургуулия дүүргээд, ВСГАКИ-гай вокальна отделенидэ туршахая ханана.

- Шэлэлгын тур гаража,

Улаан-Үдэдэ хурахаа ерһыемни түрэхид дүтын хүхэд басагад мэдэнэ. Манай нютгайхид хайн ханаатай хүндэ хүшэр сагта заабол бэе бээдэ

намда хамаг юумэн хайшаагдана, хүсэ түгэлдэр эршэтэй пластикын багша Игорь Григурко, шэрүүн шанга маягтай Дарима Владимировна Халматовагай хэшээлүүд намайе гайхуулаа. хая болотор сопрано гэжэ мэдэдэггүй байгаа. Нүхэдтөө хаа-яа дуулахааш. Мүнөө ёһотой хайн

туһалдаг заншалтай юм, - гэжэ Вера хөөрөө нэн.

Баранһа олон Бэшүүрһээ: Алена Савельева, Вика Ромина, Лена Бухальцева болоно. Жюридэ Алена жэгтэй онсо хоолойгоороо, Вика дуугаа һонирхол татамаар гүйсэдхөөрөө, Лена сэбэр дуугаараа анхардаа. Лена Бага Хунилын хүүгэдэй гэртэ хүмүүжэдэг, шэлэгдэһэн турта уран хайханы хүтэлбэрилэгшэ Виктор Тагильцевтай бэлдэһэн юм. хургуулидаа хайн хурадаг. Дуратай хэшээлүүдын биологи, физикэ, мүн лэ хүгжэм. хаяхан январин 9-дэ Лена 16 наһа гүйсэбэ. Түрэнэн үдэрөөрнэ фестивалиин оргкомитет амаршала, Сагаан харын

гэрбэ. Өөрөө шог зугааша, романтик зангай. Захааминдаа дуунуудаараа хашартай болоо бэшэ гүб гэжэ шоглоно. Павелтай сугтаа ерэнэн Эржена Цыдыпова өөрэ янза хоолойтой, багшанар тэрэндэ этно-эстрада дуу бэлдэхэ хүсэлтэй.

Тэршэлэн фестивалиин урилгаар пээдүүдые, композиторнуудые, аранжировщицуудые суглуулжа, фондзы нөөсэдэ хубитаа оруулжа, залуу хүрэгтэ шэнэ зохёонон дуунуудаа бэлүүлжэ үгэхөөрнэ уулзага хэгдэ. Эндэ Лариса Санжиева, Саян Жамбалов, Ринчин Бурхиев, Арюна, Баяр Батодоржиевтан, Владимир, Светлана Марактаевтан, Наранбаатар, Ирина Гомбоин,

фестивалиин аудиокассет-нүүдые, торт бэлэглэбэ.

ВСГТУ-гай гурбадахи курсын оюутан, ерээдүйдэ арһа элдэбэрилгын технолог Илья Комиссаров хэлэхэдэ: «Би түрүүн бахардаад абааб, хоёрдохи үдэртөө дадажа эхилээб. Эндэ

Залагадаг байрамнай зохидхон. Улаан-Үдэ соо эгээл гоё ЦК (Центр культуры) гэжэ хананаб. Захааминһаа Павел Дорошенко нүхэрөө дэмжэнэб. Павелда хургуулин баяр ёһололой үдэшин нээлгэ хайшаагдаа, томо гэгшын торт, һэриун унда уужа үн

дэ уужа үн гэрбэ. Өөрөө шог зугааша, романтик зангай. Захааминдаа дуунуудаараа хашартай болоо бэшэ гүб гэжэ шоглоно. Павелтай сугтаа ерэнэн Эржена Цыдыпова өөрэ янза хоолойтой, багшанар тэрэндэ этно-эстрада дуу бэлдэхэ хүсэлтэй.

Тэршэлэн фестивалиин урилгаар пээдүүдые, композиторнуудые, аранжировщицуудые суглуулжа, фондзы нөөсэдэ хубитаа оруулжа, залуу хүрэгтэ шэнэ зохёонон дуунуудаа бэлүүлжэ үгэхөөрнэ уулзага хэгдэ. Эндэ Лариса Санжиева, Саян Жамбалов, Ринчин Бурхиев, Арюна, Баяр Батодоржиевтан, Владимир, Светлана Марактаевтан, Наранбаатар, Ирина Гомбоин,

Тэршэлэн фестивалиин урилгаар пээдүүдые, композиторнуудые, аранжировщицуудые суглуулжа, фондзы нөөсэдэ хубитаа оруулжа, залуу хүрэгтэ шэнэ зохёонон дуунуудаа бэлүүлжэ үгэхөөрнэ уулзага хэгдэ. Эндэ Лариса Санжиева, Саян Жамбалов, Ринчин Бурхиев, Арюна, Баяр Батодоржиевтан, Владимир, Светлана Марактаевтан, Наранбаатар, Ирина Гомбоин,

Тэршэлэн фестивалиин урилгаар пээдүүдые, композиторнуудые, аранжировщицуудые суглуулжа, фондзы нөөсэдэ хубитаа оруулжа, залуу хүрэгтэ шэнэ зохёонон дуунуудаа бэлүүлжэ үгэхөөрнэ уулзага хэгдэ. Эндэ Лариса Санжиева, Саян Жамбалов, Ринчин Бурхиев, Арюна, Баяр Батодоржиевтан, Владимир, Светлана Марактаевтан, Наранбаатар, Ирина Гомбоин,

Тэршэлэн фестивалиин урилгаар пээдүүдые, композиторнуудые, аранжировщицуудые суглуулжа, фондзы нөөсэдэ хубитаа оруулжа, залуу хүрэгтэ шэнэ зохёонон дуунуудаа бэлүүлжэ үгэхөөрнэ уулзага хэгдэ. Эндэ Лариса Санжиева, Саян Жамбалов, Ринчин Бурхиев, Арюна, Баяр Батодоржиевтан, Владимир, Светлана Марактаевтан, Наранбаатар, Ирина Гомбоин,

Алексей Исаков, Андрей Качанов, Алексей Гергенов, эгээл залуу хүгжэмшэн - Наранбаатарай 15 наһатай басаган Нар Оюу хургуулин шабинарта дуунуудаа, шүлэгүүдээ асарһан юм.

ШЭМ-эйхид үглөөнэй 8.00 саһаа бодожо, эдэе хоолоо баряад, 9 сагта пластикын хэшээлдэ - Игорь Григурко, 10-да сценическэ хэлэлгын хэшээлдэ - Дарима Владимировна Халматова ерэнэ, 11.30-да хоорой дуу - Ольга Петровна Аштаева заана, 12.30-13.00 үдэрэй хоолой саг. 13.00-да хурагшадтай ами амьарнь заняинууд; актерско мэргэжэлдэ - Эржена Зугдаровна Жамбалова, эстрада вокалда - Татьяна Штырева болон Анатолий Арсланов, модерн хатарта - Елена Башурова, джаз-вокалда - Людмила Борисовна Глухова заана.

Гадна Буряад Республикын Залуушуулай, аяншалгын болон спортын хэрэгүүдэй талаар гүрэнэй комитедэ «Телефоний этигэмжын» хүтэлбэрилэгшэ, БИПКРО-гой эрдэмэй ахмад хүдэлмэрилэгшэ, психолог Татьяна Николаевна Сенгеева залуушуудаа сцензһээ айкагүй, өөртөө этигэхэ гэхэ мэтэ тренингүүдые үнгэргэнэ.

Елена Демидова стилист-багша, шабинараа «Соло» салондо абаашажа, ямар үһэтэйб, шарайтайб, ямар дуунда тэрэ энэ макияж, хубсаһан таарахаб гэхэнээ эхилээд харуулна, заана. Хүдөөһөө ерэнэн залуу хүрэг иимэ юумэ түрүүшынхией харанад. Хэшээлдэе гоё хайхан прическо, макияж хэжэ, хубсаһа хунар, гутал тааруулжа, танихын аргагүй хайхан болгожо, фото-зурагуудта, видеокамерда буулгадаба.

ШЭМ-эй багшанар хургуулингаа шабинарые урагшаа ханаатай, зориг шадалтай, бэрхэ залуушуул гэжэ дэмжэнэ. Эдэмнай ерээдүйн IV фестивалиин конкурсантнууд болонод.

Амжалта хүсэе, Буряад оронойнгоо уянгата дуу, хүгжэмээр шалгарха хүбүүд, басагадта, хургуулин тоосоотоконцерт январин 25-да 18 сагта болохо. ВСГТУ-гай соёлой түбтэ уринабди.

Соёлма БАЙМИНОВА.
 ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: ШЭМ-эй хургуулин шабинар.

Сошордомо дохёо

АРХИДАЛГА, ХАРА ТАМХИ ТАТАЛГЫЕ ЗАЙСУУЛАЯ

«АРХИДАЛГА, ХАРА ТАМХИ ТАТАЛГЫЕ зайсуулая» гэхэн хандалга бүгдэ арадай «Дүхэриг» сониндо ноябрийн 7-ной дугаарта тон зүбөөр табигдаа. Хүн зоной зүрхэ сэдхэл хүдэлгэһэн мүнөө сагаймнай ажабайдал нэгэ үдэрөөр хайжархань бэрхэ бшуу.

Амгалан байдалай түлөө оролдохо хүн бүхэнэй нангин уялга. Орон доторнай һүүлэй жэлүүдтэ архидалга, хара тамхи таталга, наркоманууд үргэнөөр дэлгэржэ байна. Эгээл мүнөө үедэ эхэнэрнүүдэй дунда ехээр дэлгэрнэ. Хүгшэн залуугүй, гэр бүлөөрөө суррогат архи уухада, уураг тархи уймар болоно. Хүн олоор үхэнэ, инвалидууд олошорно, гэнтын аюулаар бээ хорлоно. Эхэ эсгээе, түрэлхидөө хайрланагүй, үхибүүдын үлэн хоохон, хубсаһа хунар муутай, үншэн хэнээ орхигдон, зайжа, гуйраншалжа, эндэ тэндэ хоножо ябанад. Дайнай үедэ 40-өөд онуудаар, дайнайшье һүүлээр иимэ саг

болоогүй. һүүлшынгээ солхооб хубаажэ эдээд бултааран эбтэй хүдэлөөд ябаабди.

Һалихай, хүнгэн ябадалһаа архи, хара тамхинһаа боложо элдэб янзын халдабаритай үбшэн хүжэрэнхэй. Залуушуулай, хүүгэдэй дунда ехээр дэлгэржэ хүрөөтэй саг болоод байна. Нарайлалгын байшангуудаар эрэмдэг, ухаагаар дутуу орхигдоһон хүүгэд гарадаг болоһонинь элитэ олошороо.

Хотымнай гудамжануудаар, дэлгүүрээр жэлэй дүрбэн сагта дүүрэн хотгуушуул, наһаараа ноуса ябаһан алыһаа хоорондохине харуулаад, ала салдаган шахуу алхалхань гайхалгүй, хурхиржа хэбтэһэн хамаагүй болошонхой. Дары түргэн бултаараа хэлсэжэ, хэмжээ абахаар болоо гэжэ ханахаар.

Архи гэшэмнай «Арбан гурбан жолоотой» гэжэ урданаймнай үгэ ула болоогүй хэбэртэй. Айл бүдын хөмороонһоо, хүүгэдэй үншэрһэнһөө, зоболонһоо, бэсын шадал, тамир

муудашана. хотгуушуулые шоо үзөөд, ямаршы хэмжээ абангүйгөөр, хажуугаарнь «шобто» хараад гарахамнай буруу. Хүдөө нютагуудаарнай архиншадаа гарһаань хүтэлөөд, аргашанда аргалууна гэжэ сониндо бэшэнэ. Түрэлхидын ехэ баярлана, өөрөөшье баярые хүргэнэ гэхэдэ хайшаамаар байна.

Залуу айл болохон эмэгтэйшүүл, гуламтын эзэн болоо хадаа ханилан нүхэртөө инаглан хайнаар хандажа, зүб мүрөөр абажа, хани нүхэрые хэжэ ябаха ёһотой. Хайша хэрэгээр хандажа, «яагшаб» гээд ябажа болохогүй гэжэ залуушуудта хандаба. Эбтэйхэн, бэе бэсынгээ үгэ дуулалсаад ябахадатнай бүхы юумэитнай урагшатай, харгытнай сагаан, ажалтнай амжалттай, буянттай, жаргалтай ябахат.

Республикынгаа арад зондо, бурхан шажанай нэгэдэлүүдтэ, городой предпринятинуудай, хүдөө тосхонуудай, захиргаанай толгойлогшодто, эхэнэрнүүдэй,

залуушуулай нэгэдэлүүдтэ хандажа, оролдолгоонуудаа нэгэдүүлжэ, архидалга, хара тамхи таталга, наркоманитай, токсикоманитай тон шанга ажал ябуулаха хэрэгтэй.

Мүнөө энэ хүлгөөтэй сагта дайда дэлхэймнай баһал үбшэлэнэ. Ой модоёо хайра гамгүйгөөр аралжаа наймаанда гарганабди, ехээр шатана. Гол горход, аршаан булагнай шэргэнэ, намагууднай хатана. Манай ерээдүйн найдалые бата пайдамтайгаар яажэ хүмүүжүүлхэ болоноб? Гүрэн турын хэмжээндэ эдэ бүтэдэнтэй хаянай тэмсэл ябуулагдажа эхилбэ хэбэртэй. Урда саһаа буряад арад зон хайн абари зангай, баян ёһо заншалтай, аха зоноо, бэе бээе хүндэлдэг, архи дэрлэжэ ябадаггүй, бурхан буянттай ажалша арал байһан гэшээбди. Энээниие залуушуул толгойдоо хадуугаад, мартаха ёһогүй!

Илангаяа гарахаяа байһан шэнэ хонин жэлдэ байдалаа хубийгаха тээшэн оролдоё. Х.РЫЗЫНОВА, ажалай ветеран.

О развитии культуры русской речи

Почему катастрофически падает ГРАМОТНОСТЬ школьников

В последние годы о недостатках преподавания русского языка в школах Бурятии почему-то или ничего не говорят, или говорят очень мало и невнятно.

Ввиду этого, на мой взгляд, преподавание русского языка не только в бурятских школах, но и в русских, нуждается в радикальном улучшении и в основательной перестройке.

Русский язык в глазах учащихся как русских, так и бурятских школ, предстает сейчас как неинтересный и в то же время очень трудный предмет.

Экзаменаторы по русскому языку в своих отчетах отмечают, что новоявленные выпускники общеобразовательных средних школ, став абитуриентами университетов, на первом же устном экзамене обнаруживают речевую беспомощность и неспособность точно и четко сформулировать свои мысли по-русски как в устной, так и в письменной форме.

Экзаменаторы по русскому языку этого года не открывают Америку, так как я это замечал и раньше, работая в течение многих лет председателем предметной комиссии по русскому языку на вступительных экзаменах в БГПИ им. Д.Банзарова.

Как-то в девяностых годах с целью выявить эти недостатки я посетил ряд средних школ Мухоморшибирского (Цолгинская, Хошун-Узурская), Иволгинского (Оронгойская), Хоринского (школа № 2) районов.

Содержания посещенных мною уроков по русскому языку в вышеуказанных школах показали, что одной из основных причин, препятствующих успешному овладению учащимися школы необходимыми

знаниями, является недостаточное внимание к речевому развитию учащихся, отрыв работы по развитию связной речи школьников от изучения систематического курса русского языка.

Установка на обособление изучения материалов по развитию связной речи, изолированное от усвоения систематического курса русского языка, не только ошибочна сама по себе, но и ведет к искусственному разрыву органически связанных фактов и явлений русской языковой системы.

Примером такого искусственного разрывания не поддающихся изоляции вопросов служит требование вышеназванной программы изучать в отрыве друг от друга словообразование и морфологию частей речи русского языка.

Эта операция по искусственному расчленению указанного «монолита» была предпринята под влиянием «Русской грамматики - 70» АН СССР, в которой раздел словообразования предшествует разделу морфологии.

Стремление «подражать» академической грамматике и механически перенести ее структуру в школьный курс вызывает принципиальные возражения, ибо задача школьного курса, его содержание и композиция существенно отличаются от курса академического.

При такой структуре автоматически исключается возможность реализовать комплексный подход к изучению лексики, словообразования и морфологии и использовать его как средство развития связной речи учащихся. Из-за того, что нет комплексного подхода к изучению лексики, словообразования и морфологии русского языка в нашей школе, учащиеся школ республики, особенно бурятских национальных школ, страдают серьезными нарушениями норм русского литературного языка: неправильно произносятся звуки и звукосочетания, невыразительно читают, слабо владеют ритмикой-мелодическим строем (интонацией, паузами, ударением) русского языка.

С целью реализации комплексного подхода к изучению лексики, словообразования и морфологии необходимо прежде всего установить синтаксические отношения между изучением морфологии каждой части речи и усвоением ее словообразовательной системы. Явное игнорирование такого подхода приводит к тому, что сам преподаватель порой допускает грубейшие ошибки в определении категориальной принадлежности тех или иных слов не только к той или иной части речи, но и внутри от-

дельных грамматических классов слов, что зачастую приводит к грубейшим ошибкам при проведении морфемного и словообразовательного анализа слов. Так и случилось с учительницей русского языка Цолгинской средней школы Золтоевой Э.Н., когда я посетил ее открытый урок. Она при проведении морфемного анализа в словах синий и лисий одинаково выделила окончание =ий. Однако слово лисий, будучи притяжательным прилагательным, имеет нулевое окончание, так как =ий (i) является словообразовательным суффиксом притяжательных прилагательных.

При разборе ее урока мною было предложено ей сделать морфемный анализ слов лисье и приморье, в которых обнаруживаем два омонимичных словообразовательных суффикса (i) (йот), один из которых образует притяжательное прилагательное (лисье), а другой - существительное (приморье). Кроме того, слово лисье образовано суффиксальным способом, а слово приморье - префиксально - суффиксальным. Однако учительница Золтоева совершенно не справилась с этой задачей, мотивируя тем, что она, по ее словам, давно позабыла основные принципы и цели транскрибирования слов, так как посредством транскрибирования слов иногда выявляем некоторые окказиональные словообразовательные суффиксы.

Наше посещение урока русского языка в 5 классе этой школы учительницы Дармаевой Э.Ж. не вызвало с ее стороны особого восторга. Урок ее прошел сумбурно, так как из содержания урока: то ли это урок русского языка, то ли это урок бурятского языка. Можно было только догадаться, что урок посвящен имени прилагательному. Учитель, не объявив тему урока, на доске пишет: «Осень золотая», при этом утверждает, что в данном предложении слово «золотая», будучи прилагательным, является определением, а не сказуемым.

Учительница Дармаева по ходу интерпретации темы урока переходит на диалог с учениками. В связи с этим она задает ученику вопрос: «Чем занимаются ваши родители в период золотой осени?». Некий ученик отвечает: «Хэдышье моохро байгааше хаань, сено готтоовил байнабди». (Как бы мокро не было, заготавливаем сено). Далее, учительница задает ученику следующий вопрос: «Моохро гэзэмнай по-русски юм бэ?». (Как будет по-русски слово мокро?). Учительница сама же отвечает на риторически заданный ученику вопрос. Она говорит: «моохро гэзэмнай это роса. А по-бурятски «шүүдэр». Получилось, как говорят: «В огороде бузина, а в Киеве дядька». Далее, учительница вдруг переходит на склонение имен существительных. При этом говорит: «... в винительном падеже на «живой предмет» отвечает вопросом «кто?», а на «неживой предмет» отвечает вопросом «что?». А между тем, в учебнике 5 класса по русскому языку употреблены вместо них «одушевленные и неодушевленные предметы». Далее, учительница просит некоего ученика перевести с русского языка на бурятский: «У курицы есть яйцо». Ученик

переводит на бурятский язык так: «У тахяада үндэгэн бий».

Даже не обратив внимания на стиль подобных топорных объяснений и поставленного учителем вопроса, можно догадаться, насколько убого знания учительницы даже в простых лингвистических терминах русской грамматики. Такой неграмотный, непрофессиональный урок, вполне естественно, никак не мог достигнуть цели и задачи урока и дать какие-либо цельные и системные знания учащимся по русскому языку. Не по этой ли причине некоторые выпускники из этой школы в последнее время не могут поступать в высшие учебные заведения.

То, что мы рассказали, представляет собой лишь характерную мозаику в общем спектре системы преподавания русского языка, которую, к сожалению, иногда можно встретить в некоторых наших школах.

Таким образом, сегодня мы имеем несоответствие подготовки выпускников общеобразовательной школы требованиям современности. Это сказывается, во-первых, в невысоком уровне культуры речи учащихся, во-вторых, в неумении активно пользоваться приобретенными знаниями по грамматике русского языка в жизни, в-третьих, в неумении отделять главное от второстепенного при анализе новых понятий и облекать сделанные выводы в строго логичное высказывание, в котором предметная и понятийная логичность отражали бы точность и логику мысли в семантических связях элементов языка и речи. А это свидетельство недостаточного уровня культуры устной и письменной речи не только учащихся, но и самих учителей-словесников. Результат непоследовательного обучения в развитии связной речи в практике школьного преподавания русского языка, следствие разрыва между теоретическими знаниями о языковой структуре русского языка и программой развития связной речи, что, к сожалению, допускается в работе некоторых наших учителей по русскому языку.

Улзы-Жаргал ДОНДУКОВ, академик Академии наук высшей школы, доктор филологических наук, профессор кафедры русского языка факультета начального образования БГУ.

БАГШАДАА СЭДЬХЭЛЭЙ ҮГЭНҮҮДЫЕ ВЭЛЭГЛЭНЭМ

1960-аад оноор Буряадай гүрэнэй багшанарай дээдэ хүргүүл дүүргэһэн, залуухан тоб гэхэн зайтайхан Галина Николаевна Шопова Оронгой дунда хүргүүлдэ математика захяага эрээ бэртэй. Түрэхэһөө тоо бодолгодо бэрхэ, бэлгэтэй байһан басагаи, багийн ажалда хамсыгаа шуун орожо, бодото бэс ажал дээрээ харуулжа эхилбэ. Бэрхэ мэргэжлэтэй урагшаа ханаатай, өөрингөө хэрэг хайн мэддэг байһан дээрэһэнь, Улаан-Үдын багшанарай 1-дэхи училищидэ захяага урижа асаргаа һэн. Багшанарайнгаа коллектив соо нэбтэрэн орожо, сог шуужатой мүрьсөөндө хам оролсожо, хайкадлсагса, зүбтлгана бэж харуулалд лэ байдаг бэлэй.

Француз хэлэ хайн мэддэгэнь Аглицар гүрэндэ математикаар лекци уншахадань ямар хэс түнх болоо һэм. Галина Николаевна мааньда заажса

байхандаа, нариш ипта, аргагүй бэрхэ, өөрингөө предмет хайн мэдэхэ, дээдэн мэргэжлэтэй хүн һэн. Мүнөөшье тэрэнэй алдаагүй юм гээд, нуража байһан оюутидһаань ходо дуулагиаб. Хэсэйшье мэддэгээр, багийнмай дүриэл эхэтэй методист байһыень, хэсээлбүхэниень олон тоото стартынуудынь, нурагалай дэбтэрнүүд гэржэлиэ.

40 гаран эсэлэй хугацаа соо эхин классай багшанарые бэлдхэн нуража, хамга хүсэ шидагаа, эрдэм мэдсэжэ, элдэб ондоо олол аргануудые хэрэглэн, сээжээр гү, али практика дээрэ харуулан хөөрөөжэ, хэлэжэ үгэдэг.

Ганса лекци уншаад байдаг бэйс, дабхар курснуудые үгсэгдэгэ, оюутидһараа һойши кружогто, олимпиадада мүрьсөөнүүдтэ хабаадалсажал байдаг. Эхин классуудта математика зайлган олол аргануудай үндэһэ заагарин методико оюутидтай

ойлгосотой тодоор заадаг юм. Галина Николаевнагай заажса гаргалан шибинар республика дотор дүүрэн таранхай

амьсгалтай хүдэлжэ байдаг. Олон тоото нурагиадһаань нэгэ хэдые нэрлэхэ гээбэл, түрэл колледждоо хүдэлжэ байһан мэргэжл бэлдхэжэ кафедрые даагаа М.Ц. Нагалева, директорэй орлогио Н.М. Рэй, А.Б. Папцева Хэсэньгын аймагай Ород нуурида ажаһуудаг, «Арадай гэгээрэлэй отличник» бололхой, Б.Б. Дашева эгэис дүүрэг Лоба, Людэ Волчкованууд хотын 35-даху хүргүүлдэ Д. Элькинэ - Б. Давыдовай системээр хүдэлжэ. Н. Иванова (Сухарева) Жестураан хүргүүлдэ директор гээдэ олон ааб даа.

Түрэл шотагнаа, гэртэ хингээ холо ололсо, хотын оюутид болоһон мааньрта эхэ мэтэ ханаагаа зобохо. Өөрөө эбтэй этэй бүлэдэ түрээжэ, олон хүүгэдэй эгэис байһан хайш хэсэньгээ иһа барханда, эхэдэ түнхэлжэ, дүүрээр өөднэ болголсоһон юм. Мүнөөшье гарбһаар ганса хүбүүгээ дээдэ хүргүүлдэ нурахагэнь Москва хото

эльгээгээд, ханаагаа зобожо, хүлээжэл байдаг. Андрей хүүбүүһань Буряадай хүдөө ажсагын Академи дүүргээд, Москва хотын Тимирязовска академидэ аспирантура дүүргэжэ байлхай.

Багийнмай ажал үндэрөөр сэгээгээжэ, «Россия Федерацин багьянта багша», Россия Федерацин гэгээрэлэй отличник» гэхэн хүндэтгэл нэрэ олгогдоһон. Багшана үгэн зурхэнһөө амаршалан, ингээжэ үрээжэ байлбай.

Хуби заяанай үзүүртэ Хурдан заанда эснэгүй, Үндэр наһанай үзүүртэ Үбшэ зоболон үзэнгүй, Хорбо энэ юртэмсэлэ Харбаа олон бололтой Үлэр сагай гэмсэлдэ Үлзы ябахыень хүснэгб. Ж-Д. ДОНДКОВА. Хэсэньгын аймагай Загһагта шотаг.

Сагаалганиие угтуулан

БҮРЯАД МАЛГАЙНУУД

1. Залаатай тойробшо малгай. 2. Дэнзэтэй тойробшо малгай. 3. Бортого малгай. 4. Вых малгай. 5. Төөрсэг бортого малгай. 6. Залаатай шэгэбшэтэй малгай. 7. Шомпи хадахан шэгэбшэтэй малгай. 8. Дэнзэ хадахан шэгэбшэтэй малгай.

Б.Сэрсэгмаагай «Заяанаймнай заншал» гэнэн номноо.

Хонин жэлье угтажа байхан хадаа хонин тухай ТААБАРИНУУД

1. Борохон эшэгэн борсогоноо, борсогоноо таргалаа. (схсдсе оцоон ионинох)
2. Мяхан толгойтой, Шорой хэлэтэй, Яһан үргэтэй. (нлчдлх ионинох)
3. Хор-хор гүйгөөд, Хорёод тобшо гэзбэб. (нлррл ионинох)

Онһон ба хошоо үгэнүүд

1. Хонигүй хүн хооһон, Моригүй хүн мухар.
2. Хуурай газарые үтэгжүүлхэ Хонин эрдэни.
3. Хэнзэ хурьган хуса болохо, Хүбүүн эрэ болохо.
4. Хонёор хүндэлүүлбэл, Үхэрөөр хүндэлэ.
5. Хони үсөөтын Хормой богони.
6. Хоб туунхаар, Хонидые туу.

Тоо бодолго

Даабари: Тус тоо бодолгонуудта асуудальмень хубилгагты.

1. Нэгэ үдэр гар хайшаар нэгэ хүн 15 хони хайшалдаг. Нүгөө хүн хайшалдаг машинаар нэгэ үдэр 60 хони хайшалдаг. Тийхэдэ машинаар хэды хони үлүү хайшалааб?

2. Дэлхэйн бэрхэ хони хайшалагшад нэгэ хони 2 минута соо хайшалдаг. Тийхэдэ 6 час соо хэды хони хайшалхааб?

3. Хоёр часай турша соо 36 хони хайшалагшад 432 хони хайшалба. Тийхэдэ хэды хони нэгэ минута соо хайшалбааб?

Т.Замбаловагай «Табан хушуун мал» гэнэн номноо абтаба.

1	Б			Ь		А
2	Х			Ь		А
3	З			Ь		А
4	Р			Ь		А
5	С			Ь		А

КРОССВОРД

- Заполните пустые клеточки буквами, чтобы получились слова с мягким знаком между согласными
1. Небольшое помещение для мытья. 2. Способ передвижения.
 3. Яркое освещение горизонта неба. 4. Рисунок на кости, дереве.
 5. Доля, часть, стечение обстоятельств в жизни человека.

Зүүн зүгэй зүнтэйхэн Зүгы

Зунай зулгы сагай зурагархан зугые үбэлэй үедэ яахынь нэрэзбэт гээд, зарим уншагшаднай нөөргэдэжэ магад. Тээд энэ үзэгдэлнай үндэһэтэй юумэл гээд, баталха байнабди. Гүрэнүүд хоорондын хилэнүүдэй нээгдэжэ, компьютер «хүлэгүүдэй» дэлхэйн хүн түрэлтэниие үзэгдөөгүйгөөр дүтэлүүлээд байхада, таабаритайхан, орёохон энэ сагта зүүн зүгэй зүнтэйхэн Зүгын туһаламжжаяа дурадханаһинь гайхалгүйл даа.

Тоһоор элбэг сээсэгүүдые тординогүй бэрхээр хангалаарнь юм гү, зүнгөөрөө юм гү, бэдэрэн олодог (зүнтэйхэн гэзшэмнай эндэһээ удхатай), онсотой оншотой, олондо туһатай зүгынүүднай элбэг дэлбэг хэшэгээ асарна, элүүр энхыемнай хамгаална бэшэ аал? Бишыхан Бадмын, жэшээлбэл, ханяда хүрэхэдэнь, эжынь яагаад аргалдаг бэ? Зүб лэ даа, зүгын тоһотой бүлэзхэн һу уулгадаг ха юм.

Саашань лаблан хэлэхэдэ, зүгын аргагүй ажалшые, гэхэһээ гадуур - наалта хээшэдые няс байтар хадхаад орхидог сэхэ шиидэмгэй абари зангыень сэгнэнгүй гарахын аргагүйл. Тэршэлэн арадай аман үгын дээжэ соо зүгын образ одоол үнэншэмэ зохидоор харуулагдаһан байдаг бэшэ гү? Нилээн шанга хүлдэтэй, бишыханшые наа, бии бэлитэй, дүүрэн хэшэгтэй амитан (шумуул гэхэдэ, багадуулан шэнжэтэй) ха юм.

Ушар нимэһээ хүндэтэ бишыхан уншагшаднай, эдэнэрэймнай эжы, абанар, төөбии, таабайнар, эгэшэнэр, аханар «Зүүн зүгэй зүнтэйхэн Зүгы» гэнэн шэнэ гаршагыемнай хүндэтэй дээрэ уттан абаад, али болохоор дэмжэхэ аабзат гэжэ найдая. Гол түлэб эрдэмтэдэй, багшанарай, зохёохы ажалтанай бодомжолгодо хургаха шэнжэтэй бишыхан зохёолнууд толилогдожо байха.

Зүүн зүгэй зүнтэйхэн Зүгы

Зүүдэндэм ерээ гүш, зүндэм гү,

Зуун бэлиг - хэшэгтэй дээжэ

Зугаашал хүүгэдтэмнай асарбал хаш...

Галина ДАШЕЕВА,

«Буряад үнэн» -

«Дүхэриг» сониной редактор.

«Тоогой элдэб шэнжэнүүд»

ДОЛООН ЦИФРЭЭР

Һубарьюлаад 1-һээ 7 хүрэтэр цифрэнүүдые бэшэгты: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. Эдээниие нэмэхэ ба хороохо тэмдэгүүдээр аргын олоод холбобол, 40 тоо гараха. Жэшэнь, иигээд: $12 + 34 - 5 + 6 - 7 = 40$. Эдэ цифрэнүүдые үшөө ондоо аргаар холбоод, 55 тоо гаргагты.

ЮНЭН ЦИФРЭЭР

Нэгэнһээ юнэ хүрэтэрхи цифрэнүүдые нэмэхэ ба хороохо тэмдэгүүдээр холбон, 100 тоо гаргагты.

ТАБАН ХОЁРНУУД

Табан хоёрнуудые абаад, арифметикын дүрбэн үйлэ дуран соогоо хэрэглэгты. Бэрхэ бодолгошо 15, 11, 28 гэнэн тоонуудые гаргаха байха.

Б.Рыбдыловэй,

З.Данзанаовагай,

Д.Рыбдыловагай «Бодоод үзэе» гэнэн номноо.

Үхибүүдтэ зориулагдаһан хууданан

СЛОВО В СЛОВЕ

1. Найди растение в слове ТЕЛЕНОК.
2. Найди явление природы в слове СНЕГИРЬ.
3. Найди название месяца в слове МАЙКА.
4. Найди насекомое в слове КОСА.
5. Найди небольшой домик в слове НЕЗАБУДКА.
6. Найди ноту в слове МИШКА.
7. Найди зверька в слове СТЕЖКА.
8. Найди хвойный лес в слове ХЛЕБОРОБ.
9. Найди дерево в слове ШМЕЛЬ.
10. Найди животное в слове СТРЕКОЗА.

А знаете ли вы?..

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

Знаете ли вы названия этих морских обитателей?

Ответ пришлите по адресу: ул. Каландаришвили, 23, ИД «Буряад үнэн», «Зүүн зүгэй зүнтэйхэн Зүгы».

НАШ РАЗГОВОРНИК

Танилсалга

Здравствуйте!

Сайн байна! (Мэндэ сайн! Амар сайн!)

Разрешите познакомиться с вами.

Тантай (танаар) танилсахыемни зүбшөөгты.

Я очень рад, что познакомился с вами.

Тантай (танаар) танилсандаа ехэ баяртай байнаб.

Какая у вас национальность? По национальности я бурят.

Та амар яһанайбта? Би буряад яһанайб.

Сколько вам лет? Мне тридцать два года.

Та хэдытэйбта? Би гушан хоёртойб.

Откуда вы приехали?

Та хаанаһаа ерээбта?

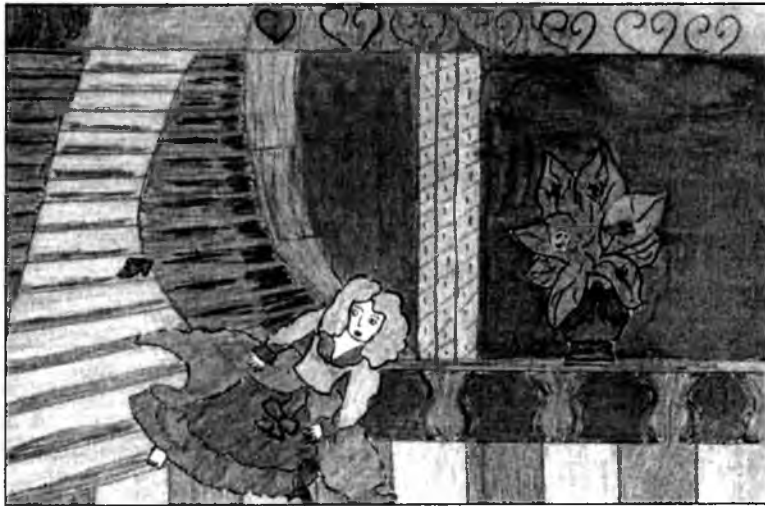
Я приехал из Новосибирска

Би Новосибирскһээ ерээб.

Я рад, что с вами познакомился.

Тантай (танаар) танилсандаа баяртай байнаб.

«Русско-бурятский разговорник» гэнэн Ц.Д.Будаевай номноо.

Арюна ДАРИЕВА Захаaminaй аймагай Дабаатын нургуулин 9-дэхи классай хурагша. Арюна олон кружогуудта ябадаг: хатарай, литературна, компьютерна, мүн волейболоор болон теннисээр секцинүүдтэ. Арюнын бага классуудта хурахада, зураһан зурагууд сооһоонь нэгые толилоо.

Ямар онтохоной удхаһаа зураг мүндэлөөб?

ТААБАРИНУУД

Что это? Энэ юун бэ?

Скатерть бела все поле одела. Хүбэн сагаан хүнжэл хүдөө талые хушаба.

Без рук, без ног, а мосты строит. Хүл гаргүй ааг, хүүргэ баридар.

В огне не горит, в воде не тонет. Галда шатагаггүй, уһанда шэнгэдэггүй.

ҮРЭЭЛНҮҮД

1. Аба эжыгээ хүндэлжэ ябаарайт, арад зонтоёо нэгэ ябаарайт!
2. Хамагай түлөө ханамжатай ябаарай, олоной түлөө оролдожо ябаарай.
3. Ута наһатай, удаан жаргалтай ябаарайт!
4. Жэл бүри сэбэр боложо ябаарайт, нара бүри найхан боложо ябаарайт!
5. Ажалдаа амжалтатай, арадтаа хүндэтэй ябаарайт!

РЕКТОРЭЙ МАГТААЛДА ХҮРТЭБЭ

Академин ректор Александр Поповой гаргаа тусхай диплом мүнгэн шантайгаар бэрхээр хурадаг, нийтын ажалда эдэбхитэйгээр хабаададаг, спортод амжалта туйлахан, эрдэм найнаар шэнжэлдэг 40 оюутад абанан байна.

- Та булта өөрынгөө амжалтаар академингээ нэрэ соло үргэжэ ябанат, - гээд, Александр Попов хэлэбэ.

Ганса «таба» гэхэн сэглэлтэ дээрэ хурадаг хүбүүд, басагад олон юм. Тэрэн сооһоо эгээл эрхим 10 оюутадые шэлэжэ абаха гээшэ хүндээн байгаа ааб даа. Гэхэтэй хамта, эдэ арбанай олонинь үбэлэйнгөө шалгалта эртээр тушаагаад, тус хэмжээндэ хабаадангүй гэр тээшэ ябашананинь гайхалгүй байгаа.

«Алтан булаг», «Раздолье» ансамбльнуудай эдэбхитэй гэшүүд, КВН-дэ хабаадаг шогтой хүхюүтэй хүбүүд, басагад мүн лэ энэ үдэшэ урмашуулагдахан байна.

Хүдөө ажахын академидэ спортод янала хайн анхарал хандуулагдадаг зантай. Тинмэхэ эндэхи спортсменүүд ганса хуралсалайнгаа гуламта бэшэ, мүн республикыгаа суглуулагдамал командануудай бүрилдэлэ оруулагдадаг. Элдэб мурьсөөнүүдтэ холо ойгуур ябахадань, ректор Александр Попов холо мүнгэ алтаар тухалжа байдаг. Мүнөөшье эрхим 10 спортсменүүдтэ шагналуудые бариһыень онсолмоор.

Үшөө тинхэдэ эрдэм шэнжэлдэг 10 оюуталта тусхай диплом ба мүнгэн шан үгтэһэн юм. «Эдэмнай хүдөө ажахыемнай өөдөн үргэхэ хүбүүд, басагад гээшэ. Шэнжэлгэнүүдэнь ажал дээрэ наяар нэбтэрүүлэгдэжэ эхилжэ байха», - гээд, Александр Попов хэлэнэ.

Борис БАЛДАНОВ.
Авторай фото.

СПОРТЫН ШЭНЭ АМИСХААЛ

Түнхэнэй аймагай Хужар хуурида республикын мурьсөөндэ шангай хуури эзэлһэн спортсмение үни удаан саг соо хүлэһэн байна. Ерэһэн Шэнэ жэлэй эхиндэ одоошье Хужарай хүн шалгарба.

Энэ хадаа тус нютагай дунда хургуулин 6-дахн классай хурагша Дулма Дондокова болоно. Тэрэ даам наадалгаар республикын мурьсөөндэ хоёр шангай хуури эзэлэе. Ород даамаар Дулма өөрын наһанай бүлэгтэ абажа боломоор 7 очкогой дүрбэ хахадынь абажа, хоёрдохи хуурида гаража шалаба. Чемпион болохын түлөө оройдоол хахад очко дутаһан байна. Уласхоорондын даамаар

Дулма гурбадахи хуури эзэлэе. Тэрэ 3,5 очкотойгоор мурьсөөгөө түгсөө. Эдир даамшание нютагтаа мэдээжэ шатаршан, даам наадалгаа хүгшэн абань Доржо Габасевич Дондоков хоридог. Тус хургуулин үшөө нэгэ даамшан спортын I-дхи разрядта хүртөө. Дарма Манзаров энэл мурьсөөнэй шэлэлгын шатада хайн дүн харуулжа, финалда наадаа. Дулмадал адли шангай хуури эзэлхэ аргатай Дармада хахад очко хүртөөгүй. «Нүүлдэнь шангай хуури эзэлхээ оролдохоб», - гэжэ Дарма Манзаров хэлэнэ.

Хужарай дунда хургуулида спортод анхарал нэгэ бага хулаадад байһыень шэнэ директор, өөрөө бэрхэ тамиршан Булат Владимирович Доржиев хэлгэхэ түсэбтэй. Хэдэн жэл соо захибарилдаггүй спортын байшан шэрдэгдэе, сагаадаг-лаа, спортын зүйлнүүдээр секцинууд хүдэлжэ эхилэе. Шатарай, даамай хоригшо Доржо Габасевич Дондоков хургуулин хүтэлбэрлэгшэһөө дэмжэлгэтэй болоһондоо шэнэ амисхаал ороһондол эхэ оролдосотойгоор хүдэлжэ эхилбэ. Түрүүшын дүн удангүй үзэгдэһенинь гайхалгүй.

Борис БАЛДАНОВ.
Авторай фото-зурагууд дээрэ Дулма Дондокова Дарма Манзаров хоёр.

ХҮНДЭТЭ БАГШАНАРТАА ДОРО ДОХИНОБ

Баргажан голый дундахана, Бархан уулын хормойдо буурал толгойтой болоһон багшанарнай ажаһуулаг юм. Барханай дунда хургуули дүүргэһээр гушаад жэл болооб, мүнөө жэл манай хургуули ойн баяраа тэмдэглэхэнь. Энэ үдэртэ дашарамдуулан, арбадахи выпускын нэрхээ багшанар тухайгаа бэшэхэ хүсэлтэйб.

Манай багшанар, үнэн зүрхэнһөө хэлэбэл, «Үндэр» багшанар юм даа. Нэрлэбэл, Галина Раднаевна Ешанова, Антонина Будаевна Короткова, Будажап Дмитриевна Будаева, Дулгар Будаевна Будаева, Доржи Семенович Семенов, Евдокья Цыдуевна, Зорикто Чимитцыренович Базаржаповтан, Сурена Санжиевна, Цыренжап Ширеторович Чимитцыреновтэн, Гуро-Дарма Эрдэниевич Дамбаев, Владимир Доржиевич Будаев, Николай Никитич Хурхесов, Вера Бубеевна Батуева, Бубей Ухинович Раднаев гээд олон даа. Ямар хайхан ханаатай, эрмэлзэлтэй, мэргэжэл эхэтэй багшанар гээшэб. Дээрэ нэрлэгдэһэн зоной туһаар лэ минни үетэн нүхэд булта хайн ханаатай, сагаан зантай, нэгэшье муушалжа ябахгүй, доромжолуулан хүниие үргэжэ, тухалжа ябадаг юм.

«Танай үсын хүнүүдые ажаглахада, бултадаа хөөрүү, шог

зугаатай, алая зантай, ажалша бэрхэзон», - гэжэ одхон бэрингээ нэгэтэ бэшэ хэлэхые дуулаа хэм.

Үнэхөөрөөшье тинмэ байжа болоо, юуб гэхэдэ, бидэнэй багшанар инмээр лэ мание хургаа бшуу. Хүнэй наһан соо ямаршье аллуу байжа болохо. Инмэ ушарта багшамни яаха бэлэй гээд, дурдан ханаха саг эрдэг.

Ород хэлэнэй хэшээлнүүдые ханахадаа, залуу хайхан Галина Раднаевнагай үгэһэн шүлэгүүдые сээжээр уншаад эхилэгшэб. Түүхымнай багша Антонина Ивановна холодоо омог дорюун хэшээлдэ орогшо бэлэй. Даруу номгон Николай Никитич Дышигма Шойнхоровна нүхэртээ манай нютаг багшалхаяа эрээ хэм. Тингэжэ Николай Никитич долоодохи классаа эхилжэ, арбадахи болоторнай дахуулан, үнэн нүхэрнай боложо ябаа.

Буряад хэлэнэйгээ багшые, Будажап Дмитриевнае мартажа

болохогүй. Энэ багшын хүсөөр хэды хайхан удха шанартай. уярма зүжэгүүдые табяа гээшэбиди. Бүүбэй Ухинович олон үхибүүтэй айлнуудта хамһалсажа, интернат-хургуулиемнай даажа ябадаг бэлэй.

Олон багшанарни ханагдана, дурдангүй мартабални, бү гомдыт даа. Хуули баталха шадалтай наа, багшанартаа үндэр алдар нэрэ үгэхэл хэм. Тээд танай хурагшад ямаршье алдар нэрхээ үнэтэйгөөр таанадаа сэгнэн ябадаг лэ, багшанарнай.

Түрүүшынгээ багша Лина Тыхеевна Баянаева ханан уярдгаби, халагышье мүнөө мантаяа хуухаа яагааб.

Хүндэтэ хургуулингаа ойн баяраар багшанараа бултыень амаршалаад, доро дохин, элүүр энхэ, жаргал дүүрэн, буянтай, бурханай ажаһуухыень хүсэхэ байнаб.

Александра ОЧИРОВА,
10-дахн выпускын хурагша.

«МАУГЛИ» ХҮНҮҮДТЭ ТУҢАЛНА

Һүүлдэй үедэ элдэб муухай үбшэндэ нэрбэгдэһэн, тэрэ тоодо ВИЧ инфекцээр, СПИД-ээр үбшэлһэн хүнүүд олошорно. Тинхэдэ наркотик хэрэгдэдэг хүнүүдэй тоо жэл бүри дээнэлнэ. Эдэ бүгэдэ муу юумэндэ залуушуул, хургуулин үхибүүд түргөөр хурана.

Тинмэхэ энэ үзэгдэлтэй ганса элүүрье хамгаалагшад тэмсэнэ бэшэ, мүн залуушуул өөһэдөө нэрбэгдэһэн ажал ябуулжа эхилэнхэй. Улаан-Үдэ хотын 37-дохи хургуулида «Маугли» гэхэн нийтын эмхи хүдэлжэ байдаг. Тус эмхидэ ганса хурагшад ороно. Эдээнэй гол зорилго гэхэдэ, үгэдэйнгөө дунда нэрбэгдэһэн ажал ябуулга болоно.

«Маугли» ямаршье хэмжээ ябуулгануудта ходо эдэбхитэйгээр хабаададаг гээшэ. Үшөө тинхэдэ өөһэдөө концерт наада харуулна.

- Манай концерт харахаяа хүнүүд мүнгэ түлөөд ородог. Суглархан мүнгыень туберкулёзно больницада хэбтэһэн үхибүүдтэ нэгэ дахин дамжуулаабди. Үшөө тинхэдэ кадетскэ корпус ошожо, бэлэгүүдые барюулаабди. СПИД нэрбэгдэһэн түбтэй мүн лэ ажал ябуулагдана, - гээд, эмхин хүтэлбэрлэгшэ Оля Зайцева хөөрэнэ.

Оля хадаа хотын хүүгэдэй олоннитын эмхинүүдэй хүтэлбэрлэгшэдэй эгээл бэрхэ арбанай тоодо оролсоһон байна.

Борис БАЛДАНОВ,
Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

БУРЯДАЙ ОЮУТАДАЙ АМЖАЛТА

Зүүн-Сибирин гүрэнэй технологическа университетэй арһа булгайр үйлдэбэрлгын кафедра дүшөөд жэлэй хугасаа соо мэргэжэлтэдые гаргажа байнхай. Тин тус кафедрын оюутад ухаан бэлгээрээ Росси дээдэ хургуулин оюутаднаа югээрээшье дутанагүй.

Энэниие хаяхана Новосибирск хотодо үгээрһэн 7-дохи Бүхроссин болон Уласхоорондын оюутадай конференци гэршэлнэ.

Эндэ Новосибирск, Красноярск, Томск хотонууднаа гадна Украина, Казахстан, Белоруссиһаа болон бусад регионууднаа түлөөлэгшэд олон тоото элдхэлүүдые дурадхалан байнаб.

Тус конференцидэ Буряад Республикагай түлөөлжэ, V курсын оюутан Ирина Почерней «Бессточные технологии как один из элементов рационального природопользования» гэхэн темээр амжалтатай элдхэл уншажа, 17 хүн сооһоо эрхимлэн, нэгэдэхи шатын дипломдо

хүртэбэ. «Математическое моделирование при создании бессточной продукции» гэхэн Екатерина Шулуновагай элдхэл шагнашадай анхарал татажа, тэрэ хүндэтэ 3-дахн хуурида гаранан байна. Басагад хэһэн ажалаа бодожо, хэрэг дээрэ харууланай ашаар үндэр сэглэлтэдэ хүртөө гээд тэмдэглэе. Эдэнэрэй ажалай гол шухалань хадаа оршон тойронхи байгаалиа бузарлахагүй, сэбэр продукци гаргаха гэхэн болоно.

Технологическа университетэй багшанарай аша туһа ехэхэн гээд хэлэмээр. Хаяхана кафедрада материалына бааза шэнэлэгдэе, олон тоото лаборатори нээгдэе.

Абакан хотодо үгээрхээ байһан конференцидэ оюутад мүнөө бэлдэжэ байнаб. Энэ хэмжээ ябуулгада мүн лэ амжалтатай ябажа ерэхэ бээе гээжэ найдая.

Эрдэм ОТБОЕВ.

«Знамя труда» сониной ойн баярта амаршалга

«АЖАЛАЙ ТУГАЙ»

алая дангинанар, баатар мэргэн хүбүүд!

Үбэлэй үгдэ үндһэн ургы мэтэ,
Үнжэ... эвэ ямаршы сагта хумишлангүй
Үһөр... дар, бороодошы гунхангүй
Үнэн замаараа урагшаал тэгүүлээт, «Ажалай туг»!

Хабарай үгдэ сагаалхиһан
Хангал һайхан мойһонһой сээгэй гэльбэ мэтэ
Хадата нютагайһаа зоние баясуулан,
Харгынь хани, талаһиниһь болоот, «Ажалай туг»!

Зунай сагай аадар бороо мэтэ
Зүлгэ ногоо шиг нойтоороо угаан,
Зоний сэдхэлдэ үржэлэй найдал тариһаар,
Зориг урмашал түрүүлһээр ерээт, «Ажалай туг»!

Намарай сагай хэшэг баялиг мэтэ,
Надхан ургаһан тарья талханиһь мэтэ
«Наашаа» гээг лэ, байдалай һайниие дуудан,
Намжар сагуудые урин ерээт, «Ажалай туг»!

«Буряад үнэн» хэблэлэй байһан
2002 оной декабрь

XVII ЖАРНАЙ УҮН ХАРА МОРИН ЖЭЛ

ҮБЭЛЭЙ ҺҮҮЛ ХАРАГШАН ҮХЭР НАРА

Буряад литэ	17	18	19	20	22	23	24
Европын литэ	20	21	22	23	24	25	26
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Лара понед.	Мягмар Марс вторник	Лагда Меркури среда	Пүрдэ Юпитер четверг	Баасан Солдон пятница	Бимба Сатурн суббота	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	харагшан могой	хүхэ морин	хүхэгшэн хонин	улаан бишэн	улаагшан тахья	шара нохой	шарагшан гахай
Мэнгэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан	5 шара
Һуудал	уула	модон	хиһ	гал	шорой	түмэр	огторгой

Гарагай 2-то хуушанай 17 (январин 20).

Харагшан могой, 2 хара мэнгын, хада уулада һуудалтай үдэр. Үхэр нарада могой үдэр тудахадаа, тон муу, модон хохи, хоһон үдэр гэгдэдэг. Иимэ үдэр алиһаа һайн үйлэ хэрэг эрхилжэ огто болохогүй, муу хойшолонтой байха гэдэг. Илангаяа бэри буулгажа, һаһа утадхалжа, адууһа мал абажа, нэрэ солодо хүртэжэ, гэр барижа огто болохогүй гэдэг. Хүнэй үһэ абабал, шэг шарайн үнгэ зүһэ муудаха.

Гарагай 3-да хуушанай 18 (январин 21).

Хүхэ морин, 1 сагаан мэнгын, модондо һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, эд баялигай тэнгэридэ үргэл үргэхэ, буян үйлэдэхэ, үзэгтэ нураха, бурханай ном шудалха, тараг бэрххэ, айраг халааха, дайсание болон ада шүдхэр дараха, һаад тодхор зайлуулха мэтһн үйлэнүүдтэ һайн. Харин энэ үдэр замда гараха, нүүхэ, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, хубсаһа эсхэхэ, шэрдэг бэрххэ, хэрэдэхэ, мори худалдаха ба худалдажа абаха, модо сабшаха, үхибүү хүлдэ оруулха, бага хүүгэдые гэрһэ холо ябуулха, хутага хурсадаха, хюмһа абаха мэтһн үйлэнүүдые хорихоор. Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, эг зөөриһн, малай гарза болохо.

Гарагай 4-дэ хуушанай 19 (январин 22).

Хүхэгшэн хонин, 9 улаан мэнгын, хийдэ һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, тантрын тарнинуудые уншаха, бисалгал хэхэ, тангаригаа болуулха, дайсание номгодхохо, һаһа утадхалгын ном уншуулха, хэшэг дуудаха, даллага абаха, эд барья, мал худалдажа абаха, олзын хэрэг эрхилхэ мэтһн үйлэнүүдтэ һайн.

Гэбэшые шуһа ханаха, төөнэхэ, тангариг үргэхэ, суглаа зарлаха, эм найруулаха, хадын оройдо дарсаг үлгэхэ, тушаал дааха, бэри буулгаха, һаһа барагышые хүдөөлхэ, үхэр худалдаха, мал үүсэлхэ мэтһн үйлэнүүдые тэбшэхээр. (Ажагалта: хонин үдэрһөө бэшэ тэмдэгүүд бэри буулгахада харша байна, энэ ушарта дасанда хандаха юм гэшшэ ааб даа).

Гарагай 5-да хуушанай 20 (январин 23).

Улаан бишэн, 8 сагаан мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Хутагын хурса үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, бурхан, сахюуса, тэнгэри тахиха, сан табиха, эм найруулха, эд бараа абаха, шэнэ нютагта түбхинэхэ, дасан (дуган), субарга бодхоохо, һууриение табиха, номлол хэхэ, тэрэниие шагнаха, һаһа утадхалгын ном уншуулха, шэрдэг бүрихэ, нүүхэ, амгалан байдалай түлөө ном уншуулха, буян үйлэдэхэ, гэрэй һуури табиха, гэр бариха мэтһн үйлэнүүдтэ һайн. Гэхэ зуура хубсаһа эсхэхэ, өёхо, ном оршуулха, замда гараха, мал үүсэлхэ, хүншүү хэрбоһо гаргаха, хюмһа абаха, хутага хурсадаха, эритэ мээс дархалха мэтһн үйлэнүүд сээртэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, үлэсхэлэн байдал ушарха.

Гарагай 6-да хуушанай 22 (январин 24). Энэ нарада 21-нэй үдэр байбагүй, забһарлаба.

Улаагшан тахья, 7 улаан мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр. Хутагын хурса үдэр. Наранда, нарада, бусад юртэмсэнүүдтэ шүтэхэ, эм найруулха, бурхан, сахюуса, тэнгэри тахиха, хулгай дээрмэ дараха, дайсание дараха, аршаанаар бээс ариюудхаха, номлол хэхэ, тэрэниие шагнаха, хубсаһа эсхэхэ, үзэгтэ нураха, зурхай шудалха, уранай онол аргые үзэхэ, шатуу тарни уншаха,

худалдаа наймаа үүсхэхэ, олзын хэрэг эрхилхэ, тангаригаа болуулха, эльбэ, ада шүдхэр дараха, һаад тодхор зайлуулха мэтһн үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр гэрэй һуури табиха, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, мал үүсэлхэ, хүншүү хэрбоһо гаргаха, шуһа ханаха, төөнэхэ, үгэлыгэ үгэхэ, замда ябаха, нүүхэ, хутага хурсадаха, эритэ мээс дархалха мэтһн үйлэнүүд хорюултай. Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, эгезн, ундан элбэгжэхэ.

Гарагай 7-до хуушанай 23 (январин 25).

Шара нохой, 6 сагаан мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Үхэр нарада нохой үдэр тохөөлдоходоо, тон муу, тэрсүүдэ шанартай гэгдэдэг. Тиимэһээ үдэр ямар нэгэ һайн үйлэ хэрэг эрхилжэ болохогүй, муу хойшолонтой байха гэдэг. Илангаяа гэр бариха, бэри буулгаха, дасан (дуган) бодхоохо, замда гараха, үрһэ тариха, нэрэ алдар олохо, мал суглуулха, хэшэг даллага абаха мэтһн үйлэнүүдые хойшолуулха хэрэгтэй гэнэ. Нохой үдэр хүнэй үһэ абааггүй.

Гарагай 1-дэ хуушанай 24 (январин 26).

Шарагшан гахай, 5 шара мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр. Шажанай һайндэр хэхэ, аршаанаар бээс ариюудхаха, гүрэм уншуулжа, эльбэ дараха, ехэ хүниие бараалхаха, бурхан, сахюуса, эдэй тэнгэри тахиха, номлол хэхэ мэтһн үйлэнүүдтэ һайн. Гэхэтэй хамта худалдаа наймаа, олзын хэрэг эрхилхэ, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлаха, нүүхэ, модо үндэһэтэйһн унагааха мэтһн үйлэнүүдые тэбшэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, үбшэн хүрэхэ.

Шажан мүргэл

ЛЭКСЭК ЛАМАХАЙН ҺАЙШААЛТА АЖАЛ

Ульдэргэ нютагай хүн зон бурхандаа хүзэгтэй, ёһо заншалаа сахидаг, үнэншэ, хүзэгшэ, үндэр нэрэтэй Яман-Дагын хубилгаан байһан Молон-багшаараа, суутай ламахайнараараа омогорходог юм.

1999 оной аяма халуун зунай һайхан сагта нютагтамнай Бурхан багшын бүлгэм мүндэлөө. Энэ бүлгэмдэмнай Еши-Лодой Римбүүшэ «Тарба-Линг» гэжэ нэрэ айлдахаа юм. «Тарба-Линг» гэшшэмнай буян хэжэ, Бурхан багшын сэхэ харгы гэлһэн удхатай. Эгээл түрүүн эхи табиха, ударидажэ, Дарипапов Лэксэк ламахай Ульдэргын зонтой ехэхэн ажал ябуулаа. Урагшатай зондо - ухаатай хүтэлбэрилэгшэ гэхэдэ, алдуу болохогүй. Нютагаймнай «Лэксэк-багша» гэжэ алдаршанхай Дарипапов Лэксэк Баирович һайхан Буряад ороноймнай дэмбэрэлтэй нютагуудай нэгэн болохо хэбэд номхон Хэжэнгэдэ 1979 ондо алтан дэлхэйдэ мүндэлөө. Лэксэк Баирович айлай ехэ хүбүүн, дороо дахуулха дүрбэн дүүнэртэй. 1994 ондо Хэжэнгын хоёрдохи дунда хургуули эрхимээр дүүргэлһэнэй удаа Ивалгын Буддын шажанай дээдэ хургуулида орожо, Еши-Лодой Римбүүшын шаби болоһон юм.

19 һаһатай залуухан аад лэ, шадамар бэрхээр бултантай хөөрөлдэжэ, үбгэд, хүгшэдтэ зохидоор хандадаг, хүн зоние ударидаха хаба шадалтай байһаниһн ехэтэ һайхашаахаар байгаа.

«Тарба-Линг» бүлгэмэй гэшүүд гансал һаһатай үбгэд, хүгшэд бэшэ, харин залуушуулыһе бии юм. Гушаад гаран зонһоо бүридһэн энэ бүлгэм гансал нютагтаа бэшэ, харин бүхы аймаг ба Буряад орон соогоо суурханхай.

Ульдэргынхид Лэксэк ламахайн хаанашые байгаа һаань, хэрэгээ бүтээлгэхээе заладаг, ехэ шүтэдэг, юундэб гэхэдэ, нигүүлэсхы һайхан сэдхэлтэй, үзэл үзэхэдөө хурса мэргэн, эди шэдитэй, бүхы хэрэгһн жама ёһоорһн бүтээдэг лама. Энэ жэлдэ Лэксэк ламахай ударидажэ, нютагтамнай «Тарба-Линг»

бүлгэмэй түбэй (уншалгын гэр) барилга эхилэгдээ һэн, харин мүнөө барилгаяа дүүргэжэ, бурхануудаа дэлгээһэн байна.

Энэ ордомнай дасан шэнги хоёр дабхар, тосхонииемнай шэмэглэн холоһоо харагдадаг.

«Тарба-Линг» түбэймнай хажууда Молон багшын, Дари хээтэйн ба нютагай ламанарай дурасхаалда зориулагдажа, хоёр субарга (шодон), зоной гороо хэхэдээ эрьюулхэ хүрдэнүүдэ бүтээгдэнхэй. Лэксэк ламахайн хэһэн ажалһн гүнзгы удха шанартай, холын хараа бололтой. Юундэб гэхэдэ, энэ барилгамнай Агууехэ дайнда унаһан нютагаймнай хүбүүдэй хүшөөгэй дэргэдэ баригдажа, тэдэнэй дурасхаалда һарын дүйсэн бүхэндэ зуун найман зулын гэрэлээр гэрэлтүүлжэ, маани мэгзэмээ уншажа, сангарилаа хэдэг юм. Һая, ноябрь һара соо Бурядаймнай Президент Леонид Васильевич Поталов манай нютагта ерһэн аад, «Тарба-Линг» бүлгэмэй түб орожо, ехэ һайхашаажа, халуухан үгэнүүдые хэлэжэ, Лэксэк ламахайн хэһэн ажал онсо тэмдэглэжэ, үндэр сэгнэлтэ хэжэ амаршалаад гараа блэй. Лэксэк ламахай Аһаа дасанда Соржо ламын тушаалда хүдэлдэг. Ехэ сүлөөгүй ажалтайшые һаа, Ульдэргынгөө бүлгэмдөө ерэжэ, бүхы барилгыһн ударидана, залуушуулай дунда ехэхэн ажал ябуулна. Иимэ хүбүүе хүмүү-жүүдһн, өөдөн болгоһон гэртэ-хиндэнь, алтан тоонто Хэжэнгэ нютагайһн хүн зондо, эрдэм бэлиг хургаһан Хэжэнгын хоёрдохи дунда хургуулин багшанарта манай Ульдэргэ нютагайхидһаа доро дохин, амгалан тайбан ажаһуухыетнай, Бурхан багшын абарилаар элүүр энхэ, буянтай хэшэгтэй ябахыетнай хүснэһнэди.

Лэксэк ламахаймнай харгыһн ходоодоо ариюухан, хэһэн ажалһн бүтээсэтэй, урагшатай, эрдэм бэлигтэ дээшһн үргэлжэлүүлжэ, эди шэдээрээ арад зондоо туһа хүргэжэ ябахан болгогой!

Ум маани бадмээ хүм!

Цырен-Дулма ДОРЖИЕВА.

ҮБЭЛЭЙ САГ ГОЁ ГЭЭШЭНЬ!

Хүүгэдэй амаралтын үдэрнүүд нубарни үнгэрбэ. Энэ хүхюүтэй, сэнгүү сагаа хүүгэднай хэр зэргэ үнгэргөөб гэжэ мэдэхээ хотын елүүр дээгүүр холжорон наадажа байһан үхибүүдтэ ханлабаб.

Сашиа Дугаров, 4-дэхи классай хурагша:
- Үбэлэй амаралтаяа ехэ хүхюүтэйгээр, аятай зохидоор үнгэргөөб.

Шэнэ жэлэй хайндэртэ олон бэлэгүүдые абааб. Мүнөөдэр нүхэдөөрөө елүүр дээрэ ержэ, ехэ сэнгэн наадажа байнаб.

Эржена Санжиева, Яруунын аймагай Эгэтын-Адаг нютагһаа ерэнэ:

- Нислэл Улаан-Үдэ хото би эжидээ ерээб. Эжымни эндэ ажалладаг юм. Хото соогуур ябахата, аятай зохид байна. Гоё-гоё ёлконууд, саһан гэрнүүд, амитад, хүнүүд ехэ олон.

Слава, 9-тэй:
- Шэнэ жэлдэ намда нааданхай машина эхэ, эсэгэмни бэлэглээ юм. Мүнөөдэр эсэгэтээ елүүр дээрэ ержэ наадааб. Үбэлэй сэнгүү саг лэ!

Таня, 6-тай, 4-тэйхэн Юля дүүтээ, эжы, хүгшэн эжытээ:

- Шэнэ жэлдэ амтатай бэлэгүүдые мааналта гэртэхимнай барюулаа юм. Хотын театруудта гоё-гоё жүжэгүүдые хараабди. «Колобок», «Хрустальный башмачок» жүжэгүүд ехэ хонирхолтой. Үбэлдөө гоё гээшэнь!

Алдар Дашиев, 6-дахы классай хурагша:

- Шэнэ жэлые аятай зохидоор гэртэхинээрэ угтаабди. Үдэр бүри шахуу елүүр дээрэ холжорхоёо ерэнэб. Эндэ хүхюүтэй, зугаатай гээшэнь!

Баяр, 6-дахы классай Могсохон нютагай:

- Би Хэжэнгын аймагай Могсохон нютагайб. Энэ үбэлэй

амаралтануудта эжытээ Улаан-Үдэ хото ерээб. «Хрустальный башмачок», «Колобок» жүжэгүүдые харааб. Амаралтаяа ехэ хонирхолтойгоор үнгэргэжэ байнаб.

Ингэжэ үхибүүд үбэлэй амаралтаяа үнгэргэжэ байһанаа хөөрэнэд. Нээрээшье, үбэлэй саг сэнгүү гоёл даа!

Янжам **ЖАНОВА**.
А.БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

ШЭНЭ ЖЭЛЭЙ КАРНАВАЛ

Эдэ үдэрнүүдтэ шэдитэ найхан онтохон руу байгаалин музей хүүгэдые уриба. Шэнэ жэлэй карнавалнууд, хонирхолтой викторина, конкурснууд үнгэргэгдөө. Тус хэмжээ ябуулгада Зүүн-Сибирин гүрэнэй соёлой академиин оюутад ехэ аша туһаа оруулаа юм. Эдэ хэд бэ гэхэдэ, Екатерина Хрусталева, Елена Точилина, Баярма Доржиева, Екатерина Казакова, Алёна Беляевская гэгшэд үхибүүдтэ хонирхолтойгоор амитад тухай хөөрөжэ үгөө. Эдэнэр «Душа Байкала» гэхэн театрай гэшүүд, ерээдүйн режиссернууд болоно. Мүн тус театрые даагша В.Л.Русинов ехэ хубитаяа оруулаа. Тэрэ Зүүн-Сибирин гүрэнэй соёлой академиин багша, эдэ бэрхэ басагадай куратор.

ХҮҮГЭДЭЙ СЭНГҮҮ САГ

Үбэлдөө хүүгэд холжорон наадажа сэнгэдэг ааб даа. Республикын хүдөө нютагуудаар 40 гаран елүүр тэдэниие урина. Конькигай прокат Яруунын, Захааминай, Ивалгын, Кабанскын, Мухар-Шэбэрэй, Прибайкалийн, Хойто-Байгалай, Хориин аймагуудта эмхидхэгдэнхэй. Санын баазанууд Баргажанай, Загарайн, Кабанскын, Мухар-Шэбэрэй, Хойто-Байгалай, Хориин аймагуудта хүдэлжэ эхилээ. Санануудые прокадаар мүн абажа болохо.

Янжам **ЖАПОВА**.

ЭРЭЛХЭГ ЭРЭШҮҮЛЭЙ МҮРЫСӨӨН

Сагаан харын хайндэрэй үедэ Агын округто ветерануудай дунда хоккей нааданай мурьсөөн үнгэрхэ юм. 35 наһаяа гүйсэһэн Агын хоккеистүүд залуу наһандаа олон тоото округой, областин мурьсөөнүүдтэ хабаадажа, илалтануудые туйлаһан юм. Орловскын, Хүнхэрэй, Урда-Агын, Хойто-Агын хоккеистүүд 1970-1980-аад онуудта мэдээжэ спортсменүүд байгаа.

Мүнөө үедэ тэдэнэр хорилгонуудые үнгэргэнэ, спортивна хубсаһануудаа бэлдэнэ. Хоккейнэ клюшкэ, тусхай коньки, бээ хамгаалха хэрэгсэлүүд гэшэ мүнөө үнэтэй, сэнтэй юм. Тибэшье ветеранууд энэ мурьсөөнэйнгөө хүүдээр бүхы абаһан хубсаһаяа, хэрэгсэлүүдээ нютагайнгаа эдир хоккеистүүдтэ дамжуулха хүсэлтэй.

Е. ЦЫБЕНОВА.

ТАНИЛСАЯ!

126. Дүшөөд наһатай, өөрын гэр байртай, эд зөөртэй, хүдөө шотагта ажаланууд эрэ хүн гэр бүлэ байгуулха хүсэлтэйгөөр даруу номгон, өөрын наһанай эхэнэртэй танилсаха байна.

127. 47 наһатай, үмсын ажлахтай, хүдөө шотагай эрэ хүн 37-47 наһатай хүдөө шотагта ажаланууд, хургуултай, үхибүүдтэйшье болохо, иалгай зохид эхэнэртэй танилсаха хүсэлтэй.

128. Хүдөө шотагта ажаланууд 33 наһатай эхэнэр бата иайдамтай эрэ хүнтэй танилсаха хүсэлтэй. Өөр тухайгаа: дээдэ хургуултай, басагатай, ажалтай.

129. 1967 оной, баһа мэрэгжэлтэй эхэнэр үндэр, томо бэстэй, мэрэгжэлтэй, ажалтай эрэ хүнтэй танилсаха байна.

По инициативе буддийского центра «Арья Баала» 19 января с.г. в 18 ч. в театре оперы и балета состоится благотворительный концерт мастеров искусства и звезд бурятской эстрады в двух отделениях для поддержки фонда строительства тибетского культурного центра «Римпоче-баши».

В этот знаменательный день Еши-Лодой РИМПОЧЕ будет вручен Диплом Гран-при конкурса «Лучшие люди Бурятии - 2002». Конкурс проходил под эгидой газеты «Буряад үнэн» - «Дүхэрэг».

Режиссер-постановщик благотворительного вечера - народный артист Бурятии, заслуженный работник культуры Российской Федерации Гунзэн-Норбо Гунзынов.

ЗВЕЗДЫ БЕЛОГО МЕСЯЦА ПРИГЛАШАЮТ

на отборочный тур на IV Международный фестиваль эстрадной песни «Звезды Белого месяца», который состоится 25 января с 14.00 часов в Центре культуры ВСГУ (возле 10-го корпуса) до остановки «Юношеская библиотека» или до остановки «Институт», проезда трамваем №4, автобус: №29, 30, 70.

Также 25 января, дорогие зрители, ШЭМ (школа эстрадного мастерства) «Звезды Белого месяца» приглашает Вас на отчетный концерт, начало в 18.00 часов, в Центре культуры ВСГУ.

Оргкомитет.

Подписка-2003

Подведены итоги лотереи

Управление Федеральной почтовой связи Республики Бурятия подвело итоги традиционной новогодней лотереи среди подписчиков 2003 года.

СРЕДИ подписавшихся на пять и более изданий супер-приз - 3000 рублей - получила **Е.Б. Очирова**, жительница села Барагхан Курумканского района. Она подписалась на детский журнал «Одон», журнал «Народное образование», газеты «Дүхэрэг», «Учительская газета», «Номер один».

Среди оформивших подписку на четыре издания два приза - по 1500 рублей - достались **Л.А. Афанасьевой** (отделение связи №31) г. Улан-Удэ, подписавшейся на «Информполис», «Известия», «АиФ», «АиФ-здоровье», и **Т.И. Ткач** (п. Кабанск), подписавшейся на газеты «Пятница», «Байкальские огни», «Семья», «АиФ».

Среди подписавшихся на три издания три приза по 1000 рублей выиграли **З.М. Дульбинова** (п. Гусиноозерск), выписавшая журналы «Домашний очаг», газеты «Селенга», «Айболит», **С.В. Мудусова** (п. Энергетик) - газеты «Учительская газета», «Правда Бурятии», журнал «А почему?», **Т. Бекешева** (п. Мухоршибирь) - газеты «Почтовые ведомости», «Пятница», «Будуар».

Соб. инф.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Генеральная директор - ахамад редактор **А.Л.АНГАРХАЕВ.**

Редактор **Г.Х.ДАШЕЕВА.**

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: **И.М.ЕГОРОВ**, **И.Б.ДАГБАЕВ** (Буряад Республикын Правительство), **Ф.П.БОТОНОВА**, **Ц.Э.ДОРЖИЕВ** (Буряад Республикын Арадай Хурал), **Б.М.Ж.БАЛДАЦОВ** (генеральная директорэй нэгдэлхи орлогшо-ахамад редакторай орлогшо), **Б.В.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ** (секретариадые хүтэлбэрлэгшэ-генеральная директорэй орлогшо), **Д.Д.ЭРДЫННОВА** (харюусалгата секретарь), таһагуудые даагшад: **Н.Д.НАМСАРАЕВ**, **Л.Л.Н.ГЕРГЕНОВ**, **Т.В.САМБЯЛОВА**, **Н.А.ГОПЧИКОВА**, **А.А.ФАДЕЕВА**, **В.Д.ДАМДИНОВА.**

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ хото,
Каландаривиллин үйлсэ,
23. Хэблэлэй байшан
"Буряад үнэн".
E-mail:
unep@mail.ru.

Газетэ хэблэлэй 6

хууданан хэмжээтэй.

Индекс 73877.

Хамтын хэһэг - 54560.

Хэблэлдэ

тушаагдаһан саг - 17.00.

"Республиканска типографи" гэхэн

АО-до газетэ 9000

хэһэгээр хэблэгдээ.

Директорэйнь телефон: 21-40-45.

Б-0165-дэхи номертойгоор

бүридхэлдэ абтанхай.

Хэблэлэй байшанай телефонууд: генеральная директорэй-ахамад редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54 (факс), ген. директорэй 1-дэхи орлогшо - ахамад редакторай орлогшын - 21-68-08, ахамад редакторай орлогшоной - 21-64-36, 21-33-61, секретариатай - 21-50-52; таһагууд: экономикын болон политикын - 21-63-86; соёлой болон түүхын - 21-60-21; «Морин хуур», «Вершины» журналнуудай, «Буряад Республикын Хуулиа шийдэхэринүүдэй сулгуулбарин» редакци - 21-55-97; залуушуудай, оюуталай ажабайдалай болон олонштын хүдэлмэрин, «Одон» журналай редакци - 21-54-93; мэдээсэлэй - 21-67-81, спортын - 21-54-93, рекламн - 21-62-62, коммерческэ ажалай - 21-55-97, компьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтерини - 21-23-67.

Редакция ороһон материалнууд шүүмжлэгдэдэггүй, мүн авторнуудтань бусаададаггүй.

Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, шотагай нэрнүүдэй бэшлэме хазгайруулан ушарта авторнуудын харюусалгатай. Редакциин наһамжа авторайхитай адли бэшэ байһса магад.